

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

**POSTKOLONYAL ÇALIŞMALAR IŞIĞINDA AFRO-AMERİKAN
EDEBİYATINDAN ÖRNEKLER (1890-1950)**

İlknur ŞAHİN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

POSTKOLONYAL ÇALIŞMALAR IŞIĞINDA AFRO-AMERİKAN
EDEBİYATINDAN ÖRNEKLER (1890-1950)

İlknur ŞAHİN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

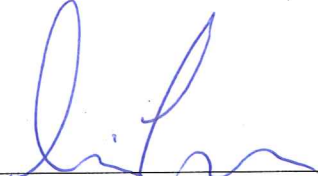
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

İlknur Şahin tarafından hazırlanan "Postkolonyal Çalışmalar Işığında Afro -Amerikan Edebiyatından Örnekler (1890-1950)" başlıklı bu çalışma, 11. 06. 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğretim Üyesi Selim Tezcan (Başkan)

Doç. Dr. Serhat Kuçuk (Danışman)

Dr. Öğretim Üyesi Hakan Kaynar (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Musa Yaşar Sağlam

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

08/07/2019

[İmza]

İlknur ŞAHİN

1 "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr. Serhat KÜÇÜK danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ilknur ŞAHİN

TEŞEKKÜR

Hacettepe Üniversitesi'ne kayıt yaptırmaya geldiğim ilk gün hayalimdeki üniversiteye adım atmaktan dolayı çok mutlu olduğum o anların heyecanı hala hafızamda taze ve canlı. Ve hala çok özel bir yere sahip. Kayıt sırasında bana ne olmak istediğim soruldu ve ben de “akademisyen olmak istiyorum” şeklinde soruyu yanıtlamıştım. Birden ağzımdan çıkıvermiş ve kalbime konmuştu. Bu yolda bana destek olan insanları saymakla bitmez ama bazıları var ki gerçekten onların hakkını asla ödeyemem.

Teşekkürlerimi sunmak istediğim ilk kişi tez danışmanım Doç. Dr. Serhat Küçük. Asla hakkını ödeyemeyeceğim biricik ve değerli hocam. Siz olmasaydınız bu tezi asla bitiremezdim. En büyük desteği sizden gördüm. Öyle ki sabrınız benim için yol gösterici bir pusula oldu. Bugün İngilizce öğretmeni olarak hem çalışma hayatını hem de hayallerimin ilk adımını gerçekleştirebildiysem en büyük pay size aittir.

Benim canım meleğim, bir tanecik annem Necla Konukaldı'ya ne kadar teşekkür etsem azdır. Sırf ben araştırmalarımı yapabileyim, kitaplara vakit ayırabileyim diye elinden geleni yaptın. Hakkını asla ödeyemem.

Ve son teşekkürüm canım eşim, meslektaşım Nazır Şahin için. Devam etme gücü bulamadığımda, bırakmaya her yaklaştığımda beni cesaretlendirip yola devam etmem için hep destek verdin, hep yanımdaydın. Her tıkandığımda, yorulduğumda orada olup elimden tuttuğun için yapabildim...

Bunun yanı sıra bana hep güvenen canım babaannem Yurdagül Konukaldı'ya destekleri için minnet duygularımı sunarım. İyi ki varsınız...

ÖZET

ŞAHİN, İlknur. *Postkolonyal Çalışmalar Işığında Afro-Amerikan Edebiyatından Örnekler (1890-1950)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Post kolonyal çalışmalar İkinci Dünya Savaşından sonra yükselişe geçen alanlardan bir tanesi olmuştur. Post kolonyal çalışmalar özü itibariyle kaynağını edebiyat ve kültürel çalışmalardan almaktadır. Postkolonyal çalışmaların ana çıkış noktasını oluşturan unsurların başında mağduriyet yaşamış insanların durumları gelir ve yaşanan olayları Batı gözünden yorumlamak yerine dekolonizasyon sürecinden geçmiş ve bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerin gözünden yansıtma hedefini güder. Post kolonyal çalışmaların en çok ilgi duyduğu ulusların başında Afrika, Asya gibi Üçüncü Dünya ülkeleri gelmektedir. Post kolonyal çalışmalar her ne kadar bağımsızlıklarını yeni kazanmış ülkelerin dekolonizasyon süreçlerini ele alsın da post kolonyal çalışmaların içinde Amerika Birleşik Devletleri'nin özel bir yeri vardır. Amerika Birleşik Devletleri'nin bu alanda ön plana çıkmasında sömürgecilik döneminin sona ermesi oldukça etkili olmuştur. Sömürgecilik yerini kılık değiştiren emperyalizme bırakmıştır. Emperyalizmin birincil önderliğini ve destekçiliğini Amerika üstlenmiştir. Postkolonyal çalışmalar sadece dekolonizasyon sürecindeki uluslar ve halkların maddi durumuna odaklanmaz aynı zamanda büyük bir dikkatle bu ulusların manevi yorgunluklarını, kimlik sorunlarını ve maruz bırakıldıkları ırkçılık, ayrımcılık ve baskı gibi sorunların kökenine inerek açıklamaya çalışır. 20. yüzyılın ortalarından itibaren önem kazanan post kolonyal çalışmalar ışığında iç sömürgeciliğe bağlı olarak Amerikan toplumunda kölelik kurumuyla başlayan ırkçılık hareketleri, Afrikalı Amerikalıların kimlik sorunsalı ve Yurttaşlık Hakları Hareketi'nin önemli unsuru sayılan birliktelik ve Afrikalı Amerikalıların kültürel uyanışları 1890-1950 yılları arasında kaleme alınmış bazı ünlü eserler yoluyla incelenecektir.

Anahtar Sözcükler

Postkolonyal Çalışmalar, Afrikalı-Amerikalı Edebiyatı, Kimlik Sorunsalı, Irkçılık, Kültürel Uyanma

ABSTRACT

ŞAHİN, İlknur. *Examples From Afro-American Literature in Light of the Post Colonial Studies*, Master's Thesis, Ankara, 2019.

Post-colonial studies have been come into prominence after World War II. Post-colonial studies inherently stem from literature and cultural studies. Post-colonial studies have many important aims. One of them is to present the situations of the victims of colonization and post-colonial studies put into practice this via victims' or sufferers' viewpoints instead of colonizer. These victims or sufferers are generally citizens of African, Asian nations known as Third World countries. Even though post-colonial studies are interested in Third World countries' decolonization processes that newly gained independence, the United States of America has a different story and a unique place in the context of post-colonial studies. The dissolution of colonization has influenced the situation of the United States. Imperialism substituted with colonization. The United States of America became a pioneer and supporter of imperialism. Post-colonial studies do not only focus on material process of Third World nations and folks but also to explain by examining the roots of spiritual tiredness, identity crisis, racism, oppression and discrimination. In this thesis studying, racist activities starting with slavery institution, African Americans' identity crisis and being together coming with cultural awakening of Civil Rights Movement will be examined and analyzed in the light of post-colonial studies that has become very important since the mid of the 20th century and examples of some significant novels written between 1890s and 1950s.

Keywords

Post colonial Studies, African- American Literature, Identity Crisis, Racism, Cultural Awakening

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM: POST KOLONYAL ÇALIŞMALARIN ÖNEMİ VE ANALİZİ	7
1.1. POST KOLONYAL TEORİ	7
1.2. POSTKOLONYAL ÇALIŞMALARDA AIME CESAR VE ÖNEMİ	12
1.3. POST KOLONYAL ÇALIŞMALARDA FRANTZ FANON VE ÖNEMİ.....	14
1.4. POST KOLONYAL ÇALIŞMALARDA IRK, ETNİK VE KİMLİK KAVRAMLARI.....	21
1.5. POSTKOLONYAL ÇALIŞMALARDA DOĞU-BATI ÇATIŞMASININ ÖNEMİ	28
2. BÖLÜM: POSTKOLONYAL TEORİ VE AFRİKALI-AMERİKALI ÇALIŞMALARI	32

2.1. KUZHEY AMERİKA'YA İLK YOLCULUK: KÖLE TİCARETİ VE KÖLELİK	32
2.2. AFRİKALI-AMERİKALI ÇALIŞMALARINDA ÖN PLANA ÇIKAN FİGÜRLER	35
2.3. ÖJENİK HAREKETLER ÇERÇEVESİNDE İRKSALSORUNLAR VE ETNİK TEMİZLİK	41
2.4. AFRİKALI-AMERİKALI ÇALIŞMALARINDA W.E.B DUBOIS VE BOOKER T. WASHINGTON	46
2.5. MARTIN LUTHER KING VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE İRKÇILIK VE İRKÇILIK KARŞITI HAREKETLER.....	51
2.6. MALCOLM X VE AFRİKALI-AMERİKALI ÇALIŞMALARDAKİ ÖNEMİ.....	57
2.7.POST KOLONYAL ÇALIŞMALAR ÇERÇEVESİNDE AFRİKALI-AMERİKALI ÇALIŞMALARI.....	64
2.8. AFRİKALI-AMERİKALI ÇALIŞMA ALANI KAPSAMINDA KÜLTÜR, İRK VE EDEBİYAT İLİŞKİSİ.....	66
2.9. HARRIET BEECHER STOWE VE TOM AMCANIN KULÜBESİ.....	73
2.10. TONI MORRISON VE EN MAVİ GÖZ.....	80
2.11. HARPER LEE VE BÜLBÜLÜ ÖLDÜRMEK	85
2.12. RALPH ELLISON VE GÖRÜLMİYEN ADAM	89
SONUÇ	94

KAYNAKÇA.....	99
EKLER 1: ORİJİNALLIK RAPORU.....	109
EKLER 2: ETİK KURUL İZİN FORMU.....	110

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi bütün dünyayı etkileyecek sonuçları da beraberinde getirir. Sonuçlar değerlendirildiğinde olumlu ve olumsuz yanlarıyla farklı bir portre karşımıza çıkar. Bir yanda savaşın yıkıcılığı, yol açtığı zarar, siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda yaşanan krizler, buhranlar, milyonlarca ölüm, değişen dünya düzeninin yanı sıra gelişen teknoloji, uzay ve nükleer alandaki çığır açıcı yenilikler, Üçüncü Dünya ülkelerindeki siyasal bağımsızlık adına yapılan özgürlük savaşları, sanayileşme ve kentleşmenin hız kazanması, ekonomi alanında yaşanan ilerlemeler, yaşam şartlarının iyileşmeye gitmesi ve tüketimin artması savaş yıllarının farklı bir portresini çizer. Bu farklı portreyi kendi istek ve ilkelerine göre yönlendirmek isteyen iki ülke, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Rusya bu dönemde birbiriyle yarış ve çatışma içindedir. İki süper gücün arasında geçen çatışmalı dönem Soğuk Savaş adıyla bilinir. Soğuk Savaş dönemi genel olarak kaos, çatışma ve yeniliklerin bir arada yaşandığı bir dönemdir. Toplumsal, siyasal, teknolojik ve ekonomik alanlardaki değişimlerin yanı sıra bu dönemi eşsiz kılan diğer unsurlardan bir tanesi de yeniliklere kaynaklık etmesidir. Toplumsal olayların çeşitliliği içinde bulunduğu dönemi yansıtacak şekilde bir değişime uğramıştır. Bu değişim ve gelişmelerin farklı bir örneğini Postkolonyal Çalışmalarda görmekteyiz. Değişen dünya düzenini ve toplumsal olayları aydınlatmak için postkolonyal çalışmalar oldukça önemlidir. Yeni dünya düzeni beraberinde yeni arayışlar, ihtiyaçlar, yaklaşımlar ve farklı konuları da gündeme getirmiştir. Bu yeniliklerin başında da postkolonyal çalışmaların ön plana çıkması gelir. Post kolonyal çalışmalar ve edebiyat ilişkisi oldukça önemlidir. Sosyal bilimler ve kültürel çalışmalar alanında kimlik sorunsalının post kolonyal çalışmalar ışığında edebiyatla çözümlenmesi farklı bir bakış açısı oluşturacaktır.

Samuel Huntington'un *Medeniyetler Çatışması* adlı eserinde postkolonyal çalışmaların önemini "siyasal sınırlar, kültürel, etnik, dinsel ve medeniyet sınırlarıyla çakışacak şekilde yeniden çizilmektedir."¹ örneğiyle açıklar. Değişen dünya düzeninde siyasi sınırların ve ekonomik çekişmelerinin yanında bireylerin temsili, hakları, kültürel tanınma, ırkçılık ve etnik ayrımcılıklarla mücadele, kimlik sorunsalı, eşitlik, adalet ve özgürlük gibi temalar ve kavramlar ön plana çıkmaya başlar. Ekonomik özgürlük kadar kültürel ve kimliksel tanınma, toplumsal

¹ Huntigton, Samuel: *Medeniyetler Çatışması*, 173

alanlarda kabul görme, eşit hak ve özgürlüğün talep edilmesi ve bunun için mücadeleye gidilmesi değişen dünya düzeninin çoğu zaman göz ardı edilmiş kısmını oluşturur. Bu göz ardı edilen kısmın en büyük tamamlayıcı alanlarının başında postkolonyal çalışmalar gelmektedir. Postkolonyal çalışmalar Batı tarafından ezilmiş halkların sesini duyurur ve onlara karşı verilen mücadeledeki halkların yolculuğunu anlatır. Bunu yaparken Batılı kaynaklara başvurmak yerine daha çok karşı taraftaki anlatılanlara odaklanır.

Postkolonyal çalışmalar özellikle Üçüncü Dünya ülkelerindeki bağımsızlık sürecinden etkilenir ve Afrika, Asya kıtasında yaşanan olayları sıkça gündeme getirir, ancak postkolonyal çalışmalar etki alanını sadece 3. Dünya ülkeleriyle sınırlamaz. Özellikle Afrika Kıtasında cereyan eden bağımsızlık süreci ve mücadelesi farklı kanallar aracılığıyla Amerika Birleşik Devletleri'ne kadar uzanır. Postkolonyal çalışmalar bağlamında Amerika Birleşik Devletleri farklı bir örneği temsil eder. Bu tezin yazılmasındaki temel amaç postkolonyal çalışmalar bağlamında heterojenik bir yapıya sahip olan Amerika'yı ele almak ve bu bağlamı sağlarken Amerikan edebiyatından örneklerle değerlendirmektir.

Postkolonyal çalışmaların merkezinde insan ve kültür olgusu vardır. Bu alandaki çalışmalar insan ve kültür kavramlarını değerlendirirken yaşadığı toplumu, dönemi, insan ve ülkeler arası ilişkileri, tarihsel olayları da sürece katar. "İnsan" kültürel çalışmaların birincil ve önemli bir parçasıdır. Dolayısıyla postkolonyal çalışmalar insan ve birey merkezlidir. Olayları değerlendirirken bireyi/kişiyi merkezin çekirdeğine koyar. Postkolonyal çalışmaları iki şema halinde ele alırsak birinci taraf toplumdaki dominant grubun/kültürün hakimiyetini yansıtır. Diğer tarafsa ezilen, baskı altına alınmış veya asimilasyona uğramış grubu temsil eder. Postkolonyal çalışmalar burada beyaz Batı kültürünün etkisinde kalmış ve kendi kültürel kimlik ve benlik kaybına uğrayan grupları ve bireyleri inceler. Bu incelemeleri yaparken post kolonyal çalışmaların en çok yararlandığı alanların başında edebiyat ve kültürel çalışmalar gelmektedir. Amerikan toplumu homojen bir toplum olmamıştır. Aksine yapısında birçok farklı ırk, dil, etnik ve dinden gelen bireylerin oluşturduğu bir toplumdur. Amerikan toplumuna hâkim kültürel paradigma beyaz Batı kültürüdür ve Amerikan toplumu kuruluşundan bugüne Batı kültürüne ait değerleri ve ideolojiyi temsil eder. Batı kültürü hep üstün olarak görülmüş ve medeniyetin misyoneri şeklinde tanıtılmıştır. Bu yargıların oluşmasındaki en büyük etkense sömürgecilikle birlikte Batı dışındaki kıtalara bu fikrin bir şekilde aktarılmasıdır. Edward Said'e göre Batı'nın diğer medeniyetlere üstün olduğu inancı Doğu mitiyle yaygınlık kazanır. Sömürgeciliğin hızlanmasında Doğu'ya seyahat eden gezginlerin Doğu'yu farklı bir şekilde tasvir etmeleri ve Batı'nın kendi biricik saydığı kültür ve değerlerini ilkel olarak adlandırdıkları Batı dışı toplumlara aktarmak için maceraya atılmaları oldukça etkili olur. Romantik Doğu mitinde

yaratılan imge sömürgecilik için bir kaynak oluşturur. Farklı ülkelere yapılan deniz yolculuklarının amacı her ne kadar yeni yerler keşfetme ve Batı kültürünü farklı toplumlara yayma misyonu olarak görünse de asıl amaç Batı'nın yeni ekonomik kaynaklar bulma arzusu ve çoğalan nüfusun yerleşim ihtiyaçlarını karşılamaktır. İkinci Dünya Savaşına kadar devam eden sömürgecilik faaliyetleri savaştan sonra da farklı isim ve etiketler altında devam etmiştir. Post kolonyal çalışmaların çıkış amacı da bu noktada başlar. Sömürgecilik sonrası etkileri anlama ve araştırma misyonunun taşıyan post kolonyal çalışmalar çeşitliliğe, farklı seslerin temsiline, sömürgeciliğin diğer toplumlar üzerinde bıraktığı etkilerin araştırılmasına öncelik tanır. Amerika'daki bu durum post kolonyal çalışmalar içinde büyüyerek gelişen Afrikalı-Amerikalı çalışmalarda ortaya çıkar. Aralarındaki ilişkiyi anlamlandırmak için sömürgeciliğin Amerika'da nasıl vuku bulduğu önemlidir. Amerikan toplumunda postkolonyalizmin etkisi Yurttaşlık Hakları Hareketi ile başlamış, anlam kazanmış ve önemi sonrasında devam etmiştir. (King,8) Postkolonyal çalışmaların ön plana çıkaransa iç sömürgecilik (internal colonization) kavramı olmuştur. Klasik anlamda kolonyalizm belirli bir bölgedeki yerli halkın ekonomik kaynaklarını kontrol etmek, onlardan dilediğince yararlanmak ve o bölgede yaşayan insanları kültürel ve toplumsal manada değiştirerek kendi kültür ve değerlerine nüfuz etmek olarak tanımlanabilir. İç sömürgecilik kolonyalizmin bir parçası olup farklı bir işleve sahiptir. İç sömürgecilikte toplum içinde bulunan azınlık halkların haklarını gasp etmek, baskı kurmak, ırkçılık ve ayrımcılığa başvurmak, farklı olanları dışlamak gibi durumlar söz konusudur. (Schaefer, 740) Amerikan toplumunda görülen kolonizasyon türü iç sömürgecilik örneğidir. Bu iç sömürgeciliğe maruz kalan azınlık gruplarından bir tanesi de Afrikalı Amerikalılardır. Afrikalı Amerikalıların maruz kaldıkları ırkçılık ve ayrımcılıksa iç sömürgeciliği temsil eder. Afrikalı halklarının Atlantik'ten köle ticaretiyle Amerika kıtasına getirilmelerinden Yurttaşlık Hakları Hareketi'ne kadar olan süreçte iç sömürgeciliğin bütün etkilerini görmek mümkündür. Afrikalı Amerikalılara yapılan baskı, zulüm, adaletsizlik, eşitsizlik, ayrımcılık ve ırkçılık gibi iç sömürgeciliğin araçları, post kolonyal çalışmalarda bireyleri merkeze alarak incelenmektedir. Birçok Afrikalı Amerikalı düşünür ve aktivist iç sömürgeciliği Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ırkçı ve ayrımcı davranışlarının başlıca nedenleri olarak görmüşlerdir. (Schaefer, 740) Hatta bu düşünür ve aktivistler Amerika'da yaşayan siyahilerin maruz kaldığı ırkçılık ve baskıyla diğer Afrika uluslarında yaşayan siyahilerin Avrupalı kolonizasyon döneminden kalan ayrımcılık ve baskının birbirleriyle benzerlikleri olduğuna inanmışlardır. Öyle ki Yurttaşlık Hakları Hareketi'ne kadar birçok Afrikalı Amerikalı ırkçılık ve ayrımcılığı içselleştirmiştir.

Post kolonyal çalışmalar bünyesinde sömürgeleştirilmiş ve hakları kısıp altına alınmış toplumların ve bireylerin her türlü dayatmaya ve baskıya karşı mücadele etmeleri önemli bir konudur. Yurttaşlık Hakları Hareketi'nde çekirdek noktayı, Afrikalı Amerikalıların bir araya gelmesi ve mücadele etmeye karar vermesi oluşturur. Bu süreci meydana getiren durumların başında baskı, toplumsal olarak tanınmama, kültürel çelişki ve ırkçılık gelir. Büyük kitleleri bir araya getirip mücadeleye iten sebepler neydi? Bu soru Afrikalı Amerikalıların hak arayışlarını aramak için neden bir araya geldiklerinin anlaşılması için en temel sorudur. Burada devreye insan hakları ve kimlik sorunsalı girmektedir. Ünlü Fransız yazar ve düşünür Aime Cesaire ve öğrencisi Martinikli psikiyatrist Franz Fanon post kolonyal çalışmalar kapsamında kimlik olgusunun oldukça önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Cesaire ve Fanon siyahilerin kimlik çatışması yaşadıklarını belirterek Batılı kültür ve Afrikalı öz kültürün oluşturduğu karmaşada kaldıklarını belirtmişlerdir. İki Fransız'ın kimlik çatışmasına panzehir olarak dile getirdikleri öneri çatışma halindeki bireylerin Afrikalı öz kimliklerine ve benliklerine tutunmaları ve Batı kültürünün dayatmalarına karşı durmalarıdır. Batı kültürünü kabul etmek ve Afrikalı kimliği reddetmek Cesaire ve Fanon'a göre oldukça tehlikelidir, bu yüzden hem Cesaire hem de Fanon eserlerinde siyahilerin beyaz kültüre entegre olmaya çalışmalarını eleştirmişlerdir. Bu durumda Cesaire ve Fanon gibi düşünen Afrikalı Amerikalı düşünürler de vardır. Bu düşünürlere göre Afrikalı Amerikalıların Amerikan toplumuna ayak uydurmak istemeleri yadırgayıcı ve anlaşılması güç bir durumdur. Böyle davranmaya çalışan Afrikalı Amerikalılar Amerikan toplumunun onlara çizdiği yolu yürüyen ve ırkçılığı içselleştirmiş bireylerdir. Amerika'daki birçok organizasyon, kurum ve kişiler Afrikalı kimliğin asıl kimlik olduğu görüşlerini paylaşırken bazı gruplar ve düşünürler de Amerikan toplumuna uyum sağlamanın, beyaz kültürle Afrika kültürünü birleştirmenin ortaya daha farklı bir sentezin çıkaracağını ve bu sentez kültürü benimsemenin faydalı olacağına inanmışlardır.

Toplumda ırkçılığı ve ayrımcılığı tetikleyen etmenlerin başında ırk ve etnik kavramlarına yapılan vurgular gelmektedir. Her ne kadar ırk ve etnik gibi kavramların tam ve belirleyici kabul görmüş kesin açıklamaları olmasa da insanoğlunun yüzyıllardır ırk kavramına yüklediği anlam daha çok fiziksel imalara dayansa da etnik köken ruhsal bir bağ ve sahiplenme duygusunu ifade eder. Her iki kavram da toplumda nasıl kullanıldığına göre değişiklik gösterir ve bu değişiklik insanlar arasında ırkçılığa ve ayrımcılığa sebep olmaktadır. Renk skalasına dayalı ırkçılıkta beyaz olmanın üstünlük olarak algılandığı bir dünya görüşüne göre beyaz dışındaki diğer ten renklerine sahip olan insanlar beyaz olanlardan aşağı görülmektedir. Amerika Birleşik Devletlerindeki bunun en yaygın örneği ise öncelik olarak ten rengi beyaz olmayanların farklı algılanması; bu farklılığın kötü bir şey olduğuna insanların inandırılarak ırkçılığın tetiklenmesidir. Bu durumun sonucunda Afrikalı Amerikalıların kimlik sorunsalı

ortaya çıkmaktadır. W.E.B Du Bois kimlik sorunsalını en belirleyici şekilde ele alan Afrikalı Amerikalı düşünürlerinden biridir. W.E.B Du Bois Afrikalı Amerikalıların kimlik sorunsalını “ikili bilinç” ve “peçe” kavramlarıyla özdeşleştirir. Bu kavramlara göre iç sömürgeciliğin yol açtığı baskı ve ayrımcılık başlangıçta bir duvar gibi siyahileri beyazlardan ayırmaktadır. (Peterson, 14) Duvarın bir tarafında Amerika’ya köle olarak getirilmeden önce Afrika’ya özgü kültürel özellikleri ve değerleri varken duvarın diğer tarafındaysa köle olarak geldikleri Batı kültürünü temsil eden Amerikan toplumuna özgü değer ve yargılar bulunur. Du Bois bu ikili çatışmayı ikili bilinç kavramıyla açıklar. Du Bois’in yanı sıra post kolonyal çalışmalar adına kendi fikir ve yapıtlarıyla katkıda bulunmuş önemli başka isimler vardır. Malcolm X, Martin Luther King, Frederick Douglass, Marcus Garvey, Booker T. Washington, James Farmer, Bob Moses, Rosa Parks ve daha nice kimlik sorunsalını farklı bakış açılarıyla ele almış, toplumdaki ırkçılık için harekete geçmiş, yapıtlarında siyahi bireylerin yaşadıkları sıkıntı ve durumları anlatmışlar ve Yurttaşlık Hareketi’ne giden yolda süreç için birbirlerine destek olmuşlardır.

Afrikalı Amerikalıların kimlik sorunsalı kölelikle başlar. Köle geldikleri Yeni Dünya topraklarında pamuk, çeltik ve tütün tarlalarında çalışmaya zorlanırlar. Köleliğin yaygın olduğu topraklar Amerika’nın İncil Kuşağı (Bible Belt) adıyla bilinen güney bölgeleridir. Başta pamuk olmak üzere tütün ve çeltik Güney eyaletlerinin başlıca gelir kaynaklarıdır. Köleler zamanın plantasyonlarında ağır koşullar altında çalışmaktadır. Kölelerin eğitim alması yasaktır. Statüleri ve gelecekleri çalıştıkları plantasyonların sahiplerine bağlıdır. Kölelerin plantasyonlardan kaçmamaları için her türlü önlem alınmıştır. Afrikalı tarafları aşağılanma, kırbaçlanma, çeşitli cezalandırma yöntemleriyle ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Postkolonyal çalışmalar her ne kadar 1950’li ve 1960’lı yıllar itibarıyla ön plana çıkmışsa da kökleri sömürgecilik kadar eskidir. Yurttaşlık Hakları Hareketi’nin önemini anlamak ve ondan da önce Afrikalı Amerikalıların postkolonyal çalışmalar bağlamında kimlik sorunsalını analiz etmek için ırkçılığı ve ırkçılığın yarattığı çatışma durumlarını göstermek önemlidir. Postkolonyal çalışmalar bir bütündür ve bu bütünü parçalara ayırdığımızda diğer alanlardan yararlanmak gerekir. Edebiyat ve kültürel çalışmalardan faydalanmak post kolonyal çalışmaları anlamak adına gerekli adımlardır. Harriet Beecher Stowe’un *Tom Amca’nın Kulübesi* adlı eseri postkolonyal çalışmalar bağlamında incelenecek ilk romandır. Erken bir dönemde kaleme alınmış bir eser olmasına rağmen hem yazıldığı dönem olan 19. yüzyılı en iyi şekilde ele almış hem de günümüze kadar ilerleyen sürecin anlaşılması adına da katkı sağlamıştır. Köleliğin neden olduğu kimlik sorunsalını dile getirmiştir. İkinci eser Toni Morrison’un *En Mavi Göz* romanıdır. *En Mavi Göz* romanı da çarpıcı bir şekilde kimlik sorunsalını dile getirdiği için seçilmiştir. Üçüncü eser Harper Lee’nin *Bülbülü Öldürmek* isimli romanıdır. *Bülbülü Öldürmek* postkolonyal çalışmaları çerçevesinde hem kimlik sorunsalını anlatır hem de siyahi bireylerin beyaz bireylerle iç içe geçen

hikayelerinin ışığında kültürel çatışmayı ve insanların bakış açılarını yansıtır. Ralph Ellison'un *Görülme Yen Adam* romanı da Amerikan toplumundaki siyahi bireylerin kimlik sorunsalına ve dönemin nasıl şekillendiğine ışık tutan önemli bir eserdir.

Dört farklı eserin seçimi postkolonyal çalışmalar ışığında kimlik sorunsalını ele alan, ırkçılık ve ayrımcılık gibi Amerikan toplumunda iç sömürgecilik yaklaşımıyla sistemleştirilmiş yıkıcı temaları işleyen aynı zamanda bireylerin kendi içlerindeki yolculuklarıyla başlayan ruhsal ve zihinsel ilerlemeleri ele almıştır. Dört eserin de ortak temaları toplumdaki ırkçılığın birey üzerindeki etkileridir. Dört eser de bildungsroman tarzı eserlerdir ve bu eserler kişilerin ve roman anlatıcılarının ruhsal yolculuklarını ve büyümelerini dile getirir. Bu eserlerin bir ortak yanı da Raymond Williams'ın duygu yapısı kavramıyla açıklanacak bir yapıda kaleme alınmış olmalarıdır. Duygu yapısı bir dönemin bütün özellikleriyle, yaşanan olaylarıyla toplumun ve toplumun bireylerinin nabzını tutar. Her yazılan eser yazıldığı dönemin siyasi, toplumsal ve ekonomik boyutlarından bağımsız değildir, aksine içeriğinde yaşanan olaylardan etkilenir ve eserler ona göre şekillenir. Eserler, nasıl yazıldığı dönemden bağımsız değilseler, onlara hayat veren yazarlardan da etkilenirler. Dört eser de yazarlarının hayatından izler ve deneyimler taşımaktadır. Zihinsel süreçle beslenmiş, dönemin olaylarıyla yoğrulmuş ve yazarları tarafından şekillendirilmiş bu eserler post kolonyal çalışmalar ışığında Amerikan toplumundaki Afrikalı Amerikalıların kimlik sorunsalını ele alacak iç sömürgeciliğin sebep olduğu baskı ve ırkçılığı analiz ederek post kolonyal çalışmalar içinde nasıl şekillendiğini adım adım gösterecektir.

1. BÖLÜM

POST KOLONİYAL ÇALIŞMALARIN ÖNEMİ VE ANALİZİ

1.1 POSTKOLONİYAL TEORİ

Postkolonyal teori, disiplinler arası birçok literatürde kendisine yer edinmiş bir kavramdır ve çok geniş bir yelpazeden değerlendirilmesi gereken kavramsal bir yapıya sahiptir. Postkolonyal teori, uluslararası ilişkilerden tarihe, edebiyattan birçok sosyal bilimler alanıyla bağlantı kurar.

Uluslararası ilişkiler çerçevesinde bakıldığında teoriler genel olarak karmaşık olayları basitleştirerek daha anlamlı bir hale getirir. Olayları basite indirgeyerek ele alırken derinlemesine ve “kökten” başlayarak bilgilendirme yapar. Bu bilgilendirmeyi sağlarken kökten yani kaynaktan gelen bilgileri bir araya getirerek bu bilgiler arasında neden-sonuç ilişkisi kurar ve olaylar arasındaki bağları, bağlantıları ortaya çıkarır.² Postkolonyal teori de aynı bağlantıları kurarak neden sonuç ilişkisine dayanarak olayları ve durumları çözüme kavuşturur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra bir süper güç olarak ortaya çıkan Amerika Birleşik Devletleri, dünya sorunlarıyla ilgili kendisine biçtiği sorumluluk duygusuyla koruyucu rolüne kısa sürede adapte olur. Bu sorumluluk duygusu Amerika'yı sorunları çözüme kavuşturma konusunda gerek savaşmayı gerekse başka ülkelere müdahale etme konumuna kadar getirmiştir. Soğuk Savaş yıllarının çetrefilli döneminde özellikle 1960'lı yıllarda Amerika'da sosyal bilimler alanındaki çalışmaları ilerleme kaydederek ilgi çekici hale gelmiştir. Toplumsal alandaki çalışmaları incelemek için başvurulan yöntemler de çalışmalar kadar çeşitli ve irdeleyicidir. Çalışmaları kapsayıcı hale getiren *teorilerin* “katı ampirik bilgiler” ışığında değerlendirmenin yanı sıra irdelediği olayları farklı bir bakış açısıyla yorumlamak ve değerlendirmek için toplumsal ve tarihsel

² Uluslararası İlişkiler Teorileri: 36

derinliklere de bakmak elzemdir. Soğuk Savaş yıllarını temel alan olay ve durumların birbirleriyle ilişkisini incelerken kullanılan kesit, ölçüt nesnel bir yaklaşımın diğer koşullar ve faktörler de göz önüne alınarak harmanlanmış bir bakış açısıyla yaklaşımı 1960'lı yılları incelemek açısından önemlidir; özellikle de Amerika gibi farklı dil, din, ırk ve tarihsel geçmişe sahip bir ülke söz konusu olduğunda bu ülkeyi değerlendirirken birçok kriterin –kimlik, toplumsal olaylar- dikkate alınması gerekir.

Postkolonyalizm olarak bilinen postkolonyal teori, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin durumlarını ve bağımsızlıkları sonrasında yaşadıklarına vurgu yaptığı için önem kazanmaya başlar. Robert Young'a göre küresel ölçekte değişen bir dünyada toplumsal adaletsizlik, dünya savaşları, savaşların getirdiği maddi ve manevi yıkımlar postkolonyal teoriyi gerekli kılmıştır.³ Postkolonyal eleştiri bu yüzden zengin devletler için değil sömürülen ülkelerdeki ezilen halkın sesi olmak ve o insanların gözünden bakmak içindir. Değişen dünya düzeniyle birlikte yani sömürgeciliğin sona ermesiyle yeni tahakküm, biçimleri ortaya çıkmaya başlar. Postkolonyalizm bu yüzden sömürgeciliği anmaz, sömürgeciliğe karşı kazanılan zaferleri anar ve destek verir. Robert Young postkolonyalizmi anlattığı kitabında postkolonyal teoriyi şu şekilde tasvir eder:

“Hâkim emperyalizm ideolojinin karşısındaki sömürgecilik karşıtı kültürel direniş pratikleri bilgi üretim süreçlerinin eleştirel çözümlenmelerini ortaya koymaya teşvik eder.” (Young, 23)

Siyasi İdeolojiler adlı kitabında Andrew Heywood postkolonyalizmi şöyle tanımlar:

“Postkolonyalizm, yeni bağımsız olmuş toplumlara özgü kültürel koşullara hitap etmenin arayışı içindeki edebi ve kültürel araştırmalarda bir eğilim olarak ortaya çıkmıştır. Amacı, öncelikle, ‘içsel’ boyun eğdirmenin sömürgeciliğin siyasi yapılarının ortadan kaldırılmasından çok sonra bile devam edebildiğini kabul ederek, sömürge hükümrancılığının kültürel ve psikolojik boyutlarını sergilemek ve yıkmak olmuştur. Dolayısıyla post-kolonyalizmin ana itici gücü Batılı olmayan ve bazen de Batı karşıtı olan siyasi fikirlerin ve geleneklerin meşruluğunu kurumsallaştırmak olmuştur. Böylelikle de post-kolonyalizm gelişmekte olan dünyaya, liberalizmin ve sosyalizmin evrenselci iddialarından ayrı bir siyasi ses kazandırmaya çalışmıştır.” (Heywood, 359)

Postkolonyal tezinin ortaya çıkmasında sömürge yönetimi altında kalmış ülkelerin her yönden baskıya maruz kalması, yerli kültürün değersizleştirilmesi ve Batıya ait değer ve yargıların ötesine geçerek bunların reddini gösteren bir sistem arayışının içine girilmesi

³ Young: 78

önemli etkenler arasındadır. Postkolonyal teorinin ortaya çıkış süreci iki dünya savaşıyla ivme kazanmıştır. İki dünya savaşının maddi ve manevi yıkımından dolayı sömürge sahibi ülkeler sömürgelerinin üzerindeki denetimi ister istemez kaybetmeye başladılar. Denetimin kaybolması ve diğer etkenlerle birlikte meydana gelen olaylar birçok ülkenin bağımsızlıklarını kazanmalarına olanak sağlamıştır. Irksal eşitsizlik ve ekonomik sömürü, sömürge ayaklanmalarının başlıca nedenleridir. Bunlara karşı durulmasını sağlayan başlıca hedeflerde sömürüye başkaldıranlara özgürlük, kendi kaderini tayin hakkı, bağımsızlık ve eşitlik gibi ideallerin eşlik ettiği görülür. Postkolonyal teorinin özünde de bu ideallerin getirdikleri yatar. Postkolonyal teori genel bir çerçevede değerlendirildiğinde kolonyal dönemin geride bıraktığı etkileri araştırma noktasında özellikle de sömürge döneminden geriye kalan ülkelerin durumları üzerinde durarak yapar. Postkolonyal çalışmalarda ortaya çıkan gerçekler şunlardır: Bir ülke, özellikle de Batı kültüründen gelen devletler, kendilerini diğer ülkelerden –bilhassa Asya, Afrika, Latin Amerika, Ortadoğu gibi- daha üstün görme eğilimindedirler. Bahsi geçen Asya, Afrika, Latin Amerika veya Ortadoğu'ya ait ülkeler, Batı ülkelerinin sömürüsüne ve baskısına maruz kalmışlardır. Postkolonyal çalışmalar, kolonyalizm politikalarına maruz kalmış toplumlarla kendini diğerinden daha üstün gören toplumlar arasındaki ilişkilerin geçmişlerini irdeleyerek bugüne nasıl yansıdığını inceler. Bu incelemeler arasında toplumların ve kitlelerin siyasi, ekonomik, toplumsal ve sosyal yapıları yansıtırken buradaki en önemli nokta kolonileşmeden bugüne kadar geçen süredeki kimliksel ve kültürel etkiler sorunsalı olacaktır. Postkolonyal çalışmalar birçok yönden ele alınabilir ve her alanda yorumlanabilir niteliktedir, ancak burada en çok kültür ve kimlik üzerinde durulacaktır.

Postkolonyal teorinin özünde daha önce de değinildiği üzere kolonyalizmin getirdiği olumsuz etkilerin izleri yatar. Kolonyalizm sürecinde yaşanan olaylar sadece egemenlik ve baskıyı yansıtan durumları anlatmaz. Teorinin özü gereği ifade etmeye çalıştıkları sömürgeciliğin çok ötesindeki durumları yansıtır. Kolonyalizm sömürmek fiilinin çok daha ötesine işaret eder. *Uluslararası İlişkiler Teorileri* adlı eserde bu durum şu şekilde ele alınmaktadır:

“Postkolonyal Teori kolonyalizm dönemi sona erdiğinde kolonicinin kolonize üzerinde kurduğu egemenliği ve bu egemenliğin yarattığı etkileri sorgulayan akımdır ki, bu sorguyu şüphesiz ki kolonize yapar. Ancak dikkat etmemiz gereken bir nokta var. İngilizcedeki colonialism sözcüğünü Türkçedeki sömürgecilik sözcüğü karşılayamaz. Kolonyalizm sömürmek eyleminden çok daha fazlasını içerir. Kolonyalizm, bir gücün kendi sınırları dışında bir bölgeyi ele geçirip bu bölgeyi kendi amaçları doğrultusunda kullanırken aynı zamanda o bölgeyi de yönetmesi anlamına gelmektedir. Bunu yaparken de konusu geçen bölgenin kimliğini belli söylemler çerçevesinde etkilemesi hatta değiştirmesi gerekmiştir. Bu doğrultuda eğer kolonyalizm sadece sömürgecilik olsaydı Batılı ülkeler bu bölgelerin kaynaklarını kendileri için kullanırken o bölge haklarının yaşamları aynı şekilde devam ederdi. Ama öyle olmamıştır. Kolonyalizm bir bölge insanının yaşamını doğrudan etkiler, onun insan haklarını sınırlar, onu nesneleştirir, yurttaşlıktan çıkarır. Bu bağlamda kolonyalizm sadece sömürgecilik değildir.” (S: 406)⁴

Bu yüzdendir ki Postkolonyal teori dekolonisasyon (kolonizasyondan kurtuluş) sürecinde bağımsızlıklarını kazanan ülkeleri ve kendi kimlik bilincinin oluşmalarını destekler. Postkolonyal çalışmalar sadece Batılı devletlerin geride bıraktıklarını incelemez. Her ne kadar çalışmalarda Batılı devletlerin altı çizilse de Amerika Birleşik Devletleri örneği daha fazla ön plana çıkar. Nitekim kolonyalizmin özellikle vurguladığı noktalardan en önemlisi ırkçılık, aidiyet duygusu arayan insanların kimlik çatışmaları ve Amerikan toplumu içinde kendi seslerini duyurmaya çalışan heterojenik gruplar bu çalışmanın önceliklerinden bir tanesidir. Amerika Birleşik Devletleri’nde postkolonyal çalışmalarının çıkış noktası iç sömürgeciliktir. İç sömürgecilik daha çok toplumda yaşayan azınlık gruplarının haklarının kısıtlanması, ırkçılık ve ayrımcılık yapılması, kültürel faaliyetlerin engellenmesi, baskı yoluyla dominant kültüre adaptasyona zorlanması, kölelik yoluyla insan haklarının gasp edilmesi yollarıyla harekete geçer. Bunun en önemli örneği Afrikalı Amerikalılarda görülür. Bu yüzden Amerikan toplumunda popülasyonun yoğun olduğu Afrikalı kökenli vatandaşlar Amerika bazlı post kolonyal çalışmalar için eşsiz bir örnek teşkil eder.

Harcını Batılı sömürgecilik karşıtı düşünce ve faaliyetlerden alan postkolonyal teori, diğer teoriler gibi birçok alandan faydalanır. Postkolonyal teori siyaset ve ekonomi kadar tarih, özellikle de edebiyatla yakın ilişki içerisindedir. Sömürgeciliğe karşı aktif duruşunu, özgürleşme siyasetini yazınsal metinlerde ortaya çıkarırken aynı zamanda ırkçılığın açtığı yaraları, kimlik arayışlarındaki çaresizliği ve toplumdaki ikincillik statüsünü anlatmaya da çalışır. Toplumda huzuru ve güvenliği oluşturan merkezi

⁴ Uluslararası İlişkiler Teorileri, “Postkolonyal Teori ve Uluslararası İlişkiler”

duyguların başında eşitlik, adalet ve özgürlük gelir. Aydınlanma düşüncesinin ideallerini yansıtan bu kavramlar zaman içerisinde başkalaştırılarak “medenileştirme” misyonu adı altında insanların başkaları üzerinde baskı kurmalarına olanak sağlayacak şekilde değiştirilmiştir. Yıllarca ezilen halklar bu çarpıtılmayı dile getirmek ve yaşadıklarını anlatmak için edebiyatı bir araç olarak görmüşlerdir. Dekolonizasyon ve anti sömürgeci hareketlere destek veren birçok yazar, aktivist, şair, konuşmacı, siyasetçiler hatta devlet adamları ve anti-sömürgeciliğe karşı duruşlarını sergileyen konferans metinleri, şiirleri, demeçleri ve yazılı eserleri vardır. Özellikle de Afrika kökenli yazarlar ve eserlerin de vurguladıkları düşünceler postkolonyal çalışmalar açısından oldukça önemlidir.

1945 sonrası döneme tekrar bakılırsa dönem ve sonrası uluslararası düzenin bozulduğu bir istikrarsızlık ve karamsarlık portresi ortaya çıkar. Birçok Avrupalı devlet için bir felaket tablosu oluşurken, birçok kıtadan çeşitli devletler⁵ için dönemin getirdiği yenilikler, tünelin ucundaki ışık olmuştur. *Afrika Devrimi'nin Figürleri* adlı eserinde Said Boumama'nın altını çizdiği üzere böyle bir istikrarsızlık ve karamsarlığın içinde “Afrikalı önderlerin aynı zamanda anlamak, harekete geçmek, karşı çıkmak, yaratamak, direnmek ve seçenekler sunmak zorunda” kalmalarıyla seslerini duyurmak adına o zamanın geldiğini belirtir. (Boumama: 16, 17) Yine aynı eserdeki şu cümleler o zamanın artık geldiğinin işaretidir.

“Belli bir dönem yaşandı; çok da uzak değil, kabaca 1940’lı yıllardan 1970’li yıllara uzanan ve genel olarak “sömürgesizleşme” olarak adlandırılan bir dönemi kadınlar ve erkekler başka bir geleceğin olduğuna inandılar ve bunu sağlamak için savaştılar. Özgürlük ve adalet bu dönemi yaşayan kuşak için Ütopya değildi; hemen yarın kazanılacak şeylerdi.” (Boumama: 9-10)

Burada özel bir parantez açmakta fayda vardır. İkinci Dünya Savaşı için Üçüncü Dünya ülkelerinden getirilen ve onları kolonize ederek savaşı zorlanan insanların bir şeyleri ayırt etme ve onun üzerlerine düşünmeleri kaçınılmaz oldu. Kendilerini sömüren devletlerin adına onların özgürlükleri için çabalamaktaydılar; ya kendi ülkelerinin kaderi ve bağımsızlığı, ezdikleri halkların adaleti, insan hakları ve özgürlükleri neredeydi? Bu düşünceler 3. Dünya ülkeleri için adeta kendi haklarını ve ülkelerini savunmak için sağlam bir zemin harcı oluşturdu. 3. Dünya ülkeleri arasında ön plana

⁵ Bahsi geçen ülkelerin hemen hepsi Üçüncü Dünya ülkeleri olarak bilinir. Başta Afrika, Asya, Latin Amerika, Ortadoğu’dan olmak üzere birçok devletin adı geçerlidir.

çıkan Afrika ülkeleri ve Afrika Devrimi'ne gönül veren ve destekleyenler için özgürlük, adalet, eşitlik, toplumsal ve kültürel aidiyet ve kabul görme artık alınan nefes kadar hayati ve değerliydi. Afrika sadece doğal kaynakları sömürülen bir kıta olmaktan da öte anlamlar ifade ediyordu ve “coğrafi boyutlarla” sınırlı kalamazdı. Said Boumama'nın da vurguladığı gibi Afrika tanımı “Jomo Kenyatta'dan başlayarak Ruben Um Nyobe, Kwama Nkrumah, Patrice Lumumba, Amilcar Cabral ve Thomas Sankara'yı da içine almaktaydı. Bunun yanı sıra Faslı Mehdi Ben Barka gibi Kuzey Afrikalı kökenlilerle birlikte daha eski Afrika diasporasından gelen özellikle de Atlantik'ten kovulan kölelerin torunları olarak Afrika'nın, Amerika ve Karayipler'den Aime Cesaire ya da Malcom X'e kadar uzanan figürleri de kapsaması” önemliydi. (Boumama, 25)

Afrika'da başlayan ulusal kurtuluş hareketleri ve kültürel direnişin ateşi sadece Afrika kıtasını sarmakla kalmadı aynı zamanda bir şekilde bu kurtuluş hareketleriyle etkileşime giren Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ırkçı hareketleri ve yapılan ayrımcılıkları da gündeme taşıdı. Pan Afrikacı ve Pan Siyahçı hareketlerin varlığı Amerika'daki birçok Siyahi düşünürleri etkileyecek ve fikirlerini savunmaları için Siyahi vatandaşları harekete geçirecekti. Bu etkinin nasıl ateşlenerek Amerika Birleşik Devletleri'nde yayıldığını anlatmadan önce ateş çemberinin oluşmasına katkıda bulunan isimlerden bazılarına değinmek ve onların fikirlerini anlamak önemlidir.

1.2 POST KOLONYAL ÇALIŞMALARDA AIME CESAIRE VE ÖNEMİ

Aime Cesaire tıpkı Frantz Fanon gibi hatta Fanon'dan daha önce Üçüncü Dünyacılığın kurucularından biri olarak bilinir. Cesaire sömürgecilik karşıtı edebiyatın öncülerinden biridir. 1913 yılında bir Fransız sömürgesi olan Martinik'te dünyaya gelen Aime Cesaire eserlerinde sömürgeciliğin sömürgeci üzerindeki kötücül etkilerini “zenci diasporası” ve “sömürgecilik sonrası çalışmalar” gibi kavramların çerçevesinde işlemiştir. Frantz Fanon Aime Cesaire'in düşüncelerinden etkilenir; Cesaire Fanon için adeta bir örnek ve esin kaynağı olur. Fanon aynı zamanda Aime Cesaire'in öğrencisidir. Fanon'un tıp eğitimi için Fransa'da yaşadığı dönemde onun içinde bulunduğu karmaşa ve yabancılıktan kurtulmasını sağlayan da Cesaire olmuştur. Aime Cesaire eserlerinde

kullandığı dil ve imgelemlerde toplumdan uzaklaşmış ve kendisine yabancılaşmış kişilerin yani siyahilerin Afrika kökenlerine sığınmasını vurgulamıştır. Bu yüzden Fanon'un ve Cesaire'in kimlik analizleri ve bu analizlerin etrafında oluşan fikirler aynıdır.

Aime Cesaire'in "Afrika köklerine dönüş" temalı çağrısı onunla anılan *-negritude-* kavramının ortaya çıkmasını sağladı. *Negritude* kavramı Amerika'daki Afro-Amerikalılar'ın oluşturduğu "Harlem Rönesansı" olarak bilinen bir hareketten etkilenecek gelişmiştir. Tıpkı Harlem Rönesansında olduğu gibi negritudé kavramında siyahiler için yenilik ve edebiyat başta olmak üzere birçok alanda yenilenme başlamıştır.

Aime Cesaire, *Sömürgecilik Üzerine Söylev* adlı kitabında ırkçılığın artık Avrupa'dan ziyade Amerika Birleşik Devletleri ile *modern barbarın* yani Amerika'nın zamanının geldiğinin sinyalini verir. (Cesaire, 115) Sinyal verilen Batı uygarlığının görevini devir almış bir nefere benzettiği ülke Amerika'dır. Cesaire bu konuya da değinerek Amerikan egemenliğinin "kişinin yakasını kurtaramayacağı türden" bir yıkıcılığın özüne *Sömürgecilik Üzerine Söylev* kitabından şu cümlelerle yer verir:

"Fabrikalardan ve sanayiden bahsettiğimize göre, küllerini histerik bir şekilde ormanlarımıza ve çalılarımızın diplerine saçan o heybetli fabrikayı görmüyor musunuz? Dalkavuklar yaratan o muazzam makineleşmeyi görmüyor musunuz, insanın makineleşmesini. [...]" (Cesaire, 116)

Cesaire'in "makineleşme" olarak gördüğü gelecek yılların özeti şeklinde incelendiğinde birçok bakış açısı ve anlam çıkarımında bulunulabilir. Bunlardan bir tanesi de tıpkı bir makine gibi insanların zamanla tektipleşmesidir. Aynı şekilde Frantz Fanon da *Siyah Deri Beyaz Maskeler* kitabında üzerinde durduğu konulardan biri de insanların birbirini taklit ederek aynıymış gibi davranmasıdır. Fanon'un bu durumu oldukça tehlikeli olarak nitelendirirken Cesaire'in de örnekleriyle vermek istediği mesaj tektipleşmenin siyah ırk için daha kötü sonuçların doğurması olacağı üzerinedir. Cesaire tektipleşmenin ve taklit sonucu ortaya çıkan kimliğin benlik duygusunu zedeleyeceğini ve farklılığın kökünü kazıyacağını dile getirir. Bunu durdurmanın en iyi yolu da *negritude* hareketinin vurguladığı gibi siyah ırkın bir araya gelmesi ve birlik duygusunun korunmasıdır. Cesaire birlik olmanın "her türlü sömürgecilik karşıtı ruh ve kararlılığı bir amaca yönelten bir silah" olarak niteler. (Cesaire, 125)

Cesaire’ın kitapta belirttiği hususlardan bir tanesi de ideoloji veya teorilerin siyahilerin sesi olmadığı görüşüdür. Cesaire’a göre kapitalizm veya komünizmin fikirlerine kucak açmak yerine siyahilerin bir araya gelmesi ve kimseye muhtaç olmamaları daha önemlidir. İki yolu da reddeden Aime Cesaire ulusal bağımsızlıklarını kazanan Üçüncü Dünya ülkelerine büyük destek vermiştir. Cesaire kendisine faydası olmayacak her türlü ideoloji ve doktrini şöyle ifade etmiştir:

“Bizim tarafımızdan yeniden düşünülmedikçe bizim için yeniden yorumlanmadıkça bütün doktrinler değersiz ve hükümsüzdür.” (Cesaire, 128)

Sömürgecilik Üzerine Söylev eserinin en son kısmında Cesaire’ın gazeteci Rene Depestre ile yapmış olduğu röportajına da yer verilmiştir. *Negritude* hareketinin bir mücadele olduğunu vurgulayan Cesaire sömürgecilikten kurtulmanın yolunun Avrupa’ya ve Batılı değerlere sırt çevirmek ama bununla da yetinmeyip siyahilerin bilinçlerini de onlara kapatmanın, onların biçtikleri rollere ya da kategorilere adapte olmak yerine kendi kimliklerinin değerli olduğunu hatırlayarak mücadele etmeleri gerektiğini tekrar vurgular.

1.3 POST KOLONYAL ÇALIŞMALARDA FRANTZ FANON VE ÖNEMİ

Frantz Fanon hem anti-sömürgeci hareketlere sağladığı katkılarıyla hem de bu konuda savunduğu fikirleriyle postkolonyal çalışmalar alanındaki en önemli figürlerden bir tanesidir. Fanon, eski bir Fransız kolonisi olan Martinik’te dünyaya gözlerini açar. Psikiyatr olan Fanon aynı zamanda Cezayir kökenli olan FLN (Ulusal Kurtuluş Cephesi) adlı, Fransızlar’ın Cezayirlilere uyguladığı baskı ve zulüme karşı durarak adı geçen örgütün üyesidir. Burada faal olarak görev aldığı yıllarda kolonileşmeye karşı yaptığı çalışmalar ve insan hakları adına dik duruş sergileyen tavırlarıyla bilinen bir aktivisttir. Yüksek öğrenim yapmak için Fransa’ya psikiyatri eğitimi almaya gider. Burada Robert Young’un altını çizdiği önemli hususlardan bir tanesi kolonize edilmiş bir ülkeden kolonici ülkeye eğitim almaya giden bireylerin karşı karşıya kaldığı kültür ve kimlik çatışmasıdır. Aynı durumdan muzdarip olan Aime Cesaire, Frantz Fanon’u ve çalışmalarını oldukça etkileyecektir:

“Batı’ya giden göçmenlerin bazıları daha sonra eğitim kurumlarına gitmeye başladılar. Kültürel veya siyasi bakımdan çevre ya da ücra diye addedilen yerlerden geldiklerine dair güçlü bir his taşıyorlardı hala içlerinde. Statükoyu kabullenip içine düştükleri kültüre pürüzsüz bir şekilde yaranmak yerine ulusal özgürlük hareketinin kendilerine güçlendirme ve aktivizm halesini kuşanarak Batı tarihi ya da Batılı bilgi biçimlerinin örtük varsayımları hakkında tuhaf sorular sormaya ve trikontinental bilgi biçimleriyle kurdukları ontolojik bağları her göçmenin gündelik hayatının bir parçası olan güçsüzleştirilmeye ve ırkçılığa karşı direniş biçimleriyle eklemlendirmeye başladılar.” (Young, 85)

Young’un da belirttiği gibi eğitim almak üzere Batı’lı ülkelere özellikle de kendilerini kolonize eden ülkelere yolu düşen sayısız birey aynı ikilemi hissetmiştir. Her birey muhakkak ki doğduğu ve büyüdüğü ülkenin normlarını, davranışlarını, toplumsal beklentilerini ve kültürel özelliklerini içselleştirir ve özümseyerek hayatlarının bir parçası haline getirirler. Ne zaman ki başka ufuklara yol alırlar, içselleştirdikleri kültür ve kimlik geldikleri yeni ülkenin uyumu ve toplumsal yapısıyla zıt düşer. Bu zıtlama sürecinde birey, ya geldiği kültürün karakteristik yapısına sıkıca bağlı kalarak kültürel bir direnişe yönelir ya da geldiği topluma bir şekilde adapte olmaya diğer bir deyişle asimile olmaya başlar. Fanon da tıpkı kendisine rol model aldığı diğer bir önemli yazar ve aktivist olan Aime Cesaire gibi ikilem yaşamıştır. Fransız toplum ve kültürüne uyum sağlamaya çalışırken kendi kimliğini oluşturan diğer özellikleri kaybetmeye başladığını fark etmesiyle bir direnişe geçmesi gerektiğine karar verir.

Fanon, Fransa’ya gittiğinde farklı olduğunu tekrar Martinik’e döndüğünde onu, kimliksel benliğini rahatsız eden ve aklına takılan bir takım dışarıdan biçilmiş dayatmalar ve sözleri geri plana iterek düşünmeye başlar. Fanon’un kafasında biriktirdiği bu düşünceler daha sonra kendi siyasi-kültürel kimliklerini toplumda tanınmaları için kullanacak olanları cesaretlendirerek gerekli felsefi ve siyasi temeli sağlayacaktı. (Young,237)

Fanon daha sonra *Yeryüzünün Lanetlileri* adını verdiği kitabını yayımlar. Kitaba ünlü Fransız yazar Jean Paul Sartre bir önsöz yazar. Fanon’un “yeryüzünün lanetlileri” olarak tanımladığı sömürgeleştirilen, siyasi, iktisadi ve kültürel olarak ezilen, hor görülen, sömürgeci güçler tarafından ikincil plana atılmış ve göz ardı edilmiş halklara seslenir. Kitap kaleme alındığı tarihten bugüne adeta felsefeden edebiyata, tarihten psikolojiye, sosyolojiden ekonomiye kadar birçok alanın sentezi durumundadır ve en çok üzerinde durduğu konu yerel halkların onları aşağılayan ve sömüren devletlerin değer yargılarını

benimsemeye çalışarak kendi öz benliklerini reddetmelerine karşı çıkan bir anlatıma sahiptir. Öyle ki ezilen hakların özellikle de siyahi vatandaşların “Avrupa devletlerini taklit etmesinden”⁶ Fanon büyük bir rahatsızlık duyar ve bunu iki eserinde de⁷ açıkça dile getirir.

Frantz Fanon’un eserlerinde kimlik olgusuna bakış açısında psikolojik çözümlenmeler, genellikle siyahi ırkın yaşadıkları; topluma yabancılaşması, kimlik karmaşası ve bunların sorunsallarıyla bağlantı kurar. Fanon’un kurduğu bağlantılar ve kimliğin psikolojik boyutlarıyla değerlendirilmesi de postkolonyal çalışmalar açısından çığır açıcı bir yenilik olmuştur. Fanon’a göre ezilen halkların benlik duygusu zedelenmesiyle aidiyet duygusunu başka yerlerde aramak arasında psikolojik süreç ve bağların incelenmesine önem vermiştir.

Fanon eserlerinde sömürge şiddetine karşı şiddetle cevap vermeyi, silahlı mücadeleyi ve sömürgeci güçlere karşı özellikle fiziksel mücadeleyi haklı bulur ve destekler. Fanon’a göre fiziksel güç, zihinsel olarak yenilenmeyi de beraberinde getirir. Sömürüden kurtulmuş toplumların bunu göstermeye ihtiyacı vardır. Fanon için bağımsızlık ekonomik ve siyasal olarak kazanılsa dahi tam bir bağımsızlık isteniyorsa kültürel, toplumsal ve zihinsel süreçleri de atlatmış ve aklında bağımsızlıklarına dair en ufak bir şüpheleri bile kalmamış olması önemlidir, çünkü gücü elinde bulunduran devlet tekrar bir şekilde dönmeye teşebbüs edebilir. O yüzdendir ki Fanon, siyahi ırkın zihinsel ve örgütsel bilinçlenmesine ve kendi kimliklerini benimseyerek içselleştirmelerine önem vermiştir. Zihinsel süreçlerini tamamlamış olan toplumlar yabancılıktan kurtulur ve böylece içsel olarak geldikleri toplumdan ve kültürden kendilerini soyutlamazlar.

Fanon’un altını çizdiği bir diğer nokta insanı sömürgeleştirme sürecinin en sancılı tarafı kişiyi kendi ırkından ve kültüründen soyutlayarak toplumuna yabancılaştırıp kendinden ve değerlerinden şüpheye düşerek kimi zaman da nefret tohumları ekerek izole olmasını mümkün kılmaktır. Yabancılaşma sürecindeki insanların çoğu aşağılanıp ikincil vatandaş konumunda görüldükleri toplumların baskısına maruz kalırlar ve benliklerini kaybederler. Halbuki bir kimsenin kendi kültüründen ve içinden geldiği toplumdan duyduğu memnuniyet ve gurur, özellikle de kendi kimliğinin o toplumun bir

⁶Bourse-Yücel, 69

⁷ Fanon, Yeryüzünün Lanetlileri, Siyah Deri Beyaz Maske

üyesi olarak o şekilde kabul görmesi ve o insanlara toplum içinde kendini var ettiği duygusunu verir, ancak tam tersine yaşadığı toplumda kendisi olamaz ve dışlanırsa kültürel kimliğini, benliğini kaybeder. Bunun için de Fanon, pasif direnişin yerine mücadele ve şiddetin sömürgeci güçlere karşı bir varoluş gösterisi sergileyerek ona karşı bir ‘panzehir’ sağladığını vurgulamıştır. (Boumama, 152)

Fanon’un fikirleri ve eserleri her ne kadar Cezayir’deki Fransız ırkçılığının yıkıntıları üzerinde dursa da eserlerinde işlediği temaların kapsayıcılığı ve evrensel bir söylem oluşturmasından dolayı ırkçılığa ve ayrımcılığa maruz kalmış bütün toplumların sesi niteliğindedir. Fanon’un iki önemli eseri olan *Yeryüzünün Lanetlileri* ve *Beyaz Deri Siyah Maskeler*’de siyahi insanların beyazların dünyasındaki “arada kalmışlığının” yarattığı psikolojik gerilim ve benlik kaybının yarattığı sorunlara ışık tutar. *Yeryüzünün Lanetlileri* kitabında Avrupa’nın sömürgeciliğine vurgu yaparken Batı medeniyetinin ve dolayısıyla Amerika’nın vaat ettiği ideallerin yanında gerçekleştirdikleri ırkçı hareketleri de eleştirir:

“Peki Avrupa başka ne yapıyor? Ya şu Avrupa-üstü canavar, Kuzey Amerika? Laf-ı güzaf: özgürlük, eşitlik, kardeşlik, sevgi, onur, ülke, falan, filan. Bunlar bizi aynı zamanda ırkçı yorumlar yapmaktan alıkoymadı: pis zenci, pis Yahudi, pis Arap. Liberal ve yumuşak, soylu zihinler –kısacası, yeni sömürgeciler- bu tutarsızlıktan şok olduklarını ileri sürdüler; ama bu ya hatadır ya da kötü niyet: Bizde ırkçı bir hümanizmadan daha tutarlı bir şey olamaz, çünkü Avrupalı’nın kendisini insan yapmasının tek yolu köleler ve ucubeler yaratmaktı. (Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, 34)

Fanon şiddetin gerekliliğini vurgularken sömürgeciliğin şiddeti karşısında ona boyun eğecek olanın daha büyük bir şiddetle karşılık vermesini salık verir. Böylece sömürgeci güçler karşısında neden şiddetin önemli olduğunu bir kez daha belirtmiş olur.

Fanon tıpkı Aime Cesaire gibi ulusal bağımsızlık hareketlerinin herkes açısından bir moral kaynağı olduğunu düşünür. Bunun yanı sıra sömürge sürecinden geçmiş bir insanın artık kolay kolay kimseye güvenemeyeceğini ve adalet aramadığının altını çizer, çünkü bastırılmış insanların birey olma duygusunu kaybederek topluma yabancılaştığının farkındadır. Fanon aynı zamanda Üçüncü Dünya ülkelerinin durumlarını ele aldığı onlara şu tavsiyede bulunur:

“Dünya’nın özellikle Üçüncü Dünya’nın kapitalist sistemle sosyalist sistem arasında seçim yapma zamanının geldiği yaygın bir düşünceydi. Ama iki sistem arasında var olan şiddetli rekabetten kendi ulusal kurtuluş mücadelelerinin zaferi

için yararlanmış olan az gelişmiş ülkeler bu rekabete dahil olmayı reddetmelidir. Üçüncü Dünya kendisini önceki değerlerle tanımakla yetinmemeli. Tam tersine, az gelişmiş ülkeler kendi değerleri, kendilerine özgü yöntem ve stiller üzerinde yoğunlaşmak için ellerinden geleni yapmalıdırlar.” (Fanon, Yeryüzünün Lanetlileri, 102)

Fanon kendi eserinde de göstermeye çalıştığı nokta postkolonyal çalışmalar ışığında iki süper gücün ekonomi ve siyasi bakış açılarını reddetmek Üçüncü Dünya ülkelerinin gelişmesi ve kalkınması için önemlidir. Fanon “zihinsel bilinçlenme” durumunu oldukça önemsemiştir, çünkü toplumların zihinsel olgunluğu bilinçlenmedikçe şiddet olgusunun da gerektiği ölçüde çalışmayacağını bilir ve şiddetin nasıl kullanılacağını kişilere gerçek manada öğretmedikçe gerçek toplumsal bilinç sağlanamayacaktır.

Fanon’un diğer bir eseri olan *Siyah Deri Beyaz Maskeler* kitabı Amerika’daki Siyah Güç (Black Power) hareketine de ilham kaynağı olmuştur. Fanon, 1952 yılında kaleme aldığı *Siyah Deri Beyaz Maskeler* kitabında koloni altındaki ülkelerde yaşayan insanların kimliklerinin kolonici tarafından belirlendiğini tespit etmiş ve bunu örnekleriyle kitapta ele almıştır. Beyaz bir insanın siyah insanların varlığını yok saydığını ve onun varlığından hoşlanmadığı gerçeğinin altını çizer. Bunun yanı sıra Siyahlar da beyazların dünyasına aitmiş gibi davranarak tepki çekmiştir. Fanon siyah derili bir insanın beyazlar gibi davranmasını eleştirir. Onların dünyasına ait olmaya çalışan siyahiler zamanla özgüvenini yitirir ve beyaz adama giderek artan bir tutku ve bilinçsizlik ruh haliyle öykünmeye başlar. Onlar gibi giyinmeye, onlar gibi olmaya ve onlar gibi hayatını düzenlemeye çalışır. Buradaki hareketlerin amaçları arasında beyazların hayat biçimlerini taklit ettikçe kabul göreceğini ve modernleşeceği sanrısı vardır.

Siyah Deri Beyaz Maskeler siyahilerin bilinçaltını incelediği ve onların yabancılaşma sürecini ele aldığı için kolonyalizm psikolojisini oluşturan etmenleri inceleyen ve postkolonyal çalışmalar adına birikim sağlamasından dolayı öncü çalışmaların başında gelir. Fanon’un kitabın ilerleyen sayfalarında eleştirdiği noktalardan bir tanesi de siyahilerin yaşadıkları durumu içselleştirmesidir. Bu içselleştirmeyi Fanon “Beyazlara kin öğütleyen kimse ne kadar zavallıysa ırkını beyazlaştırmayı düşünen Kara adam da o kadar zavallıdır.” diyerek reddeder. (Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maskeler*, 25)

Fanon'un siyah adamı eleştirmesi beyazlara özenmesinin çok ötesindedir. Fanon'a göre beyaz adam, siyahlar onları nasıl görmek isteyecekse o şekilde görecektir ve değerlendirecektir. Bunu hayata geçiren ve beyazlara olanak sağlayanlarsa siyah ırk mensuplarının bizzat kendisi olacaktır. Fanon bu noktayı –siyah ırkın beyaz ırk tarafından tanımlanmasını- şu şekilde eleştirir:

“Avrupa’da bir işlevi vardır Zenci’nin. Avrupa’da Zenci aşağılık duygusu, bayağı eğilimleri kısacası ruhun karanlık yüzünü simgeler. Onun işlevi budur. Zenci ya da kolektif bilinçdışında kötülüğün, günahın, sefaletin, savaşın ve kıtlığın sembolü durumundadır. Leş yiyen kuşların hepsi siyahtır. Ne anlamlı bir tesadüf değil mi?”
(Fanon, Siyah Deri Beyaz Maskeler, 227)

Fanon, ırkçılığı aşmanın yolunun beyaz ırkın tanımlamalarına karşı çıkararak, onlardan uzaklaşarak ve en önemlisi de siyah olmaktan utanmamak aksine siyah olmaktan gurur duymaktan geçtiğini belirtir. Aksi halde Siyahilerin kendilerini beyazların dünyasına iliştip onlar gibi davranması ve onları takip etmesi beyazların üzerilerindeki hakimiyetini perçinlemekten ve onları kimliksiz bırakmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Bireyin toplumdaki varlığının göstergesi onun kimliğidir. Buradaki kimlik kavramı bir kimlik kartın imgesinden çok daha ötede bir anlam taşımaktadır. Bireyin kimliği demek onu sosyal hayata bağlayan kültürel, toplumsal ve zihinsel bağlarla yoğrularak belli deneyim ve kişisel tecrübelerin yol gösterdiği bir özyaşam öyküsünün soyut boyutunu temsil etmesidir. Bunun yanı sıra kimlik inançlar, normlar, gelenek ve göreneklerle de şekillenir. Bütün bu adı geçen olgularla kişinin kimliği belirlenir. Çeşitli deneyimlerle ve bağlarla yoğurulan kimlik somut bir hale bürünerek kişiyi toplumda bir birey haline getirir. Samuel Huntington bireyin kimlik olgusuna şöyle yaklaşmaktadır:

“Bir ülke Soğuk Savaş dönemine özgü kamplaşmalardan uzak durabilir, ama kimliksiz yapamaz. ‘Hangi taraftansınız?’ sorusunun yerini çok daha temel bir soru, ‘Kimsiniz?’ sorusu almıştır. Her devlet bu soruya yanıt vermek zorundadır. Bu yanıt, yani bir devletin kültürel kimliği, devletin dünya siyasetindeki yerini, dostlarını ve düşmanlarını tanımlar.” (Huntington, 174)

Fanon'un kimlik olgusunun önemini yönelttiği ‘Ben kimim?’ sorusu tamamlar. Fanon için siyahilerin beyazlara kendilerini kanıtlamaya çalıştıkları sürece Avrupa bağlarından tamamen kurtulmak ve gerçek tam bir bağımsızlık mümkün değildir. Fanon'un bu eleştirileri yapması bu çalışmada oldukça önemlidir, çünkü aynı durumun bir benzeri Amerika Birleşik Devletleri’nde de yankı bulmaktadır.

Fanon'un *Siyah Deri Beyaz Maskeler* kitabında bahsettiği kolektif bilinç "siyahi bilinci" ve bununla gelecek olan aydınlanmayı anlatmak ister. Buradaki *bilinç* kavramı, siyahi ırkın bir araya gelerek bir birlik ve dayanışma oluşturarak Afrika kökenli insanların seslerini duyurabilmeleri için bir eylem planı oluşturacaktır. Burada bahsi geçen *eylem planı* siyahların birleşmesi ve harekete geçmesi için gereken psikolojik ve zihinsel süreci tasvir eder. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde 1960'lı yıllardaki Yurttaşlık Hakları Hareketi (Civil Rights Movement) için siyahilerin birleşerek insan hakları, eşitlik ve adalet için harekete geçmelerinde böyle bir kavramın hareketin içini doldurması işlevsel açıdan önemlidir. Bastırılan duygular, alaşağı edilmiş kimlikler, topluma yabancılaşmanın ve siyah bir deri rengine sahipken beyazların dünyasında yaşamaya çalışmak, onları taklit ederken beyazların dünyasına da ait olamamak, bütün bu duygu ve mücadele karmaşasının bilinçaltında yarattığı basınç patlamaya hazır bir bombayı andırmaktadır. Fanon bu tür psikolojik baskının getirdiği patlamaları ve insanların birlik oluşturmak için bir araya gelmelerinin örneğini şu şekilde betimler:

"Bana öyle geliyor ki Jung'un o baş döndürücü kolektif bilinçdışı kavramını işin içine sokmadıkça bu yolda pek mesafe kaydedemeyeceğiz. Rene Meril'e göre 'Zenci'de çatışma öncesi görülen bu tablo, kölelerin bilincinde bastırılan Afrika tinine ikame edilen kolektif bilinçdışına yerleşip, orada fethedilen bir şehrin işgalci garnizonu gibi köle ruhunu gözetim altında tutan 'efendi' imgesinin 'efendi' sembolünün eserdir. (Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maskeler*, 179)

Bu doğrultuda Fanon'un tablo benzetmesi yaptığı bilinç siyahilerin ezildiği döneme ayna tutar. Irkçılık ve ayrımcılıkla yoğrulmuş zihin zamanla kötü imgelerle beslenmiş tablodaki resmi değiştirmek için harekete geçer. İşte bu noktada Fanon'un üzerinde önemle durduğu kavram olan *bilinçlenme* bu şekilde ortaya çıkar. Fanon'un asıl eleştirisi hep siyah ırkın üzerinde asılı kalmıştır. Bu bilinçlenmenin gerçekleşip siyah ırkın kendisini boyunduruk altından kurtarması ve özgür kılması için Fanon'un biçtiği yol bellidir: Siyahların kendilerine ve ırkına güvenerek kendileri olmaları ve mücadeleden gerçek hazine –tam bir bağımsızlık ve özgürlük- gelene kadar vazgeçmemeleridir.

1.4 POST KOLONYAL ÇALIŞMALARDA IRK, ETNİK VE KİMLİK KAVRAMLARI

Frantz Fanon, Aime Cesaire ve daha nice düşünürlerin, yazarların vurguladığı, üzerinde hassas olarak durduğu konular ırk, etnik köken ve kimlik olgusudur. Afrika'daki ulusal bağımsızlık hareketleri, postkolonyal çalışmalar, Amerika'daki birçok ayaklanmanın kökeninde yatan olguların en tepesinde “ırk” ve “kimlik” gelmektedir. 1890'lı yıllarda ırk kavramını anlamaya yönelik “hâkim paradigma” direkt olarak biyolojik ve fizyolojik olguları içeren bir ölçüte sahipti. *Kültürel Kurama Giriş* adlı eserde o zamanlar için doğrudan ırkın anlamının biyolojik özelliklere dayandırıldığı anlaşılmaktadır. Irkın temelde biyolojik olgulardan kaynaklanan davranışsal karakteristiklerle birlikte nesnel, fiziksel farklılıklara dayanan bir fenomen olduğu yaygın biçimde kabul görmüş bir durumdaydı. (Riley ve Smith, 48) Irksal özellikleri dikkate alarak oluşturulmuş ırkçılık, yabancılaşma ve postkolonyal çalışmaları iyi irdelemek açısından ırk ve ırkla birlikte anılan terimleri analiz etmek elzemdir.

Irk ve etnik köken birbirleriyle iç içe kullanıldığı için çoğu zaman anlamsal olarak birbiriyle karıştırılmaktadır. Irk anlam olarak biyolojik ve genetik farklılıkları temsil eder. Zaman içerisinde anlamı karışık bir hale bürünen ırk kavramının analizi bu yüzden hep tartışmalı olmuştur. Biyolojik özelliklerden antropolojik araştırmalara kaymasına rağmen insanların kimliğini belirlemede kullanılan kıstasların başında gelir. Özellikle de ten rengi ırk kategorisi için ayırt edicidir. (Loomba, 105)

Irk kavramı, sömürgeciliğin yayılmasıyla birlikte ilkel olarak nitelendirilen yerli halkları kontrol altında tutmak için bir anahtar görevi görmüştür. Daha sonra ırk bir tür güç gösterisine dönüştürülerek insanlar belli bir kategoriye yerleştirilmeye veya sınıflandırılmaya başlandı. Özellikle de sömürgeciliğin hız kazanmasıyla birlikte biyolojik bir olgu olmaktan çıkarak zamanla insanların kendilerinden utandığı hatta nefret duyduğu bir kavram haline geldi. Irk kavramına duyulan yoğun ilgi sömürgecilikle yeni bir boyut kazandı. Genelde ırk için belirlenen ilk ölçüt yerli halkı sömürgeci Avrupalı halktan ayırt etmek için derilerinin rengi oldu. Daha sonraki kategorileştirme birçok fiziksel özelliklerle genişletilerek “ırkçılığa” zemin hazırladı.

Andrew Heywood'un *Siyasi İdeolojiler* adlı kitabında ırk terimi için “ırkın sembolleri sayılan deri rengi, saç rengi, kan grubu gibi fizyolojik özelliklerin sabit ve değiştirilemez olduğunu bu yüzden de kişilerin zaman içerisinde yurtlarını terk ederek

başka bir ülke vatandaşı olduklarında yeni bir kimlik kazansalar bile genetik özelliklerini yani ırki özelliklerini değiştiremeyeceğini” belirtir. Öyle ki sömürgeciliğin pekişmesiyle insanlar ten renklerine göre sınıflandırılmaya başlanmıştır. Siyah ten rengine sahip insanların “siyahi”, Avrupalıların “beyaz” ya da Asya’dan gelenleri belirtmek için “kahverengi” olarak nitelendirilmesi kültürel stereotiplerin doğmasına yol açmıştır. (Heywood, 249)

Sömürgecilikle beraber ırkın ön plana çıkması toplumsal açıdan baskın bir özellik olmuştur ve literatüre beyazlığın iyi ve yüceltilen bir anlam çerçevesinde bakılırken örneğin siyah ten rengine sahip insanları kötü ve şeytani olarak girmiştir. Beyaz ırka mensup olmanın ya da onların dünyasına girmek için mücadele eden siyahi halk için Frantz Fanon *Siyah Deri Beyaz Maskeler* kitabında “beyaz” olmanın yüceltilirken diğerinin nasıl aşağılandığını açıklar ve örnekler:

“Her sömürge halkı, başka bir deyimle kendi yerel ve orijinal kültür kaynakları söndürülmek ya da toprağa gömülmek suretiyle ruhunda onulmaz bir aşağılık karmaşası yaratılmış her halk neredeyse bir varoluş koşulu olarak, başka ve yeni bir uygarlığın yayıcısı durumundaki ulusun diliyle yani metropol kültürüyle göğüs göğüse bir hesaplaşma içinde bulur kendini. Sömürge insanı artık ana-ülkenin, metropolün kültürel standartlarını benimseyebildiği oranda cangıla özgü o ilkel, yabancı statüsünün üstünde yükselecektir. Yüzünün ve dünyasının siyahlığından, cangılın loş kültüründen sıyrılabilirdiği oranda Beyazlaşacak ve adamdan sayılacaktır.” (Fanon 34-35)

Etnik çalışmalar da postkolonyal çalışmalar adına önemli bir kavramdır. Ania Loomba’nın *Kolonyalizm-Postkolonyalizm* kitabında etnik kavramını “grupların ve diğer topluluklarının sosyal yapılanmaların yarattığı kimliklerin kimi zaman diğer grupları baskı altına almak veya radikalleştirme” şeklinde tanımlar. (Loomba, 106) Köken olarak Yunanca’daki *ethnikostan* türeyen etnik kelimesi etnik kimlik sürecinin de bir parçası olup aynı coğrafyadan gelen, kültürel, geleneksel özellikleri ortak paylaşan, aynı dili konuşan ya da ırksal benzerlikler taşıyan insanları veya toplulukları bir araya getiren bir özelliğe sahiptir. Toplumlardaki bireylerin etnik kimlikleri küçük yaşlardan itibaren içinde bulunduğu veya yetiştiği toplumun normlarıyla, fikirleriyle beslenerek sosyalleşme sürecinden sonra şekillenir. Bu da kişinin yaşadığı topluma ve toplumun normlarına göre değişiklik gösterir. Etnik kimliğin oluşmasındaki faktörler değişiklik gösterdiği için paragrafın giriş kısmında da belirttiği gibi bazı toplumlarda etnik kimlikte coğrafi benzerlikler, kan bağı ya da aynı ırksal özelliklerin bileşeni ön

plana çıkarken bazı toplumlarda da ortak dil, ortak amaçlar veya ortak çıkarlar bir adım öndedir. Bu yüzden de etnik kimlik bir his, bir tür sahiplenme ve psikolojik bağ meselesidir. (Yılmaz, 3)

Etnik kimlik aynı zamanda kişilerin sosyal ve kültürel kimliklerini de belirlediği için etnik kimliğin bu kadar önemli ve hassas bir konu olmasının nedeni kimlik ve benlik yani aidiyet duygusuyla iç içe olmasından kaynaklanır. Bu hassas doku incindiği veya bozulduğu zaman doğrudan kişilerin içsel bağlılığını etkileyeceği için çoğu zaman çatışmalar meydana gelir. Çatışmaların kökeninde toplumdaki bir etnik grubun diğer bir başka etnik gruba karşı oluşan baskıcı yaklaşımları, baskın bir karaktere sahip olması ya da zorbalıkla gelişen maddi ve manevi yıkıcı hareketler yatar. Diğer bir deyişle, etnik çalışmalar bir toplumda dominant olup sözü geçen bir veya birden çok etnik grubun diğer etnik gruplarda baskı kurması ve hor görmesi sonucunda ezilen grupların seslerini duyurmak amacıyla devlet otoritesine ve ezici gruplara karşı oluşturduğu başkaldırı ve harekete geçmelerdir. Başkaldırma, ezilen gruplar açısından bir yöntem olduğu için bu tür etnik gruplardaki etnik köken genelde ortak bir geçmiş, bir dil veya kültüre sahip bireylerden oluşur. Grupların etnik bir çerçevede bir araya gelmeleri ve ezicilik, küçük düşürücü ve insan haklarına aykırı hareket ve davranışlar karşısında birlik olmaları ortak olarak örgütlenmeleri ve yaşanmışlıkları bir empati duygusu içinde aynı psikolojik bağı kurduğu için önemlidir. Bu psikolojik bağı ve empatiyi kuransa “ifade edilmeme” halidir. Muzaffer Ercan Yılmaz *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Etnik Çalışmalar: Etnik Çalışmaların Nedenleri ve Etnik Barışın Tesisi* kitabında bu “ifade edilmemeyi” şöyle özetler:

“Bu *ifade edilmeme* kimi durumlarda etnik dilin tanınmaması veya yeterli düzeyde kullanım alanı bulamaması ya da kimi durumlarda etnik kültürün sınırlanması şeklinde kendini gösterebilmektedir. Ancak bu durumların kesişen ve tansiyonu alevlendiren noktası belirli bir devlet sınırları içerisinde bir ya da birden fazla etnik grubun politik ve kültürel açıdan dominant konumda olması ve diğerlerini baskılayarak bu ayrıcalığı sürdürmek istemesidir. Doğal olarak bu durum azınlık konumunda bulunan grupların tepkisine neden olmakta ve eşit haklar yönünde verilen mücadele kendini etnik çatışma şeklinde manifesto edebilmektedir.” (Yılmaz, 7-8)

Etnik çatışmalar birer sebep-sonuç ilişkisinden doğmuştur. Sebepleri az önce verilen paragrafta da ifade edildiği gibi baskın grupların, diğer grupların kendilerini toplumda ifade edecek ayrıcalıktan mahrum bırakılmalarıdır. Sonuçta bu tür mahkûm

bırakılma ve her türlü sınırlama etkiye karşı bir tepki niteliğinde etnik çatışmaların doğmasına sebebiyet vermektedir. Etnik çatışmaların en yoğun yaşandığı dönem genel olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemdir ve özellikle ulusal bağımsızlık mücadelesinin verildiği Üçüncü Dünya ülkelerini kapsayan Afrika, Asya, Güney Amerika gibi kıtalarda oldukça yoğun ve şiddetli yaşanmıştır. Etnik çatışmaları bu süreçte yoğunlaştıran İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda gelişen teknoloji ve ulaşım alanındaki gelişmeler sayesinde toplulukların birbirlerinden haberdar olup bilgi alışverişinde bulunmalarıdır. Bu durum kimi zaman konferanslar, açık oturumlar aracılığıyla yayılırken kimi zaman da medyanın kullanımı oldukça etkili oldu. Bilgi alışverişi kişileri harekete geçirmek ve bilinçlendirmek için bir method oluşturdu. Etnik çatışmaların merkezinde olan insanlar böylelikle hak ve özgürlük talep edebildiler. Özgürlük, adalet ve eşitlik gibi birincil öncelikli taleplerin yanı sıra toplumdaki çeşitli ve farklı grupların –baskın olan grubun dışındakiler- ayrımcılığa ve ırkçılığa maruz kalmıştır ki aslında etnik çatışmaların merkezinde bulunan çekirdek problem ayrımcılık ve ayrımcılığın beraberinde getirdiği çeşitli önyargılardır. Toplumdan dışlanmış, soyutlanmış ya da bir şekilde toplumla bağlarını koparmış insanların oluşturduğu gruplara bakıldığında bu grupların, toplumdaki otoriter grupların baskısından dolayı içinde bulunduğu toplumdan uzaklaştığı görülür. Çoğu zaman da uzaklaşma, benlik duygusunun ve kimliğinin zedelenmesiyle farklı bir boyuta geçer. Ayrımcılığın en belirgin haliyse “yasal ayrımcılıktır.”

Yasalar önünde bütün bireyler eşittir ve eşit haklara sahiptir. Yasalar bütün bireylerin haklarını korumakla yükümlüdür. Yasalar önünde herkes, her birey eşit kabul edildiği için kimsenin herhangi bir kurumdan üstünlüğü yoktur ilkesine dayanır. Yasal ayrımcılık ise bunun tam tersi şeklinde tanımlanabilir; bu yüzden yasalar karşısında azınlık gruplarının eşit hakları yoktur ve diğer haklardan, olanaklardan istedikleri gibi yararlanamazlar. Yararlanmak isteseler bile önlerine sistematik bir engel çıkar. Bu kısıtlamaların başında yurttaşlık haklarından hakkı olduğu kadar yararlanamaması, hukuksal alanda temsil edilmemesi, seçme ve seçilme hakkının elinden alınması olarak sayılabilir. Bireyi toplumda ‘birey’ yapan ve bireyin varlığını onurlandıran sahip olduğu haklar ve özgürlükleridir. Toplumdaki güvenliği sağlayan, bireylerin kendisini güvende hissetmesine olanak tanıyan ve toplumdaki varlığını işaret eden her şey haklarından ileri gelir. Eğer kişi hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakılır ya da kısıtlanırsa o kişi önce

topluma olan güvenini sonra da kendisine, benliğine ve kimliğine olan duygularını yitirmeye başlar. Özetle ayrımcılığın bütün çeşitleri toplumdaki azınlık gruplarını kaosa itmek, onları sindirmek, onları domine ederek asimile olmalarını ister. (Yılmaz, 11) Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Afrikalı Amerikalılar yıllarca yasal ayrımcılığa maruz kaldılar. Yasal ayrımcılığın en belirgin örneklerinin başında da oy kullanma haklarına getirilen sınırlamalardır.

İç Savaş'tan sonra 1870 yılında 15. Yasa tasarısı değişikliği kabul edildi. Bu yasa tasarısı değişikliği gereği rengine, ırkına ve önceki kölelik durumuna bakılmaksızın her erkeğin oy kullanma hakkının reddedilmesini geçersiz kılıyordu. Amerikan Anayasası'nın 15. maddesi Afrikalı Amerikalı erkeklerin oy kullanma hakkını yasalar önünde garanti altına aldı, ancak yasal haklarına rağmen yasal ayrımcılığa maruz kaldılar. Özellikle ırkçı hareketlerle bu tür ayrımcılıklar Amerika'nın Güney eyaletlerinde devam etmiştir. Hatta ilerleyen yıllarda Afrikalı Amerikalılar'ın oy kullanma hakları, ağır nüfus vergisi (poll taxes) ve okuryazarlık sınavları (literacy test) gibi ayrımcılık yaratan hareketlerle sabote edildi. Bu ayrımcılıklar 1965 yılındaki Yurttaşlık Hakları Hareketi (Civil Rights Movement)'ne kadar devam etti. Bu tür ayrımcılıklar toplumu zamanla böldü ve bir tepki ya da bir başkaldırma içeren hareketlerin doğmasını tetikledi, tıpkı Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 1960'lı yıllara damga vuran Yurttaşlık Hakları Hareketi gibi.

Bu tepkinin boyutunu Muzaffer Ercan Yılmaz *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Etnik Çalışmalar: Etnik Çalışmaların Nedenleri ve Etnik Barışın Tesisi* kitabında “uzun bir süreye yayılan ayrımcılık önce azınlık gruplarında bir toplumsal travmaya giderek de statükoyu değiştirmeye yönelik bir isyana dönüşür. Uzun vadede ayrımcılık, dominant etnik gruba dönen bir silah haline gelir ve gruplar arası çatışma da genellikle böylesi bir zeminde gerçekleşir.” şeklinde tarif eder.

Soğuk Savaş yıllarında süper güç olma yolunda başat rol oynayan, siyasi ve ekonomik arenaya öncülük eden, teknolojik alanda yeniliklere imza atan ve uzay çalışmaları olsun nükleer enerji alanındaki yenilikleriyle döneme damgasını vuran Amerika Birleşik Devletleri' nin toplumsal ve sosyal düzeninde aynı istikrar ve etkiyi yaratıp yaratamadığı hala tartışmalı bir konudur. Nitekim Soğuk Savaş Amerikasındaki ilerleme toplumsal düzenin uyumu için geçerli olmamıştır denilebilir. Özellikle 1960'lı

yıllarda toplum düzenini kökten değiştirecek devrimsel olaylar yaşandı ve bu olaylar yasal ayrımcılık da dahil bütün ayrımcılıklara ve kısıtlamalara açılmış toplumsal savaşta Siyahilerin, Amerikan toplumuna ve toplumca oluşturulmuş yasalarla da desteklenen ırkçılığa karşı bir başkaldırı ve tepkisiydi. Bu tepkiler bazı zamanlarda pasif bir direnişten şiddet içerikli eylemlere de dönüşebilir. Buna en güzel örnek yine Amerika'dan yola çıkarak verilirse 1960'lı yıllardaki Siyahilere yapılan ayrımcılıklara karşı iki siyahi lider Malcom X ve Martin Luther King'in yaklaşımlarıdır. Ayrımcılık ve önyargılarla Amerikan toplumunda geri plana itilen Afro-Amerikalılara bu süreçte Malcom X direniş yöntemi olarak şiddeti salık verirken Martin Luther King ise pasif direniş methodunu (açık oturumlar, sessiz protesto, oturma eylemlerini içeren direniş yöntemi) öngörmüştür. İster pasif direniş isterse şiddeti öngören hareketler olsun çözüm olarak öne sürülen faaliyetler karşısında avantajlı olarak görülen grubun kendisini dezavantajlı konumda hissetmesine sebebiyet veren gruba karşı harekete geçmesi bu yüzdendir.

Ayrımcılığın bir uzantısı da önyargılardır. Önyargılar bireylerin kimliğini zedeleyecek türdeki bakış açısıyla yaklaştığından dolayı tehlikelidir. Özellikle toplumdaki azınlık gruplarının insani değerlerine yönelik hareketler, onur kırıcı davranışlar ve toplumdan soyutlayan söylemler yüzünden hakimiyet kurucu gruplar için teşvik edicidir; böylece azınlık grupları üstünde belirli bir otorite kurma gücüne erişebilir. Ayrımcılık yaparak ayrıcalıklı gruplar statüsüne gelen otorite, çoğu zaman azınlıktaki bireyleri kendisinden aşağı görür. Aynı duruma beyaz Avrupalılar'ın diğer ırka mensup insanları küçük görerek Batılı değer ve yargıları her şeyden üstün ve ayrıcalıklı görmeleri en güzel örnektir. Önyargılar burada devreye girer. Dominant grup için azınlıklar insan dışı gruplardan oluşur. Kendi kendilerini geliştiremedikleri bir bakıma ilkel kaldıkları için onlardan daha üstün olan grubun hakimiyet kurması kaçınılmazdır. Bu örnekten yola çıkarak postkolonyal çalışmalar için önyargıların değerlendirilmesi ve analizi önemlidir.

Önyargıların merkezindeki ırk ve etnisitenin incelenmesinin yanı sıra “kavramların zıtlığı” konusunun da analize eklenmesini gerekli kılar. Kavramların zıtlığında (binary oppositions) siyah-beyaz, aydınlık-karanlık, iyi-kötü, ilkel-medeni, çatışma-kabullenme, bölünmüşlük-tamamlanmışlık gibi konseptlerin yanında Doğu-Batı çatışması da

postkolonyal çalışmalarda alt başlık olarak ortaya çıkar. Peki dominant grupların kendilerini azınlıklardan üstün görmesinin altyapısal dayanakları nelerdir?

Önyargılara zemin hazırlayan alt yapı öncelikle renklerin soyut anlamdaki çatışmalarından ileri gelir. “Çatışma” kavramıysa postkolonyal çalışma sahası için yabancı bir kavram değildir, çünkü Soğuk Savaşı dönemini yansıtan kavramlardan biridir. Postkolonyal çalışmalarda yer alacak her zıt kavram kendi içinde bir *çatışma* unsurunu barındırır. Ayrımcılık ve ırkçılık söylemlerindeki önyargıyı besleyen zıt kavramlardan beyaz-siyah söylemi dikkat çekicidir, çünkü literatürde beyaz sıfatı iyiliği, masumiyeti temsil ederken siyah ise kötülüğü ve karanlık anlamlarına gelen ve negatiflik bildiren sıfatlardandır. Bu kullanım postkolonyal çalışmaların içeriğine uygulanacak olunursa beyaz Batı uygarlığını, kökleşmiş medeniyet algısını, yüksek kültürü simgelerken siyah renkse Batı uygarlığından daha geride kalmış ilkel uygarlıkları özellikle de Afrika toplumlarına yönelik bir benzetmeye denk düşecek şekilde sembolleşmiştir. Bu vasıtayla Batı uygarlığı diğer medeniyetlerden kendisini üstün görerek ilkel olarak adlandırdıkları toplumlara uygarlık götürmek amacı gütmüştür ve bu da zamanla Batı-Doğu çatışmasını beraberinde getirmiştir. Sömürgeciliğin ilk zamanlarında bu davranışı Batı yani Avrupa kendine görev addederken 20. yüzyıldan itibaren görev yükümlülüğünü Sovyet Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri’ne devretmiştir. Beyaz olmanın üstünlük siyah olmanın da düşüklük olarak algılandığı bir çağda dönemin bu bakış açısına en uygun açıklama Frantz Fanon’un *Siyah Deri Beyaz Maskeler* adlı kitabında şu şekilde dile getirilmiştir:

“Fanon’a göre beyaz olma bir aralık sembolüne, Adalet, Doğruluk, Bakirelik sembolüne dönüşmüştür. Uygur, modern ve insan olmayı tanımlamaktadır. İşte bu nedenle Özgürlük ve Adalet için kavga vermesi gerektiğinde, *Zenci* özgürlüğün hakkında hiçbir şey bilmez... bunlar hep beyaz özgürlük ve beyaz adalet olmuştur, yani efendileri tarafından ortaya konmuş değerler. Siyah olma ise bunun tam karşıtıdır: kolektif bilinç dışında çirkinlik, günah, karanlık, ahlaksızlık demektir. Sözlüklerde bile beyaz sözcüğün tanımı olarak temiz ve saf karşılıkları geçer. Buna karşılık siyahın kirlilik, yasaklanmış ve kasvetli anlamlarına geldiğini öğreniriz. Bu yüzden beyaz yalanlar hoşgörülebilir, siyah yalanlarsa daima aşağılık ve kötüdür.” (Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maskeler*, 15)

Fanon’un eserinin adının “Siyah Deri Beyaz Maskeler” olması son derece anlamlıdır. Kitabın adından da anlaşılacağı üzere hem siyah-beyazın soyutsal anlamda incelemesini yaparken deri rengi siyah ve deri renginden dolayı ırkçı hareketlere maruz bırakılan Afrikalı ırkdaşlarından çoğunun kendilerine zulüm gösteren beyazların dünyasına

adapte olmaya çalışmalarını eleştirir. Bu yüzden de siyah benlikleri içindeki taktıkları beyaz maskeyi kinayeli bir şekilde kitabında tenkit eder.

Siyah-beyaz olgusuyla yaratılmış önyargılar ister istemez etnik çatışmaların tetikleyicisi olmuştur, ancak çatışmanın merkezinde başka bir tartışmalı olan zıt kavramlardan bir tanesi Doğu-Batı karşıtlığıdır. “Doğu-Batı çatışması” teriminin analizi farklı bir başlık altında yapılacaktır.

1.5 POST KOLONYAL ÇALIŞMALARDA DOĞU-BATI ÇATIŞMASININ YERİ VE ÖNEMİ

“Doğu-Batı çatışmaları” kavramının en derin analizini yapan isim şüphesiz ki *Şarkiyatçılık* (Orientalism) kitabının yazarı ve *orientalism* teriminin kuramcısı Edward W. Said’tir. Edward Said postkolonyal çalışmalar sahasında “Doğu-Batı” analizini yorumlayan ve bu çalışmaların öncüsü niteliğindeki isimlerin başında gelir. Kudüs doğumlu olan Edward Said’in en bilinen eseri *Şarkiyatçılıktır*. Said *Şarkiyatçılık* kitabında Batı’nın Doğu’yu kendince nasıl şekillendirdiğini ve Batı’nın bu şekillendirmeden ne derece yararlandığını derinlemesine incelemiştir. Said’in bu eseri kolonyalizmi söylemler ve temsiller üzerinden ele alır. Bu yüzden de birçok disiplin ve akademiden destek aldığı kadar olumsuz yorumlar da almıştır. Said’in kitabında Doğu imgesi Batı tarafından egzotik, uzak ve mistik bir imge olarak insanların hafızasına işlenmiştir. Bu imge zamanla Batı’nın Doğu’yu bu şekilde algılamasına yol açmış ve Avrupa’nın Doğu’da hâkim güç olmasının doğal olduğu fikrini kabul etmişlerdir. Bu imge aynı zamanda yerli halkların sömürülmelerine sebep olmuştur.

Said için “şarkiyatçılık” Avrupa’nın yaşantısında özel bir yeri olan Doğu’yu tanımlama çabasıdır. (Parla, 20) Said’e göre kitapta da vurguladığı üzere Batı Doğu’yu mistik bir resim haline getirerek kendi istediği gibi tanımlamaktadır, bu tanımlamayla da kafalarda yarattığı Doğu miti sayesinde oradaki toprakları ele geçirme görevini kendine bir misyon ve vizyon götürme olarak görmektedir. Jale Parla’nın *Efendilik, Şarkiyatçılık ve Kölelik* adlı kitabında Said’in *oryantalizm* kavramının kolonyalizm çalışmaları içinde siyasi ve ekonomik boyunduruğa yeni bir anlam daha eklendiğinin özenle ve önemle

üzerinde durur. Kavramla birlikte yeni gelen anlam postkolonyal çalışmaların bel kemiği sayılacak türden değişikliklerin habercisidir, çünkü postkolonyal çalışmaların önem ve hız kazanmasından sonra birçok kavramdan olaya kadar her konuda değişik açılardan bakmak gerekliliği doğurmuştur. Siyasal ve ekonomik tahakkümün yanı sıra kimlik siyaseti de bir o kadar önemli konuma geldi.

Doğu bir mit olarak egzotiklik, ötekilik ya da yabancı şeklinde nitelendiğinde kolonyal çalışmalar ışığında coğrafi olarak uzaklık, Avrupa'dan kilometrelerce ötedeki alan anlamında görülebilirken postkolonyal çalışmalar çerçevesinde Doğu imajı adeta kılık değiştirerek daha soyut bir anlama bürünür. Coğrafi özellikleri ya da içinde bulundurduğu zenginliklerin dışında insanların kafasında ona biçilen rol daha farklıdır. Doğu artık zenginliklerin bulunduğu bir bölgeden ziyade orada yaşayan ve ilkel olarak adlandırılan yerli halkı medenileştirme sürecini de kapsar. Beyazlık hakimiyeti belirtirken diğerleri olarak etiketlenen yerli halk ise artık “ötekidir.” Önyargıların, asimilasyonun ve daha birçok ötekileştirme içeren kavramların çıkış noktasında Doğu-Batı ayrımcılığının yarattığı imajın arkasında gerçeklik vardır demek yanlış bir ifade oluşturmaz. Doğu mitinin kullanımıyla yayılacak olan ırkçı söylemler ve etnik çatışmalar, Batı için adeta bir silah olacaktır.

“Doğu-Batı çatışmasından” türeyen başka ikili karşıtlıklar (binary oppositions) da olmuştur. Batı kendisini mantıklı olarak görürken Doğu'yu irrasyonel lanse etmiştir. Batı, medeniyetin öncüsü sayılırken Doğu az gelişmiş ve zayıf karakterli birinin portresi gibi nitelendirilmiştir. Bu benzetmelerden çıkan sonuçlar göstermektedir ki Doğu-Batı çatışmasında Batı öncü, lider ve problem çözücü şeklinde gösterilmiştir. Batı'nın Doğu'yu bu şekilde yorumlamasının en önemli nedenlerinden bir tanesi Batılı gezgin, maceraperest ya da kaşiflerin yolculukları sırasında Doğu'yu insanların akıllarında efsanevi bir mit şeklinde betimlemelerinden dolayı oluşan imajdan kaynaklanmaktadır. Said de Doğu hakkında söylenenlerin ya da aktarılan bilgilerin farklı bir Doğu imgesi yaratarak Doğu'nun Batı tarafından sömürülmesi için bir haklılık göstergesi sunduğunu ve Batı'nın da bu haklılık payını kullanarak payına düşenleri almak için hiç vakit kaybetmeden harekete geçtiğinin altını çizer. Said'e göre bu imaj Batı'ya ait kültürün Doğu üzerinde parlattığı hakimiyet ve güç ilişkisinin bir parçası olmuştur ve bu süreç beraberinde kimliksel değişimleri de getirmiştir. Said'in defalarca anlatmaya çalıştığı

gibi Doğu imgesi sahtedir ve yanlış gözlenim, aktarmaların trajik bir sonucuydu, bu yüzden Batı'nın yarattığı Doğu tanımı ve gerçekte Doğu'ya ait sayılan özellikler geçersizdir. Nitekim yaratılmış yanlış bir mit sadece kendinden olmayanları kontrol altına almak için kılıfına uydurulduğunun göstergesinden ibarettir. Said'e göre Batı yarattığı mitle Doğu'yu daha az gelişmiş gibi bir tanımlamayla nüfuz alanını genişletmeye çalışmıştır. Toprak yüzölçümünü genişletmek, gitgide çoğalan nüfusuna alan bulmak ve etki alanını büyütmek adına Doğu miti Avrupa için sınırsız bir kaynağı ima etmektedir. Çizilen imaj da Batı'nın gerçek amaçlarını saklamak için güzel ve süslü bir maskeyi andırır.

Edward Said'in *Şarkiyatçılık* eseri ve Doğu-Batı karşıtlığını analiz ederken *Medeniyetler Çatışması*'nın yazarı olan Samuel Huntington'un çalışmaları ve analizleri de postkolonyal çalışmalara katkıda bulunmuştur. Huntington değişen dünya düzeninde Soğuk Savaş'ın küresel boyutlardaki önemine ve sonuçlarına *Medeniyetler Çatışması* eserinde değinir. Soğuk Savaşın ekonomik ve siyasal alanlardaki lider olma yarışının çok ötesinde bir anlam taşıdığına farklı boyutlarıyla ele alarak değerlendirir. Samuel Huntington'a göre savaş sonrası dönem ilerleme kaydetmiştir fakat dünya siyasetinin odak noktasının Batı gücü veya kültürüyle sınırlandırılmayacağını beyan etmiştir. Batı'ya ait ideolojilerin geri planda kaldığını, siyasetin ve ekonominin yerine kimlik ve kültür gibi kavramların savaş sonrası dönemde daha fazla ön plana çıktığını vurgular:

“Mitler, Edward Said'in yerinde bir biçimde eleştirdiği 'bilinen (Avrupalı, Batı, 'biz') ile yabancı (Şark, Doğu 'onlar') arasındaki farklılığı ve Batı'nın Doğu'ya içkin üstünlüğü varsayımını destekleyen Oryantalizmin mahzurlarını taşımaktadır. Soğuk Savaş döneminde dünya büyük ölçüde ideolojik bir yelpazede kutuplaşmıştı. Ama tek bir kültürel yelpaze yoktu. Kültürel olarak "Doğu" ve "Batı" kutuplaşması bütün dünyanın talihsiz bir şekilde Avrupa medeniyetini Batı medeniyeti olarak adlandırması pratiğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı.” (Huntington, 35)

Bütün söylemlerin ötesinde ideolojik kamplaşmaların yerini Huntington'a göre “kültür ve medeniyetin tanımladığı kamplaşmalar” almıştır. Öyle ki Samuel Huntington dünya haritasındaki coğrafi ve siyasal sınırların yerini etnik, ırksal ve kültürel bağlamdaki sınırların alacağını vurgulamıştır. (Huntington, 35)

Son olarak Edward Said postkolonyal çalışmalar bağlamında Üçüncü Dünya ülkelerinin yeni gelişen olaylar karşısında değişen dünya düzeniyle ilgili dikkatli olmaları gerektiğini belirtmiştir, çünkü Samuel Huntington'un da üzerinde durduğu gibi

sınırların değişmesi ve bu sınırları belirleyecek olan öğelerin kimlik, ırk ve etnik çatışmaların oluşturacağı bir kategoriye hatırlatır. Bu yüzden bu durumu da hakimiyet kurmanın kılık değiştirerek aynı anlam ve amaçlarla fakat farklı yüzlerle tekrar ortaya çıkma ihtimalinin yüksek olmasından dolayı verdiği mesaj önlem niteliğinde değerlendirilir. (Said, 303)

Diğer bir örnekle Edward Said'in altını çizerek söylemeye çalıştığı nokta aslında Şark nasıl bir mit olarak sömürge söyleminde bir araç gibi kullanıldıysa Üçüncü Dünya benzetmesini de "var olmayan bir şeyin 'ismi'" olarak görmüştür. (Young, 521) Böylelikle isimlere verilen önem, mitler ve farklı imajlar yaratarak çatışma alanı oluşturmaktadır. İsmi değişse de farklılık oluşturduğu için farklılığın kırılması adına yapılan pek çok şeyin ruhu aslında aynı kalmaktaydı.

2. BÖLÜM

POSTKOLONYAL TEORİ VE AFRİKALI-AMERİKALI ÇALIŞMALARI

2.1 KUZEY AMERİKA'YA DOĞRU İLK YOLCULUK: KÖLE TİCARETİ VE KÖLELİK

Siyahilerin Amerika'ya ilk yolculukları aslında kötü tesadüflerle başlamıştır. Afrikalıların Amerika Birleşik Devletleri'ne ilk kez ayak bastıklarında takvim 1619 yılını göstermekteydi. 1600'lü yıllardan sonra iş gücünün yavaş yavaş artmasıyla plantasyonlarda çalışacak maliyet olarak az ve karlı iş gücü ihtiyacı doğmuştu. Birçok siyahi için kölelik; ağır yaşam şartları ve kötü koşullar altında çok çalışmak, çaba sarf etmek ve bu çabanın karşılığını da aşağılanarak, dövülerek ve işkence görerek ödenmesiydi. Bunun en iyi örneğini Harriet Beecher Stowe'un *Tom Amca'nın Kulübesi* adlı romanında görmek mümkündür. Stowe, romanında kölelik kurumunun nasıl zalimce işlendiğini, siyahi insanların insan haklarından nasıl yoksun bırakıldığı ve köle olarak görülen karakterlerin hayatlarını gerçek bir anlatım tekniğiyle ve yalın ama vurucu bir üslupla okuyucuya sunar.

Kölelik zihniyetinin kökeninde siyahilerin yapılanlar karşısında susmak zorunda olmaları ve her türlü ayrımcılığa karşı onların iş gücünden ölesiye yararlanma fikri vardır. Öyle ki kölelerin efendilerine sorgusuz sualsiz saygı duymaları, onlar ne istiyorsa yapmaları ve daha fazlasını istememeleri ya da talep etmemeleri beklenir. Kölelik iş gücünün arandığı başlıca yerler tütün, pamuk ve pirinç işletmeleridir. İş gücüne duyulan talep Eli Whitney adındaki bir girişimcinin *cotton gin* adıyla bilinen çırçır makinesini bulmasıyla daha da artış gösterir. Çırçır makinesi plantasyon sahipleri için önemli bir gelişme olur, çünkü bu makine, pamukların daha hızlı bir şekilde toplanmasını sağlar. Bu durum plantasyon sahipleri için avantajken, siyahi köleler için bir dezavantajdır. İş gücünün Amerika'nın güneyden kuzeyine doğru genişlemesiyle köleler için durum daha sıkıntı verici bir hal alır, çünkü bu genişleme daha fazla iş gücü ve daha fazla iş gücü de küçük siyahi çocukların annelerinden zorla alınarak diğer bölgelerdeki plantasyonlara işçi olarak gönderilmesi anlamına gelir. (Mauk ve Oakland, 87)

Afrikalıların Kuzey Amerika'ya yaptıkları zorlu yolculuğu ve yolculuğun çetin şartlarını betimleyen bir terim olan *Siyahi Atlantik* (Black Atlantic) ilk kez Paul Gilroy tarafından literatürde kullanılmıştır. Paul Gilroy, terimle aynı adı taşıyan kitabında, Atlas Okyanusu'nun kölelik ve köle ticaretinde önemli bir rol oynadığını ve okyanusun iki yakasındaki yolculukta Afrikalıların geldikleri yerin kültürünü de beraberinde getirerek Kuzey Amerika'ya yol alırken karşılaçıkları kültür ve toplumun birbirine entegre olacağını ifade etmek istemiştir. Öyle ki okyanusun bir yakası Afrikalıların koparılıp getirildikleri kıtanın özelliklerini yani geçmişi temsil ederken yakanın diğeri tarafı da Afrikalıların Yeni Dünya diye tabir edilen yerde onları nelerin beklediğini belki tahmin ettikleri ama aynı zamanda neler olacağını kestiremedikleri umutsuzluk, heyecan ve korkunun bir temsili olan durumu nitelemektedir. Köle ticaretinin merkezi noktası “Middle Passage”⁸ yani köle yolu olarak bilinir. Köle yolu olarak tanımlanan “Middle Passage” birçok Afrikalının kargo gemilerine doluşturularak ana vatanlarından ve sevdiklerinden ayrı düşürülerek köle ticareti için Amerika'ya uzanan yolculuğun önemli bir kısmını tarif eder. “Middle Passage” her ne kadar köle ticareti için coğrafi özellikteki anlamıyla bilinse de Afrikalı köleler için zorla yurtlarından koparılmak, ailelerinden ayrılmak ve yaşayacakları zorlukların timsalini dile getirmekle eş anlamlıdır. Paul Gilroy da bir bakıma Siyah Atlantik konseptiyle köle ticaretinin Kuzey Amerika ekonomisine faydalılık arz ederken köleler için bilinmeyen bir yol ve bildikleri dünyadan koparışlarının getireceği psikolojik ve zihinsel çatışmalara gönderme yapar.⁹ *Dünyanın Çehresini Değıştiren Seyahatler* kitabında Afrika'dan Amerika'ya doğru yola çıkan bir gemide Alexander Falconbridge adındaki bir hekimin daha önceki seyahatlerindeki anılarıyla beraber şunlar nakledilir:

“... lomberlerin kapatılması ve havalandırma ızgaralarının üstünün örtülmesi, zenciler arasında ishal ve yüksek ateş vakalarına yol açtı. Onlar bu durumdayken ben, mesleğimin gereği olarak, sürekli aşağı iniyordum ve kaldıkları bölmelerdeki sıcaklık ancak çok kısa bir süre kalmaya imkân verinceye kadar da bu ziyaretlerimi sürdürüyordum. Fakat durumlarını katlanılmaz hale getiren tek şey aşırı sıcak değildi. Döşeme, yani hücrelerinin zemini, ishalden kaynaklanan kan ve balgamla öylesine kaplanmıştı ki mezbahayı andırıyordu. Bundan daha korkunç veya iğrenç bir durumu betimlemeye insanın hayal gücü yetmez. Baygınlık geçiren çok sayıda köle güverteye çıkarılıyor ve bunların pek çoğu hayatını kaybederken, geri kalanlar

⁸ Geçmişte Afrika ile Orta Amerika arasında köle taşımak için kullanılmış Atlantik Okyanusu üzerindeki köle yoluna verilen isimdir.

⁹ Postcolonial Studies: The Key Concepts

büyük çabalarla kendilerine getiriliyordu. Bu iş neredeyse benim de hayatıma mal olacaktı...” (Aughton, 267-268)

Kölelik anlayışının en yaygın olduğu yerler Amerika'nın Güney tarafında yer alan eyaletlerdir. Köleliğin kaldırılması fikri Güneyliler tarafından pek hoş karşılanmamıştır, çünkü köleliğin kaldırılması demek köle sahibi işletmelerin ekonomik açıdan zarara uğrayacağı anlamına gelir. İç Savaş'ın ardından dönemin Amerikan Başkanı Abraham Lincoln Özgürlük Bildirgesini¹⁰ yayınlarak kölelik statüsüne son vermiştir. Özgürlük Bildirgesi¹¹ ve Amerikan Anayasasına rağmen Güneyliler köle olarak görmeye devam ettikleri Siyahilerle eşit olduklarını reddettiler. Onlara oy hakkı verilmesine, vatandaşlık tanınmasına ve köleliğin kaldırılmasına karşı çıktılar ve bu karşı çıkmalar sonucunda Siyahiler kâğıt üstünde beyazlar kadar eşit haklara sahip olsalar da toplumun her alanından ayrı tutuldular. Jim Crow adıyla bilinen yasalardan dolayı 1960'lı yıllardaki Yurttaşlık Hakları Hareketine kadar siyahiler için ayrımcılık ve ırkçılık toplumsal hayatın her alanında onları etkilemeye devam etti. Jim Crow Laws yani Jim Crow yasaları Amerika'nın Güney eyaletlerinde ırkçılık ve ayrımcılık hareketlerini toplum alanında zorunlu kılan yasalar bütünüdür. Jim Crow yasaları Afrika kökenli vatandaşları beyaz ırk karşısında aşağı ve küçük gören ırkçılık yansıtan bir terim olmakla beraber yasalar bu adı İngiliz komedyen Thomas Rice'in oluşturduğu bir tiptemeden almaktadır. Jim Crow adındaki bu karakter düşük zekalı, ilkel ve her türlü kötü muameleye maruz kalan bir tiptemedir. Jim Crow yasalarının özünde Afrika kökenli vatandaşları toplumdaki ortak kullanım alanlarını (tiyatro, sinema, restoran, kafe, umumi tuvaletler, okullar vb. halkın birlikte iç içe olacağı yerler) beyazlarla paylaşmalarını engeller. Ortak alanların çoğu beyazlar ve renkliler diye ayrılmıştır ve bu ayrılma şunu açıkça göstermektedir ki ortak alanların beyazlar ve renkliler diye ayrılması toplumdaki bütünlüğe açılmış büyük bir yaradır. Bu tür yasalar Afrikalı-Amerikalıları toplumdan uzaklaşmaya itmiştir. En ünlü örneği New York'ta bulunan Harlemdir. Zamanla burası Afrikalı Amerikalıların kimliklerini özümsemeye ve seslerini duyurmak için harekete geçecekleri önemli bir bölge olacaktır. İlk seslerse Rosa Parks'ın 1 Aralık 1955 yılında otobüs boykotuyla başlayarak devam edecektir.

¹⁰ Emancipation Proclamation diğer adıyla Özgürlük Bildirgesi Abraham Lincoln tarafından 1863 yılında imzalandı. Anayasaya eklenen 15. Madde gereği kölelik kurumu kaldırılmış, siyahilere vatandaşlık hakkı ve oy kullanma hakkı tanınmıştır.

¹¹ <https://www.archives.gov/exhibits/featured-documents/emancipation-proclamation>

2.2 AFRİKALI AMERİKALI ÇALIŞMALARINDA ÖN PLANA ÇIKAN AFRİKALI AMERİKALI FİGÜRLER

Bu bölümde Afrikalı Amerikan çalışmalarına katkıda bulunan bazı önemli figürler incelenecektir. Bunun yanı sıra bazı önemli kavramlar, olaylar ve bu kavramlarla olayların edebiyat alanındaki analizleri bu başlık altında ele alınacaktır.

1950li ve 1960lı yıllarda Afro-Amerikalıların ayaklanarak yurttaşlık hakları için başlattıkları başkaldırı Amerikan toplumunda büyük yankılar uyandırdı. Özellikle ayrımcılık ve ırkçılığa karşı başlatılan hareketler oldukça etkili oldu. Kölelikle başlayan yolculuğun Afro-Amerikalıların seslerini yükselttiği 1960lı yılların sonlarına kadar ilerleyen sürecin işleyiş çerçevesi önemlidir. Bu dönemi daha iyi anlamak ve analiz etmek için geçmişteki bazı figürlerin hayat hikayeleri ve yaptıklarına göz atmak faydalı olacaktır.

Bu figürlerden ilki Frederick Douglass'tır. Douglass kölelikten firar ederek özgürlüğüne kavuşmuş eski bir köle, aktivist ve yazardır. Douglass İç Savaş öncesinde köleliğe ve köle ticaretine karşı çıkmış önemli tarihsel bir figürdür tıpkı Booker T Washington ve W.E.B Du Bois gibi. Özgürlük Bildirgesi'nin ilan edilmesinden sonra bile köleliğe ve ırkçılığa karşı durmuş; ölümüne kadar da bunun mücadelesinden hiç vazgeçmemiştir. İnsan haklarına, adalete ve eşitliğe olan inancını ve bunun yanı sıra inandıkları uğruna özgürlük tutkusunu hiç kaybetmemiştir; bu da Yurttaşlık Hakları Hareketinde bir araya gelen Afro-Amerikalılar için birleştirici bir etken ve umut ışığı olmuştur.

Douglass kölelikten kaçıp başarılı olmasında ve siyahilerin ileriki yaşamlarında huzur bulmaları için konuşmalarında ve yazılarında eğitimin önemi ve gerekliliğini vurgulamıştır. Baskı, ırkçılık, ayrımcılık ve zulme karşı en etkili silahın eğitim olduğunu belirtmiştir. Douglass'ın bizzat kendi kölelikten kaçış hikayesi ve daha önceki kaçış teşebbüsleri kölelik ve köleliğe karşı direnişin örneği olmuştur. Douglass'ın eğitime bakış açısının önemi kendi yaşam deneyimlerinden ve gördüklerinden ileri gelmektedir.

Plantasyonlarda iş yükünün yoğunluğu siyahileri eğitimleri de dahil birçok haktan mahrum bırakmıştır. Aldıkları eğitimin miktarı ve özelliği kölelerin efendilerinin isteğine ve insafına bağlı olarak değişkenlik gösterirdi. Azınlık sayıdaki köle sahipleri kölelerinin eğitimine önem vermekteydi. Buradaki eğitimden kast edilense genellikle sadece İncil öğrenmelerine izin verilmesiydi. Okur yazar Afrikalı Amerikalı sayısı oldukça azdı ve okuma yazma öğrenmek isteyen köleler içinse imkanlar oldukça kısıtlıydı. Köle sahipleri kölelerinin okuma yazma öğrenmelerine karşıydı, çünkü bir gerçeğin çok iyi farkındaydılar ki eğer ellerindeki köleler okuma yazma öğrenirlerse sahiplerine itaat etmezler ve özgürlük arayışı içine girerlerdi. Bu yüzden eğitimi tehlikeli görmekteydiler. Kölelerini kaybetmek demek köle sahipleri için büyük bir yükümlülük altına gireceklerinin en açık ifadesidir. Kölelerin özgürlüğüne kavuşması plantasyondaki iş gücünün kaybı dolayısıyla da maddi zarar anlamına gelmekteydi. Ayrıca eğitim bir uçtan diğer uca ışık yakacak bir donanıma sahiptir. Eğitim bilinçlenme ve aydınlanmayı ifade eder. Özgürlük ışığının yayılması bilginin yayılmasına olanak sağlayacağı için bütün kölelerin bilinçlenmesi toplu bir başkaldırıya yol açacağı bilindiği için kölelerin eğitimi hatta en basit haliyle okuma yazma öğrenmesi bile engellenmiştir. Her bilinçlenme başkaldırısı tetiklemek için iyi bir araçtır. Bundan dolayıdır ki Douglass kitleleri eğitmenin bilinçlenmeye varacağını özenle vurgulamıştır. Bu bilinçlenme yani bir tür ırksal aydınlanma ve kültürel uyanma Douglass'ın yaşadığı zamanın ruhunu delip geçemedi, fakat yıllar sonra aynı bilinçlenme kendini gösterme fırsatı bularak Yurttaşlık Hakları Hareketi için kitleleri harekete geçirecekti.

Marcus Garvey Afrikalı-Amerikalı çalışmalarının diğer önemli isimlerinden biridir. Marcus Garvey Jamaika kökenli aktivist, siyaset adamı, düşünür ve aynı zamanda Evrensel Zencilerin Durumunu İyileştirme Derneği olarak bilinen UNIA'nın kurucusudur.¹² Marcus Garvey'i Afrikalı Amerikalı alanındaki çalışmalarda ön plana çıkaran sadece çalışmaları değil savunduğu görüş ve ilkeleri de olmuştur. Garvey, siyahi milliyetçiliğin ilk savunucularından biridir. Siyah milliyetçilik kavramını ele almadan önce milliyetçilik terimini incelemek gerekir.

¹² UNIA: Universal Negro Improvement Association Afrikalı-Amerikalıların seslerini duyurabilmeleri için Marcus Garvey tarafından kurulmuştur.

Milliyetçilik bir fikir olarak idealize edilirken sonradan kitleleri etkileyecek güçte büyüyerek evrilmiştir. Milliyetçilik fikir olarak Fransız Devrimi'nin ürünlerinden birisidir. Zamanla milliyetçilik Andrew Heywood'un *Siyasi İdeolojiler* kitabında belirttiği gibi milli marşların, bayrakların, vatansever şairlerin, edebiyatın, kamusal törenlerin ve milli tatillerin yaygın bir hale gelmesinden dolayı bir halk hareketi haline geldi. (Heywood, 203) Milliyetçiliğin evrimi Afrika ve Asya ülkeleri gibi sömürge sonrası bağımsızlık arayan halklar için birleştirici bir etken olarak kenetleyici bir bağ meydana getirdi. Özellikle ezilen halkların sömürgeci güç ve yönetimlere karşı ayağa kalkmaları için bir çeşit duygusal bir alan yarattı. Bu duygusal alanın yaratılmasına en önemli katkıda bulunansa "kendi kaderini tayin hakkı" kavramıdır. Kendi kaderini tayin hakkı (self determination) Birinci Dünya Savaşı sırasında Wilson İlkeleri'nin başlığı altında bulunan ilkelerden bir tanesidir. Bu ilkenin özünde her ulusun kendi kaderini tayin edebilme ve bağımsız olabilme prensipleri vardır. Birçok Üçüncü Dünya ülkesi bu kavramın özünden yararlanmıştı. Andrew Heywood *Siyasi İdeolojiler* kitabında kendi kaderini tayin etmenin "milli kimliğin turnusol kağıdının genellikle milletin kendi kaderini tayin ilkesinde ifadesini bulan siyasi bağımsızlığı elde etme veya koruma arzusu olduğunu" ileri sürer. Kendi kaderini tayin hakkı ilkesi bağımsızlık ve bunun yanı sıra özgürlük, eşitlik ve adalet arayan Üçüncü Dünya ülkeleri için kaçış yolu veya savaşmaları için bir motto oluşturan bir yol gösterici, bir pusula durumundadır.

Milliyetçilik terimi her ne kadar siyasi bir ortamdan geldiyse de zaman içerisinde kültürel ve etnik boyutları kapsayacak şekilde genişlemiştir. Klasik anlamda milliyetçilik siyasi bağımsızlığın ve istikrarın savunucusu iken kültürel ve etnik milliyetçilikse siyasi bağımsızlığın yanı sıra kültürel ve etnik kimliğin tanınmasını, güçlendirilmesini ve korunmasını bekler. Bu yüzden kültürel ve etnik milliyetçilik "seçkin" veya "yüksek" kültürden çok halkla ilgili ritüellere, geleneklere, yaşanmış ortak anılara, anılara ve efsanelere dayanır. (Heywood, 213) Bundan dolayı kültürel ve etnik milliyetçilik toplumdaki ortak alanlardan, yaşanmışlıklardan ve insanların geçmişlerinden beslenir. Kültürel ve etnik milliyetçilik ezilen halklara ve seslerini duyurmaya çalışan herkese kendisini yeniden yaratma araçlarını sağlar. Bu bağlamda Frantz Fanon'un çalışmalarında önemle durduğu ve Aime Cesaire'in dikkat çekmeye çalıştığı nokta insanları bir amaç uğruna bir araya getiren duygunun özünde kolektif anıların oluşturduğu kolektif bilincin bulunduğuudur. Bu bilinç yapısında kültürel ve

etnik milliyetçilik kavramları önemli roller üstlenmişlerdir. Milliyetçilik kavramının bu katmanlı boyutlarının insanlar tarafından değiştirilip farklı amaçlar uğruna kullanılabileceğini *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* adlı kitabın “Milliyetçilik Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens’ten Frankeştayn’ın Canavarına” adlı bölümünde ele alınır:

“Son ikiyüz yıllık siyasal gelişmelerin temel çatısını milliyetçi ilkelerin belirlediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kadar belirleyici olmuş bir ideolojinin kendisinin oldukça muğlak olduğunu vurgulamak ilginç gelebilir, ama milliyetçiliğin kitlelere ulaşma gücünün arkasında bu muğlaklık yatar. Milliyetçilik içi boş bir ideolojidir; içi boş olan bir şey koşulların gerektirdiği her şeyle doldurulabilir.” (309)¹³

Milliyetçilik kavramı yukarıda belirtilen şekliyle ele alınacak olursa, milliyetçiliğin çekirdeğinde yatan ana hedefler onların nasıl kullanıldığına göre biçimlendirilebiliyor. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlaşan eski sömürgelerin uluslaşma süreçleri buna verilebilecek örneklerin başında gelir. Marcus Garvey’in siyahi milliyetçiliği, Kara Panterler (Black Panthers), Siyahi Müslümanlar (Black Muslims) gibi gruplar ve daha nicesinin dile getirdiği üzere Amerika Birleşik Devletleri’ndeki siyahi milliyetçiliğin tohumları da diğer örnekler arasındadır. Milliyetçilik böylelikle sadece Avrupa’ya ait olmamış, Avrupa’da doğmuş olsa bile sömürgecilik veya emperyalizm sayesinde dünya çapında bilinen bir kavram haline gelmiştir. Sömürgecilik yönetimi tecrübesi Üçüncü Dünya ülkelerindeki ezilen halklar adına bir direniş sembolü, milli bilincin oluşmasında ve kurtuluş hareketlerinin hız kazanarak yaygınlaşmasında milliyetçiliğin sömürge karşıtı şekline ivme kazandırmıştır. Robert Young bunu “milliyetçilik Avrupa’da neyse veya ne olmuş olursa olsun, üç kıta bağlamında her daim sömürgeciyle sömürgeleştirilen arasında egemenlik ya da kendi kendini yönetme konusundaki iktidar mücadelesinin ve şikâyetin bir araya getirilerek politize olduğu bir kavram olarak işlev görmüştür. Söz konusu iktidar yapısı orada bulunduğu sürece içine istediğiniz şeyi (milliyetçiliğin değişken kurucu unsurları gibi) koyabilirsiniz” şeklinde özetler. (Young, 231) Bunun yanı sıra Murray Bookchin *Geleceğin Devrimi: Halk Meclisleri ve Doğrudan Demokrasi* adlı kitabında milliyetçiliğin içinin onu hedef alan her kimse ona göre şekillendiğini ve milliyetçiliğin artık sadece Avrupa’ya ait bir kavram olmaktan çıktığını açıklar:

¹³ 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler: “Milliyetçilik, Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens’ten Frankeştayn’ın Canavarına”, İnci Özkan Kerestecioğlu

“Solun karşı karşıya kaldığı (ancak aynı zamanda Solu tanımlayabilen) en çetin meselelerden biri milliyetçiliğin kültürel kimliğe ve politik bağımsızlığa dönük popüler taleplerin toplumsal gelişmede oynadığı roldür. 19. yüzyıl açısından milliyetçilik esasen, kapitalizmin doğduğu topraklardaki ulus-devletlerin konsolidasyonu olarak görülüyordu. Milliyetçiliğin anti-emperyalist bir nitelik taşıması ve 20. yüzyılda ortaya çıkmış olması hasebiyle muhtemelen anti-kapitalist bir mücadele olarak görülmesi şayet görülmüşse tabii, ancak ikincil bir mevzudur.” (Bookchin, 161)¹⁴

Milletlerin kendi kaderini tayin hakkına sahip olması halkların ve ulusların eşitliğini dile getirirse de zamanla kavramsal olarak değişmiş pozitif ve avantaj çağrışımı yaparken bazı milletlerin kendilerini diğerlerinden daha üstün gösteren niteliklere sahip olduklarını iddia ederek negatiflik bildiren bir anlama dönüşmüştür. Bağımsızlıkları için direniş gösteren Afrika ve Asya halkları için kendi kaderini tayin hakkının vaat ettikleri olumlu anlamlar taşıırken üstün ırk söylemlerinin ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Üstün ırk söylemleri ırkçılığa, farklılığın yok edilmesine ve yabancı düşmanlığına hem ortam hazırlamış hem de toplumda ayrımcılığın normal bir davranış biçimi olarak algılanması ve kabul görmesi için bilimsel dayanaklar da sağlamıştır. Irkçılığın en farklı ve en can alıcı örneklerinden biri olan ve öjenik (eugenics) adıyla bilinen bir kavramdır. Bu tür fikirler, ırksal ve kültürel üstünlük söylemleriyle haklılaştırılmış ve normalize edilmiştir. Bu haklılaştırma ve normalleştirme Üçüncü Dünya ülkelerinin neler yaşadıklarına ve nasıl ezildiklerine dair detayları sunar. Amerika Birleşik Devletleri’nde bunun örneğini kölelikle başlayan ve 1960’lı yılların sonuna kadar devam eden Yurttaşlık Hakları Hareketi’ne kadarki geçen süreçte görmek mümkündür. Afrikalı halkın ten renkleri, beyazlardan daha aşağı görülmesini, beyazların üstünlüğünü ve hakimiyetini zorunlu kılarken beyaz adamlar için Afrika halkının medenileşmesi, onlar gibi olması ve gelişmeleri için onların üstünde baskı kurmak asli bir görev algısı oluşturdu. Sömürünün bir kolu olan adaletsizlik, doğal hakların kısıtlanması ve ırkçılık gibi hareketlerin toplumda doğal karşılanmasının altyapısını hazırlayan etmenlerin temel ortak noktası üstün ırk arayışında olan halkların uyguladığı eşitsizliğin haklı gösterilmesidir.

Bu eşitsizliği ve ırkçılığın normal bir söylem olmadığını ve hiçbir farklılık payının olmadığını göstermeye çalışan ünlü Afrikalı Amerikalı düşünürlerden bir tanesi Marcus Garvey’dir. Garvey’i daha da ön plana çıkaran siyahi milliyetçiliği savunmasıdır. Öyle

¹⁴ Murray Bookchin, (Milliyetçilik ve Ulusal Sorun)

ki 1960'larda asıl olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde siyahi bilincin harekete geçmesinde Marcus Garvey'in "Afrika'ya geri dönüş" hareketinden esinlenmiştir ve siyahi bilincin köklerini beslemiştir. Marcus Garvey, milliyetçi duyguların bir şekilde gösterilmesinin ve yansıtılmasının gerekliliğini önemsemiştir. Edebi eserler yazmak, gazete çıkarmak, dernekler kurmak, insanları harekete geçirecek söylemlerde bulunmak, gençlik kolları oluşturmak ve örgütlenmek bir yöntem olarak hep ön plana çıkmıştır. Marcus Garvey de siyahi milliyetçiliğin gerekliliğini vurgulamak adına Evrensel Zencilerin Durumunu İyileştirme Derneği'ni (UNIA) kurdu.

Marcus Garvey siyahi sorunun çözümü için Afrika'ya geri dönüşten yanaydı. Eski Afrika kültürü ve uygarlıklarının bilinmesi ve tanıtılması hususlarında önemli çalışmalar yaparak siyah olma gururunun yeniden kazanılması hareketine katıldı. Garvey'in Afrika'yı bir yurt olarak görmesi bir Pan-Afrikalı felsefenin ve siyasi hareketin kurulmasına fırsat sağlamış ve Siyahi Güç (Black Power) hareketine ilham kaynağı olmuştur. Evrensel Zencilerin Durumunu İyileştirme Derneği ve onun yayın organı olan The Negro World dünya çapındaki tüm siyahi militanların rehber kaynağı haline geldi. Garvey siyahilerin ten renklerinden utanmak yerine siyahi olmakla gurur duymalarını "Eskiden atalarınızın yaptığı gibi siz de ırkınızla gururlanınız!" diyerek vurgulamıştır. Garvey'in siyahi milliyetçiliği ve siyah ten rengine sahip olmayla gururlanılması gerektiği temel prensipleridir. Bu prensiplere göre Afrika kökenli Amerikalı siyasi kültürünün özellikle "Malcom X, Elijah Muhammed, Stokley Carmichael, Huey P Newton, Bobby Seale, Angela Davis ile özdeşleşen" siyahi güç hareketinin "militan ayrıkçı siyah milliyetçiliğinin merkezinde yer almıştır." (Young, 293) Siyahi milliyetçiliğin özünde siyah olmakla gurur duyma olduğu için ırksal bir temel ekseninde kurulmuştur. Siyahları Afrika'ya geri dönmekten alıkoyan bütün hareketlere karşı duran Marcus Garvey saf bir siyah ırk düşüncesinden yanaydı. Siyahi milliyetçiliğin çekirdeğinde de bu ana fikir yatar. Garvey'in siyahi milliyetçiliğin gerekçelerini kavramak amacıyla Siyahi Siyonizm (Black Zionism) kavramını incelemek gerekir. Siyahi Siyonizm hareketinin bel kemiğini Afrika'ya geri dönüş fikri oluşturmaktadır. Garvey'e göre Pan-Afrikalizm ile Siyahi Siyonizm hareketinin görüşleri ve amaçları ortaktır, çünkü her ikisinin de kesişim noktası Afrika kültürünün yüceltilmesi ve siyah ırkın güzel olduğuna dair yaptığı referanslardır. Ayrıca birlik ve beraberlik amacıyla hareket edilmesinden dolayı da Afrikalı halklar adına bir bütünlük

ve bütünlüğün yanı sıra ırksal bir şuurun oluşması ve uyanışını da temsil eder. Bundan dolayı Marcus Garvey kurucu temsilcilerden biri olarak görüldüğü için Pan-Afrikanizmin anahtar figürü olmuştur.

2.3 ÖJENİK HAREKETLER ÇERÇEVESİNDE IRKSAL SORUNLAR VE ETNİK TEMİZLİK

Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı dönemlerde milliyetçilik etnik ya da dini bir nitelik taşıırken toplumsal ve siyasi gelişmelerin etkisiyle kavramsal anlamda bir evrim geçirmiştir. Bu evrim kötü olarak nitelenecek türde sonuçlar doğurmuştur. Bu evrimleşme ırkçılığa ve ayrımcılıklara zemin hazırlamıştır.

Öjenik hareketlerin merkezi noktasında tektipleştirme ve saf bir ırkın oluşumu düşüncesi vardır. Paul Gilroy bu durumu açıklarken saf ırkın yaratılması fikrinin çok daha öncelere gittiğini ancak bu durumun İkinci Dünya Savaşı'yla daha çok ön plana çıktığını ve "20. Yüzyılın ilk politik kimlik hareketinin Almanya, İtalya, Fransa, İspanya ve diğer Avrupa ülkelerinde önemli ölçüde farklılık gösteren toplumları tek bir ırkçı ve milliyetçi bayrak altında birleştirmek için aşırı basit ve tarih dışı bir çabayla kitlesel yıkıcı sonuçlara yol açan faşizm ve Nazizm'de olduğunu" ileri sürer. (Smith&Riley, 357)

Doğu-Batı çatışmasının ve ideolojik fikirlerin birbirlerine üstünlüklerini ilan etme çabaları başka nitelikteki sorunlara, çatışmalara ve bölünmelere zemin oluşturur. Çatışmanın yeni bir boyut kazanarak uç oluşumlara kucak açması kaçınılmazdır. Bu uç oluşumları yabancı düşmanı milliyetçilikler, dinsel köktenciler, etnik temizlik veya saf bir ırk mefhumundan yana olanlar şeklinde kategorize edilebilir. Bu tür uç noktadaki düşünce ve oluşumların sonuçlarıysa kaçınılmaz bir biçimde yıkıcı ve geri döndürülemez nitelikteki özelliklere sahiptir. Bu dinamiklere bir de yeni doğmakta olan veya bağımsızlığını yeni kazanmış ülkeler arasındaki kanlı çatışmalar, katliamlar ve savaşlar eşlik edince kimlik sorunsalına farklı bir boyut kazandırır ve bu boyut ırksal ayrımcılık ve etnik temizlik olarak ortaya çıkar.

Ayrımcılık ve etnik temizlik kavramlarının özünde “daha güçlü olanın hayatta kalmasının doğal olduğu” inancını motto olarak kabul eden bir ilkenin oluşumu söz konusudur. Bu ilke çerçevesinde iyi ve sağlıklı olanın hayatta kalması doğal ve olması gereken bir durumken toplumun daha iyi ve güçlü bünyeye sahip olması için zayıf ve güçsüzün feda edilmesi diğer bir deyişle kurban edilmesi doğal ve kaçınılmaz bir sonuç olarak kabul edilir. Hakimiyet paradigması çerçevesinde iktidarı elinde tutan her kim ise o güçlü ve yenilmez kabul edilir; benzer bir biçimde zayıf, güçsüz veya bakıma muhtaç kişiler hor görülmektedir. Zayıflık, iktidarı elinde tutanlar tarafından toplum için bir sorun teşkil etmekte ve zayıf olanlarsa toplumun iyiliği ve güçlü olan diğer bireylerin gelişmesi, büyümesi ve ilerlemesi için bir engel olarak yaftalanmaktadır. Kısaca toplumda güçlü olanlar ayakta kalabilirken, zayıf ve düşkün olanlar toplumu tüketen birer parazit olarak nitelendirilir.

Zayıfların yok edilmesi fikri ortak iyinin menfaati inancına dayanır. Bu tür inancı yansıtan bir kavram olan öjenik (eugenics) ön plana çıkar. Öjenik kısaca bir türün en uygun olanının doğurmasını teşvik etmek ya da uygunsuz olanların doğurmasını engellemek amacıyla uygulanan seçmeci üremeyi anlatmak için kullanılan bir terimdir. Öjenik hareketlerin başlangıç noktasını iyi cinslerin seçim yoluyla hayatta kalmasını sağlarken kötü cins ya da kötü olarak nitelendirilen genlere sahip bireylerin doğmasının engellenmesi amacı oluşturur. Öjenik hareketlerin en göze çarpan örneklerini Avrupa kıtasında Almanya’da ve Kuzey Amerika’da Amerika Birleşik Devletleri’nden vermek mümkündür. Almanya’da Naziler tarafından başlatılan zihinsel ve fiziksel olarak özürlü olanların önce kısırlaştırıldıkları ve daha sonra ölüm kamplarında sistematik bir şekilde katledildikleri soykırımlar öjenik hareketlerin amacını gözler önüne sermektedir. Buradan yola çıkarak ırk kavramına yapılan göndermeler dikkat çekicidir. İrkin daha önce fiziksel ve biyolojik sürecin bir parçası olduğuna değinilmişti. Bununla birlikte ırksal kimliğin oluşum süreci fiziksel bir yoldan çıkarak bireyin zihinsel yoluna doğru adım atar. Diğer bir deyişle ırksal kimlik çoğu zaman zihinsel ve ruhsal bir süreçtir. Toplumda kabullenme, tanınma ve anlaşılma gibi beklentileri vardır ve bu beklentiler bu süreci tanımlar. Tarihteki örneklere bakıldığında ırk ve etnik temizliğin kökensele bilincini tanımlayan nokta üstünlük arayışı ve hükmetme isteğidir. Öjenik hareketleri destekleyenler söz konusu olduğunda bu kişilerin ideal toplum yaratma isteği asıl sebeplerin ana kaynağıdır. Onlar için ideal toplumun bireyleri iyi genlerden gelenlerin

teşvik edilmesi; bunun yanı sıra sağlıksız genlerin yok edilmesi veya çoğalmalarının durdurulmasıdır. Öjenik hareketinin destekçilerinin daha iyi bir dünya yaratmak amacıyla başladıkları yol toplu ölümlere, ırk ayrımcılığına ve korku salgının dehşet boyutlara ulaşmasına sebebiyet vermiştir.

Philippa Levine öjenik hareketlerinin ırk kavramının derin analizinde radikal şemaların kullanıldığını, bu radikal şemaların ön yargıyı tetiklediğinin altını çizer Her ne kadar öjenik hareketler toplumdaki sosyal problemlere biyolojik veya fizyolojik çözümler sunan pozitif bir olgu gibi gösterilirken asıl manada kusurlu dünyaya gelmiş bireylerin cezalandırılması güçlü olarak addedilen bireyler için ödüllendirme mekanizmasının dilemmasını ortaya koyar. (Levine, 2)

1893 yılında Francis Galton tarafından sözlüğe kazanıdırılan bu kavram Amerika Birleşik Devletleri'nde ırk ayrımcılığını destekleyen hareketlerde yer almıştır. Etnik temizlik kavramında olduğu gibi altı çizilen durumlar ırk ayrımcılığını da işaret eder. Beyaz ten rengi dışında yer alan diğer ten renkleri öjenik hareketleri çerçevesinde değerlendirildiğinde olumsuz bir portre çizer. Beyaz ten rengi üstünlük demektir ve bu da diğer ten renklerine sahip topluluklara hakimiyet kurma konusunda onlara bir hak tanır ve ırk ayrımcılığını haklı gerekçelere dayandırır. Amerika Birleşik Devletleri'nde beyaz olmak avantajken diğer ten renklerinden birine sahip olmak toplumda dezavantajdır. Bunun arka planında Amerika'nın Yeni Dünya olarak tasvir ettiği mit vardır. Bu mit *açık kader* (manifest destiny) olarak bilinir. Açık Kader olgusunda Amerika için bir misyon görevi görür. Bu misyon Amerika tarafından Tanrı vergisi bir vizyon oluşturma prensiplerine dayanır. Amerikalılara göre *açık kader* anlayışında Yeni Dünya'nın iyiliğini başka yerlere de götürmek vardır. Amerikalıları güdüleyen ilerleme, demokrasi, kapitalizm gibi değer ve yargıların yanı sıra beyaz ten rengiyle bütünleşmiş diğer fikirlerin bütün Kuzey Amerika'ya yayılmasıdır. Bu yayılmayı Amerika kendisi için bir mesele ve ödev olarak görmüştür. Amerikan toplumunda bu yayılma ırk ayrımcılığı üzerinden ilerler. Baskın olan beyaz kültür olduğu için beyazlığın taşıdığı misyonun bir şekilde diğer ırklara da ulaşması önemlidir. Bu durumda Amerikan kültürü denilen baskın kültür anlayışı, güçlü kimse kültürel ve toplumsal alanda kim öncüyse hakimiyet ve etki alanı onun elindedir. Buna dayanarak Amerikan

toplumdaki hâkim kültürel paradigma WASP¹⁵ olarak adlandırılan Beyaz Anglo Saxon Protestan kültüründen gelmektedir.

Milliyetçiliğin toplumda olumlu yankı bulan noktası olduğu kadar etnik temizliğe kadar gidecek türde olumsuz bazı oluşumlara da sebep olmuştur. Murray Bookchin *Geleceğin Devrimi Halk Meclisleri ve Doğrudan Demokrasi* kitabında milliyetçiliğin negatif perspektifinin portresini çizerken *farklılığın* önemini de vurgular:

“Özgün halkların kendi kültürel kapasitelerini tam anlamıyla geliştirmekte özgür olmalarının gerekliliği sadece bir hak değil, bir ihtiyaçtır da. Modern kapitalizm eliyle büyük ölçüde kültürsüzleştirilmiş ve tektipleştirilmiş dünyanın yerini muazzam bir farklı kültürler mozaïği almadığı takdirde, dünya iç karartan bir yer olur. Fakat yine aynı nedenle, halkların, kültürel farklılıkları sınırlandırması ve görünürdeki kültürel farklılıkların, toplumsal cinsiyet, ırksal ve fiziksel üstünlük gibi biyolojik misyonlara dayanması halinde bu sefer dünya, tamamen bölünmüş hala gelecek ve halklar da birbirleriyle sürekli biçimde anlaşmazlık içerisinde olacaktır.” (Bookchin, 90)

Murray Bookchin’in de belirttiği gibi toplumda ayrımcılık yapılması, bir grubun diğer grubun üzerinde üstünlük kurması veya toplumdaki farklı grupların tektipleştirilmesi farklılığı ve çeşitliliği ortadan kaldırır. Etnik temizliğin kökeninde de aynı olgu yatmaktadır. Tek tip bir ırk yaratma ve bütün insanların aynı özellik ve nitelikte olması ideal bir düzenin parçasıymış gibi gösterilirken ortaya çıkardığı portre tektipleşmenin klasik bir örneğidir. Farklılığın yok sayılması ve toplumdaki baskın kültürün dışındaki diğer kültürel olguların görmezden gelinmesi bu kültürün bir parçası olmuş bireylerin sosyal hayattan soyutlanarak dışlanma süreçlerinin en belirgin örneklerini oluşturur.

Farklılığın analizinde *ırksal oluşum* kavramı ön plana çıkar. *Irksal oluşum* terimi Michael Omi ve Howard Winant’ın *Racial Formations in the United States* adlı kitabında ön plana çıkar. Michael Omi ve Howard Winant ırkın tanımını ve açıklamasını biyolojik olgularla analiz etmenin ırk kavramını net ve açıklayıcı bir şekilde ortaya koyamayacağını belirterek kavramın sosyolojik açıdan da ele alınmasının önemi üzerinde durmuştur. İki yazara göre ırk kavramı ulus, etnisite veya sınıf yaklaşımı üzerinden ele alınarak açıklanacak türde bir kavram değildir, çünkü ırk veya ırkı tanımlamak için kullanılan anlatımlar tarih boyunca ne stabil ne de tutarlı olmuştur. Irksal ayrımcılık kanun önünde feshedilse de eşitsizlik ve ayrımcılık sosyal hayatta ayakta kalabilmek için toplumsal oluşum ve yargılardan destek bulmuştur, bu yüzden

¹⁵ WASP: (W)hite (A)nglo (S)axon (P)rotestan

Omi ve Winant ırk kavramını daha bağımsız bir küme içerisinde değerlendirirler. Bir grubun diğer gruplar üzerinde kurmuş olduğu üstünlük çabalarıyla başlayan sosyal-tarihsel ve kültürel süreçler Omi ve Winant'ın isimlendirdikleri biçimiyle *ırksal formasyonlar* çerçevesinde meydana gelir. Bu *formasyonlar* özü itibariyle mevcut toplumsal eşitsizlikleri meşrulaştırmak ve haklı çıkarmak adına ırksal grupları ve oluşumları kültürel sembolün bir parçası olarak görürler. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki *ırksal formasyon* birçok farklı ülke ve kültürel dokudan Amerika'ya getirilen Afrikalıların bir kategori olarak *siyahilere* dönüştürülmesi ya da Afrikalı-Amerikalı olarak tek bir çatı altında toplanmasıdır. Buradan çıkarılacak sonuç Afrika'dan Amerika'ya getirilen ve köle damgası vurulan insanların kültürel ve toplumsal yönden farklı yanları göz ardı edilerek tektipleştirme ve hâkim kültürel paradigmaya adaptasyon sürecine ışık tutmaktadır.

İrkçılık, Amerika Birleşik Devletleri'nde uzun yıllar boyunca insanların ten renginden dolayı ortaya çıkan beyazların hakimiyetiyle farklı ten renklerine sahip grupların direniş ve başkaldırı hareketlerinin arasında gidip gelen süreçte şekillenmiştir. Farklılığın analizini yaparken tektipleşmenin sıradanlığını ve basitliğini ortadan kaldırmak için yöntem olarak direniş ve başkaldırı mekanizmalarının çarpıcı bir şekilde işlev kazanması dikkat çekicidir. İrkçılık ve ayrımcılık, şiddet, baskı, aşağılanma, emek sömürüsü türündeki hareketleri içermesinden dolayı aynı ölçüde direniş hareketlerine iten sebepler kadar sonuçlarını da doğurmuştur. Başkaldırı ve direnişin alt yapısını oluşturan unsurlar her ne kadar ırk ayrımcılığı ve eşitsizlik olarak ön plana çıksa da etnik temizlik, saf ırk yaratma çalışmaları, toplu katliam ve ölümler, bireylerin kaçırılması, insan haklarının gasp edilmesi ve soykırım gibi örneklemeler de dahildir. İrk kavramına yaklaşımı ve akademik birikimiyle ön plana çıkan ve Afrikalı-Amerikalı çalışma alanındaki önemli isimlerden biri olan W.E.B DuBois *ırk formasyonu* kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde ırk kavramına biyolojik bir anlam yüklemenin ötesinde toplumsal boyutta değerlendirir.

2.4 AFRİKALI-AMERİKALI ÇALIŞMALARINDA W.E.B DUBOIS VE BOOKER T. WASHINGTON

William Edward Burghardt DuBois, Massachusetts, Great Barrington'a bağlı bir kasabada doğdu ve çocukluğunu da burada geçirdi. DuBois'i Afrikalı-Amerikalı çalışmalarda ön plana çıkaran unsurların başında kültürel alanda yaptığı öncü araştırmaları gelmektedir. Özellikle çalışmalarını ırk ve ırksal kimlik meselesi üzerinde yoğunlaşmıştır. DuBois ırkın biyolojik tarafını hiçbir zaman reddetmemiştir, bununla birlikte ırkın tanımını yaparken kültürel bir kategoride değerlendirmiştir.

1909 yılında kurulan NAACP (National Association for the Advancement of Colored People- Renkli Derili İnsanları Geliştirme Derneği) Amerika'nın en eski ve büyük çapta etkinlik göstermiş en önemli insan hakları organizasyonlarından biridir. DuBois 1905 yılında sonradan NAACP'ye dönüşecek olan Niagara Hareketi'nin de kurucusudur. Niagara Hareketi'nin başlıca kuruluş amaçları arasında Afrikalı-Amerikalıların hayat şartlarını iyileştirmek, siyasi ve sosyal haklarının düzenlenmesi gibi örnekler sayılabilir. Renkli Derili İnsanları Geliştirme Derneği (NAACP) kadar ön plana çıkmasa da Niagara Hareketi NAACP'nin kuruluşu ve daha sonraki yıllarda gelişerek büyüyen organizasyonlar için de bir ilham kaynağı olmuş ve temellerini atmıştır.

Bu tür organizasyonların kurulmasında döneme damgasını vuran olayların rolü çok önemlidir. Özellikle Amerikan toplumunda fişlenen siyahilerin diğer azınlık gruplarıyla birlikte daha fazla ön plana çıkmasının ana sebepleri ayrımcılık ve insan haklarının yasalar önünde eşitlik sağlayamamasıdır. Toplumda meydana gelen kaçırılma, öldürülme, yaralama gibi durumlardan sorumlu tutulan gruplar çoğu zaman azınlık grupları olmuştur. Sorumlu tutulan piramidin başında da siyahiler gelmektedir. Siyahilerin ırk bazında "kötülüğün tohumu" olarak algılanması sebebiyle biyolojik anlamda ayrımcılığa gidilmesini ve bu önyargıların oluşumunun sadece ten rengine indirgenmesine karşı çıkan DuBois, bahsedilen suçların azınlık gruplarının sadece bir kısmının sorumlu olduğunu belirtir. Ayrıca bahsi geçen suçların biyolojik etkenlerle sınırlandırılmayacağını, biyolojik olmayan etmenlerin de suça meyil teşkil edecek potansiyel durumlarının olduğunu da altını çizer. Bundan dolayı DuBois ırksal kimlik

araştırmalarında ırkın biyolojik tanımının yanı sıra sosyal ve kültürel şemada da değerlendirme yapar.

20. yüzyılın önemli figürlerinden biri haline gelen DuBois, siyahilerin kültürel kimliklerinin tanınması için verilen mücadelede Afrika kıtasına destek verse de DuBois'in asıl amaçlarından bir tanesi kimliğin tanınma sürecinin Amerika Birleşik Devletleri'nde olana öncelik vermiştir. DuBois ve Garvey bazı konularda zıt fikirlere sahiptiler. Garvey melezleri bile içine almayan saf bir siyah ırk anlayışını desteklerken DuBois "kökeninden" ya da "renginden" bağımsız olarak herkes için eşit haklar fikrini savundu. Bu yaklaşım farkı iki figürün sloganlarına da yansımıştır. Marcus Garvey "Afrikaya geri dönüş" (Back to Africa) sloganını benimserken W.E.B DuBois ise "Afrika Afrikalılarıdır" (Africa for Africans) sloganını kullanmıştır.

W.E.B DuBois'in Afrikalı-Amerikalı çalışmalar alanındaki en önemli çalışmalarının başında *The Souls of Black Folk* adlı eseri gelir. Birçok makale ve incelemenin derlemesi olan *The Souls of Black Folk*, DuBois'in ırk kavramına bakış açısını dile getiren çok önemli iki kavramından bahseder. Kavramlardan ilki, *çifte bilinçtir* (double consciousness). Çifte bilinç kavramına göre Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Afrikalı-Amerikalıların iki ayrı kimliği vardır. Bu iki kimlik Afrika'dan getirdikleri değerlerin oluşturduğu yapılanma ile Amerika'daki baskın beyaz kültürel yapılanmayla çatışır. DuBois'e göre çatışma halindeki bu ikili kültürel kimlik anlayışı tümüyle birbirleriyle kaynaşamaz. Birinin diğerine mutlaka baskın geleceğinin kaçınılmaz olduğunu ileri sürer.

Bir diğer önemli kavramsa peçedir (veil). Peçe kavramıyla çifte bilinç kavramı iç içe geçmiştir. DuBois Afrikalı-Amerikalılar'ın içinde bulunduğu ikili dünyayı bir peçeye benzetir. Bu peçe her türlü ikililiği anlatmakla yükümlüdür. DuBois kitaptaki ilk makalesinde bu ikiliği okuyucu tarafından daha iyi anlaşılması için kendi hayatından kesitler sunar. DuBois'in kendi deneyiminde ten renginden dolayı nasıl ırkçılığa maruz kaldığını anlatmış, DuBois'in çocukluğunda ten renginin farklılığından beyazların onu kendilerinden düşük görmeleri ve insanların siyahileri farklı gördüğüne şahit olması DuBois'in hayatında travmatik bir etki bırakmıştır. Kendi çocukluk anılarından yola çıkarak *çifte bilinç* kavramının nasıl işlev kazandığını makalesinde göstermiştir:

“Neşeli gençlik günlerimin ilk zamanlarında aydınlanma eskideki gibi tek günde, ilk üzerimde patlar. İçimden karanlığın akıp geçtiğini çok iyi hatırlarım. New England’ın Hoosac ve Taghkanic’ten denize karanlık Hausatonic rüzgarlarının estiği uzak yukarı tepelerinde küçük bir çocuktum. Ağaçtan bir okul evinde bir şey erkeklerin ve kızların aklına muazzam ziyaret kartları almayı soktu. 10 cent ve para üstü. Değişim uzun boylu yeni gelen bir kızın kartımı tartışmaya yer bırakmayacak şekilde benim kartımı reddedene kadar her şey güzel ve keyif vericiydi. Sonra anladım ki ben diğerlerinden farklıydım. Ya da belki kalpte ve hayatta dünyanın devasa örtülerinden¹⁶ fırlamışcasına bir özlemle söyledim, Tanrım neden beni toplumun dışına ittin ve kendi evimde¹⁷ beni yabancı bıraktın[...]” (This Double Consciousness)¹⁸

DuBois *The Souls of Black Folk* eseriyle Booker T. Washington’un *Up From Slavery* kitabında da makaleler yoluyla gönderme yapar. Göndermeye değinmeden önce Booker T. Washington’u incelemek gerekir.

Booker T. Washington 19. yüzyılın son dönemlerine damgasını vurmuş Afrikalı-Amerikalı entelektüellerdendir. Booker T. Washington Tuskegee Enstitüsü’nü 1881 yılında kurdu. Tuskegee Enstitüsü’nün kuruluş amacı siyahilere hizmet etmek ve bu hizmet yolculuğunda liderlik yapacak eğitimcileri yetiştirmektir. Okuldaki hizmet amacıyla vurgulanmak istenen nokta siyahileri günün ve dönemin şartlarına göre eğitim almasını sağlamaktır. Tuskegee Enstitüsü öğrencileri sosyal ve beşerî bilimlerden ziyade el işçiliği gerektiren derslere daha çok önem vermiştir. El işlerine daha çok önem verilmesindeki amaç siyahilerin zihinsel gelişimlerine daha çok katkıda bulunacağına olan inançtır. Bu durumun Booker T. Washington açısından ne kadar önemli olduğunu *The Problem of Color Line* adlı makalede¹⁹ net bir şekilde ifade edilmiştir. Booker T. Washington siyahi gençliğin azimli olduğunu fakat okullarda öğrendikleriyle yanlış yönlendirildiğini belirtir ve okulda öğretilen dilbilgisinin, tarz kıyafetler giyerek, sigara içerek etrafta dolaşmalarının siyahi gençliği iyi bir yere getirmeyeceğini aksine siyahi öğrencilere marangozluk, tuğlacılık, tesisat, taş ve duvar işleri gibi farklı el becerisi gerektiren işlere yönelmenin ve uğraşmanın onları daha iyi yerlere getireceğini öne sürmüştür. Bu yüzden Tuskegee Enstitüsü’nün kuruluş amacının altyapısını bu

¹⁶ Veil (peçe, örtü) DuBois çocukluğunda yaşadığı ayrımcılığı peçe kavramıyla açıklamıştır.

¹⁷ DuBois ev kavramıyla Amerika Birleşik Devletleri’ne gönderme yapmaktadır.

¹⁸ DuBois’in *The Souls of Black Folk* kitabının *This Double Consciousness* isimli makalesinden alıntı yapılmıştır. *American Culture: An Anthology of Civilization Texts*(1996)

¹⁹ Arnold Rampersad: *The Problem of the Color Line, A New Literary History of America*(470)

oluşturmuştur. Booker T. Washington ile W.E.B DuBois'i karşı karşıya getiren durum Washington'un ayrımcılığa karşı ılımlı tutum ve davranışlarıdır.²⁰

Booker T. Washington ile W.E.B DuBois'in arasındaki tartışmanın hararet kazandığı nokta, Booker T. Washington'un 1895 yılında Atlanta'da düzenlenen programdaki konuşmasında siyahilerin Amerikan toplumunda ikincil statüde vatandaş olduklarını kabul etmelerinin işleri daha kolaylaştıracağını ve eninde sonunda siyahilerin beyazlarla aynı statüye kavuşarak aynı hak ve özgürlüklerden yararlanacakları konusunda telkinlerde bulunmuştur.²¹ Bu durumu W.E.B DuBois oldukça eleştirel bir bakış açısıyla karşılamıştır ve bunları da incelemelerine ekleyerek editörlüğünü yaptığı *Crisis* adlı dergide paylaşmıştır.

Çifte bilinç ve *peçe* kavramlarına geri dönüş yapılırsa W.E.B DuBois'in fikirlerini derinden analiz etmek daha kolay olacaktır. DuBois'e göre tek bir siyah bedende siyahilerin taşımak zorunda olduğu iki farklı yük, iki farklı ruh ve iki farklı ideali bir arada götürmenin zorluğunu dile getirir. Peçe kavramıyla DuBois'in vurgulamak istediği nokta peçeyi bir tür bölünme, ayrılma olarak simgeler. Peçe simgesi siyahiler ile beyazlar arasındaki bir duvarı sembolize eder. Peçe sembolü siyahları beyazlardan, beyazları da siyahlardan ayırır ve bu sembol beyazlar siyahları nasıl görmek ve algılamak isterlerse onlara göre şekillenmektedir.

DuBois 20. Yüzyılın en büyük probleminin ten rengine dayalı ayrımcılığın olduğunu vurgulamıştır. DuBois için ırk ayrımcılığı ve toplumdaki eşitsizlik ve adaletsizliğin çözümünün siyahilere yapılan baskı ve zulüm giderilmedikçe sonuçsuz kalacağını da tespit etmiştir. Bu tespitin çifte bilinç kavramını metod olarak benimsediğini *Kültürel Kurama Giriş* kitabında değerlendirilmiştir:

“DuBois'in muhtemelen en bilinen kuramsal katkısı *The Souls of Black Folk* (1961[1903]) kitabında zikredilen ikili bilinç kavramsallaştırmasıdır. DuBois'ya göre Afrikalı-Amerikalılar kendi kimliklerini, Avrupalı-Amerikalılar tarafından

²⁰ Arnold Rampersad'in *The Problem of the Color Line* isimli makalesinin başındaki ufak göndermede “rebuke” (azarlamak, sitem etmek) kelimesinin anlamı bu noktada önem kazanır çünkü DuBois, Booker T. Washington'un aksine ırkçılığa ve ayrımcılığa hiçbir zaman olumlu bir kavram gözüyle bakmamıştır. ‘W.E.B DuBois’s *The Souls of Black Folk* “rebukes” Booker T. Washington’s *Up From Slavery*’: Arnold Rampersad: *The Problem of the Color Line, A New Literary History of America*(469)

²¹ “We can be seperate as the fingers yet one as the hand in all things essential to mutual progress.” Booker T. Washington konuşmadaki bu sözleriyle karşılıklı gelişmenin maksimum olarak faydası için siyahlarla beyazların birbirlerine ihtiyaçlarını vurgulamıştır. Arnold Rampersad: *The Problem of the Color Line, A New Literary History of America* (471)

deneyimlenenden çok daha karmaşık ve hatta çelişkili biçimde deneyimlerler. Hem Amerikalı hem de Afrika soydan geldiklerinin sürekli biçimde farkındadırlar ve kendilerini sürekli biçimde sadece kendi buldukları yerden değil aynı zamanda onları acımasızca ezen Avrupalı-Amerikalı egemen toplumun gözüyle de görürler. Bunun sonucunda olan ise Afrikalı-Amerikalı özfarkındalığının Avrupalı-Amerikalı kimliğinden daha zengin ve kırılabilir olmasıdır. Afrikalı-Amerikalıların gözleri daha açıktır fakat aynı zamanda sürekli biçimde kendi benlik algılarındaki duruşlarını kaybetme ve esasen ırkçı nefreti kendinden nefret etmenin bir biçimi olarak içselleştirip çevresindekiler tarafından maruz kaldıkları ırkçı bakışlara teslim olma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar.” (Smith&Riley, 50)

W.E.B DuBois'in ırkın biyolojik yönünün yanı sıra kültürel boyutuna odaklanmasında İkinci Dünya Savaşı sırasında yoğunlaşan öjenik hareketlerin önemli etkisi olmuştur. DuBois'in ırkçılığın biyolojik etmenlere dayandırılmasının ötesinde bir anlam ifade ettiği gerçeği İkinci Dünya Savaşı yıllarına gider. DuBois 1936 yılında Almanya'yı ziyaret ettiğinde Nazilerin Yahudiler başta olmak üzere birçok insana uyguladığı zulüm ve şiddete tanık olduğunda gördükleri onu aslında ırkçılık konusunda biyoloji ve doğanın sınırlarını aşarak daha derinden düşünmeye iter. Amerikalı Madison Grant'ın ırk söylemleri üzerine kaleme aldığı yazılar Nazilerin öjenik hareketlerine esin kaynağı olmuştur. Madison Grant'ın söylemlerinde ve yazılarında ırksal hijyen yoluyla fizyolojik ya da mental olarak özürlü bulunan genlerin kısırlaştırma yoluyla nüfusu kontrol etme fikri başta Naziler olmak üzere birçok insana saf ırk anlayışının oluşması ve kategoriye ait olmayanların yok edilmesi konusunda bilimsel ölçütlere dayandırarak haklı gerekçeler sunmuştur. W.E.B DuBois Nazilerin öjenik hareketlerinin dayandığı 1935 yılı Nürnberg²² Yasaları'nın içeriğini Amerika'daki Jim Crow yasalarına benzeterek Afrikalı-Amerikalıların maruz kaldığı ayrımcılık ve ırk olarak toplumda düşük görülme arasında teorik bir bağlantı kurmuştur. DuBois'a göre Nazilerin anti-semitizmi ile siyahilere uygulanan ırkçılığın aynı tarihi perspektif ve olgulardan meydana geldiğini belirtmiştir. DuBois ırksal ayrımcılık, düşmanlık ve hoşgörüsüzlük gibi toplum yapısını bozmaya yönelik negatif duyguların sonradan öğrenildiğini vurgulamıştır. (Taylor, 455) Bu da DuBois'in ırkın kültürel kategoride neden incelendiğini kısaca özetlemektedir.

²² Nürnberg Yasaları, Nazi ideolojisindeki ırkçı yaklaşımları kurumsallaştıran yasalar olarak bilinir.

2.5 MARTIN LUTHER KING VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİN'DE İRKÇILIK VE İRKÇILIK KARŞITI HAREKETLER

Yurttaşlık Hakları Hareketi'ne (Civil Rights Movement) kadar geçen sürede cereyan eden olaylar, fikirler ve kişiler siyahilerin gerçek anlamda harekete geçmesi için tetiklemiştir. Siyahilere cesaret aşılayan, yola koyulmalarını sağlayan ve en önemlisi de hak ve özgürlükleri için bir araya gelmelerine vesile olan olaylar dizini Yurttaşlık Hakları Hareketi'ni başlatan dönemeci de hazırladı. Bu dönemece giden yolda toplumdaki ırkçılık giderek artarken aynı derecede ırkçılık karşıtı hareketler de hızla toplumdaki yerini şekillendirmiştir. Bu çalkantılı dönemin analizinin en iyi şekilde yapılması için dönem iki evre şeklinde incelenerek ele alınır. Birincil evre siyasi ve toplumsal yönüyle ortaya çıkarken ikincil boyutta edebi yani toplumsal ve siyasal olayların yazınsal yöne nasıl yansıdığı incelenir. Daha önce de postkolonyal çalışmalarda belirtildiği gibi edebiyat kaynağını tarihsel olaylardan ve toplumsal süreçlerden etkilenerek alır, bu yüzden ikincil evreyi anlamının en iyi yolu birincil boyutun analizinden geçer.

Birincil evrede Amerikan toplumundaki ırkçılığı büyüten ve bunun karşısında ırkçılık karşıtı hareketlerin fitilini ateşleyen sürece bir zaman çizelgesi dahilinde bakılabilir:

1954 Brown v Board of Education: Brown v Board of Education davası modern Yurttaşlık Hakları hareketini başlatan hareket olarak bilinir. Brown v Board of Education davasıyla Amerikan devlet okullarında uygulanan separate but equal²³ olarak bilinen bir uygulamanın kaldırılması sağlanmıştır. Brown v Board of Education, Kansas Topeka'da meydana gelmiştir. Öncesinde 1950'li yılların ilk başlarında Renkli Derili İnsanları Geliştirme Derneği (NAACP) okullardaki ayrımcılığa engel olmak ve bu tür olayların varlığına dikkat çekmek için Güney Karolina, Virginia ve Delaware gibi eyaletlerdeki örnek davaları inceleyerek haksızlıkları ve adaletsizlikleri

²³ Seperate but equal, 1896 yılından 1954 yılına kadarki süreçte siyahilerin ve beyazların toplu taşıma araçlarında, okullarda, restoranlarda, kafeler gibi halkın bir araya geldiği noktalarda bir arada veya yan yana olmasını yasaklayan kavrama verilen isimdir. Diğer bir tanımlamayla siyahılarla beyazların kamu hizmetlerinden eşit bir şekilde yararlanamaması durumudur. Seperate but equal kararının uygulanması Plessy v Ferguson davasına dayanır.

vurgulamışlardır. Bu davalardaki en meşhur örneği ise davacı Oliver Brown'un Topeka'daki beyazlara yönelik eğitim veren okullara girişinin yasaklanmasına karşı çıkararak başlattığı hukuk mücadelesidir. Brown v Board of Education, ülkedeki kamu hizmetlerine erişimin kısıtlanması, yasaklanması ve bu yasakların ırka dayalı ayrımcılığa başvurulmuş hareket ve davranışlara karşı bir örnek teşkil ederek bu tür davalar ve vakalar bir çatı altında toplanmıştır.

1955 Montgomery Otobüs Boykotu ve Martin Luther King: 1 Aralık 1955 tarihinde Alabama Montgomery'de Rosa Park adındaki Afrikalı-Amerikalı bir kadın toplu taşıma aracındaki yerini bir beyaza vermeyi reddettiği için tutuklandı. Rosa Parks halkın huzurunu bozmak ve kurallara uymayı reddettiği için suçlu bulundu. 1955 Aralık ayında Rosa Parks'ın gündeme getirdiği ulaşımdaki ırk ayrımcılığı bir fitili daha ateşleyerek insanları bir araya getirdi ve birliklerin oluşturduğu gruplar toplu taşıma araçlarının kullanımında eyalet çapında boykotlar düzenlendi. Otobüs boykotlarının konuşmacısı Martin Luther King oldukça dikkat çekici bir figür oldu. Martin Luther King'in bu kadar dikkat çekmesinin sebebiyse boykotların ve diğer olayların televizyonda etkili bir şekilde yer almasını sağlaması, iyi bir hatip olması ve karizmatik kişiliğinde saklıydı. Martin Luther King toplumda ve medya karşısında iyi bir konuşmacı olarak bilinmekteydi. Birçok Afrikalı-Amerikalı lider gibi Martin Luther King de Amerika'da cereyan eden özgürlük ve yurttaşlık hakları hareketinin özünü Afrika coğrafyasında başlatılan mücadelesiyle bağlantılı görüyordu. 1955 yılındaki Montgomery boykotu ile ilgili görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

“Bu, dünya çapındaki bir hareketin parçasıdır. Dünyada neredeyse her yere bakın; sömürülen insanların kendilerini sömürlere karşı ayaklandığını görürsünüz. Bu, bizim kuşağımızın önemli bir özelliği gibi görünmektedir.” (Kurlansky, 153)

Martin Luther King'in çalışmaları büyük oranda Montgomery boykotlarına halkın dikkatini çekmesini sağlamış ve Kasım 1956 yılında boykot hareketleri başarılı olmuş ve federal mahkemenin kararıyla toplu taşıma araçlarında uygulanan ayrımcılığa son verilmiştir. Martin Luther King 1968 yılındaki suikastine kadar SCLC'nin²⁴ (Southern Christian Leadership Conference) başkanlığını yürütmüştür. Bu organizasyon Afrikalı-Amerikalıların yurt çapında onların sesi olmak için 1957 yılında yola çıkmıştır.

²⁴ SCLC (Southern Christian Leadership Conference): Güney Hıristiyan Liderlik Konferansı

Organizasyonun temel görüşünü pasif direniş²⁵ ve sivil itiaatsizlik²⁶ hareketleri tamamlar. Güney Hıristiyan Liderlik Konferansı'nın sloganı “hiçkimsenin saçının bir teline zarar getirilmemeli” ilkesidir ve bu ilke organizasyonun pasif direniş hareketlerine neden önem verdiğini açıklayıcı niteliktedir. Martin Luther King'in pasif direnişe verdiği önem Mahatma Gandhi'den gelirken pasif direnişin simgesi ruh gücünden ileri gelir. Philip Roth, *Pastoral Amerika* adlı romanında bu konuya değinir:

“Mahatma Gandhi bu ahimsa'yı, yani şiddetsizlik kavramını bizden aldı. Biz, Mahatma Gandhi'yi yaratan hakikatın özüyüz. Ve Mahatma Gandhi, şiddetsizlik öğretisinde, Martin Luther King'i yaratan hakikatın özüdür. Ve Martin Luther King, yurttaşlık hakları hareketini yaratan hakikatın özüdür.” (Roth, 236)

Martin Luther King fiziksel şiddet yerine boykotların, sessiz oturmaların, protestoların ve yürüyüşlerden oluşan pasif direniş hareketlerinin ayrımcılığın ve adaletsizliğin kurbanı olan siyahilerin hakları için daha etkili olacağına inanmıştır. Martin Luther King'in pasif direnişi ilkesi olarak benimsemesi diğer önemli figürlerden Malcolm X'in benimsediği fiziksel şiddet ilkesinden dolayı birbiriyle prensip çerçevesinde çatışmıştır. Martin Luther King'in iyi bir hatip olması ve onun medya önünde özellikle televizyonun yurttaşlık hakları hareketine desteği ve katkısı yadsınamaz ölçüdedir. 1950'li ve 1960'lı yıllardan itibaren televizyon Amerikalıların evlerindeki vazgeçilmez parçalardan biri olmayı başardı. Haklar ve özgürlük hareketinin büyük ölçüdeki başarısı kendisini kitlelere duyurabilmesinden ileri gelir. Televizyonun rolü ve önemi bireysel hareketlerin kitleleri harekete geçirmesindeki payı büyüktür. Bu tür hareketlerin büyük ses getiren eylemlere dönüşmesinde televizyon gibi teknolojik araçların hızlandırıcı ve yaygınlaştırıcı etkisi vardır. Küçük bir alevle başlayan boykotlar ve eylemler medya vasıtasıyla Amerika kıtasından dünyaya yayılmıştır tıpkı Afrika ve Asya coğrafyasındaki Üçüncü Dünya Hareketlerinde olduğu gibi.

Kitleleri harekete geçiren iki önemli olay Martin Luther King ile yakından ilgilidir. 1963 yılında Martin Luther King'in sivil itiaatsizlik felsefesi diğer bilinen adıyla pasif direniş hareketleri Alabama Birmingham'da fikir çatışmasının en büyüğü ile karşılaşır. Martin Luther King ve diğer aktivistler sessiz oturma, protesto ve yürüyüş düzenlemek için bir araya gelirler. Birmingham, Amerika'nın o zamana kadar ki en ırkçılık yapmakla tanınmış şehridir. Boykotlar ve protestolar sırasındaki pasif direniş sergileyen

²⁵ Non-violent actions: pasif direniş

²⁶ Civil disobedience: sivil itiaatsizlik

aktivistlerin gruplarına yapılan saldırılar ve polislerin zalimce hareketleri medya aracılığıyla bütün evlere yayılır. Medya sayesinde olup bitenlerden bütün Amerikalılar haberdar olur. Bu bilinme yurttaşlık hakları hareketi için Martin Luther King'in desteklediği sivil itaatsizlik felsefesi, bu olaylar ve televizyon desteğiyle gittikçe önem kazanır. Martin Luther King'in pasif direniş hareketleriyle kitleleri uyandırması ve yurttaşlık hakları hareketinin kitlelerin bir parçası haline gelmesi siyahiler için bir gurur kaynağı olurken beyazlar adına bu durum Martin Luther King açısından bir tepki kaynağı oluşturdu. Öyle ki *1968 Dünyayı Sarsan Yıl* adlı kitabında Mark Kurlansky Martin Luther King'in suikaste uğrayarak hayatını kaybetmesinin siyahlar arasında yasa neden olurken beyazlarda herhangi bir his uyandırmadığını açıklar:

“1968’de ayrımcı beyaz Florida’daki devlet okullarında yapılan bir anket beyaz öğrencilerin yüzde 59’unun Martin Luther King’in suikasti haberine ya sevindiğini ya da kayıtsız kaldığını gösteriyordu.” (Kurlansky, 522)

Martin Luther King'in bir yurttaşlık hareketleri bildirgesi tutarlılığında görülen *The Letter from Birmingham Jail* (Birmingham Hapishanesi'nden Mektup) adlı manifestosu pasif direnişin öneminin altını tekrar çizer. Diğer önemli bir olay ise 1963 yılında düzenlenen Washington Yürüyüşüdür. Washington Yürüyüşü birçok figür tarafından Yurttaşlık Hakları Hareketi'ne giden yolda önemli bir adım olarak nitelendirilmiştir. Martin Luther King'in ünlü 'Bir Hayalim Var' konuşması Washington Yürüyüşü olayında eşitlik ve adalet adına yankı bulmuştur. Konuşmanın ruhu Martin Luther King'in retoriğinin güçlü kimliğiyle birleşerek evrensel adalet, özgürlük ve eşitliğin herkes için var olmasının zor olmadığını vurgulamıştır. Martin Luther King'in çarpıcı konuşması ırk ayrımcılığını en ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuş, özgürlüğün, eşitliğin bir hayal olmadığını göstermiştir. Zalimliklerin medyaya yansımaları ise daha fazla insanı harekete geçirdi. Bu harekete geçişi ve uyanışı *Geleceğin Devrimi Halk Meclisleri ve Doğrudan Demokrasi* kitabında Murray Bookchin'in sözleri en iyi şekilde yansıtır:

“Hoşunuza gitsin ya da gitmesin, insanlık bilgi ağacının meyvesini yemiştir; onun anıları tarih ve deneyimle yüklüdür. Özgürlüğün boş bir lakırdı olmaktan çıkıp soluk aldığı bir ortamda azınlıkların kendi muhalif görüşlerini ifade etme hakkı çoğunluğun söz hakkı kadar daima koruma altında olacaktır. Bu haklar herhangi bir şekilde bulduğunda topluluk, toplumsal yaşam derin bir kaosa gömülmesin diye anında müdahale edip yanlışlığı (kırpıp dökmeden ama kaçınılmaz olursa zor kullanarak) düzeltecektir.” (Bookchin, 56)

Mark Kurlansky *1968 Dünya'yı Sarsan Yıl* eserinde 1968 yılını “köklü değişimin yılı her şeyin değiştiği yılın başlangıcı ve medyanın merkezi konumunu alarak yeni bir dönem başlattığının” altını çizer. (Kurlansky, 523) 1968 öncesinde de Martin Luther King çizdiği yolda en çok üniversite öğrencilerini etkiledi. Özellikle üniversite kampüslerinde öğrencilerin çoğu her türlü devlet otoritesine karşıydı. Pasif direniş hareketlerine destek verenlerin yanı sıra öfkeli grupların şiddet taraftarları da bir hayli çoktu. Pasif direniş ve fiziksel şiddet yanlısı aktivistlerin ortak yanı özgür olmanın yolunun katılım sağlamaktan geçtiklerinin bilincinde olmalarından gelmekteydi. Ülke çapında yaşanan isyanlar da şiddet yanlısı yeni grupların oluşmasına katkı sağladı. 1965 yılında toplumda oldukça aktif ve etkili yurttaş hakları grubu olan SNCC (Student Nonviolent Coordinating Committee) lideri Stokely Carmichael Kara Panterler adını kullanarak pasif direnişten fiziksel şiddeti destekleyen harekete dahil olmuştur. Kara Panterler adını Siyah Güç (Black Power) hareketi takip etti. ‘Siyah güzeldir’ inancını benimseyen Siyah Güç hareketi, siyah olmanın gurur verici olduğunu ifade etmiştir. Zenci kelimesi yerine ‘siyah’ kendi hak ve özgürlüklerini korumak, mücadele verenleri nitelendirmek ve belirtmek için kullanılırken ‘zenci’ kelimesi daha sonra kendi hakları için savaşmayan kesimi mücadele edenlerden ayırt etmek için kullanılmıştır. (Kurlansky, 13) Böylece siyah bir renk belirteci olmaktan çıkarak yeni bir anlam kazanmış ve militan grupların mottosu haline gelmiştir.

1961 yılına geri dönüş yapıldığında John F. Kennedy yönetiminin 1 Kasım 1961 tarihinde Interstate Commerce Commission (ICC) adıyla bilinen Eyaletlerarası Ticaret Komisyonu kuruldu. Kurulun aldığı karar çerçevesinde Amerikan toplumundaki kamu hizmetlerindeki spesifik bir alanda ırk ayrımcılığına son vermeyi amaçlayan bazı bildirgeler hazırlandı. Bu kurul kararı ırk ve ten rengine bakılmaksızın bütün yolcuların istedikleri yerlerde seyahat etmelerine, ırk ayrımcılığını yansıtan tabela ve işaretlerin kaldırılması, otobüs duraklarında yer alan restoran ve kafelerde herkesin bir arada yiyip içebilmelerine olanak sağlanmıştır. Bu kararın başlıca amacı eyaletler arası yolculuklarda yaşanan ayrımcılıklara son verilmesidir. Bu kararın örneklerinden biri olan Morgan v. Virginia davasıdır. 1946 yılında Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi Virginia eyaleti yasasında yer alan eyaletler arası yolculuklardaki ırk ayrımcılığına dayalı kararları hükümsüz kılmıştır. Eyaletler arası yolculuk yapan Irene Morgan adındaki siyahi bir Amerikan vatandaşının yerini bir beyaza vermeyi

reddetmesinden dolayı tutuklanmıştır. Bu olay daha sonra 1955 yılındaki Rosa Parks'ın yerini bir beyaza vermeyi reddetmesine bir zemin oluşturacaktır. Bu tür kararların alınması Amerikan toplumundaki siyahiler için umut kaynağıyken ırkçı beyazların da ortalığı bulandırmak için harekete geçmeleri adına tetikleyici olmuştur.

Tekrar SNNC'ye dönülecek olunursa 1961'deki Özgürlük Yürüyüşlerinde (Freedom Rides) sergiledikleri yaratıcı çözümlerle gündeme gelmişlerdir. Özgürlük Yürüyüşleri kapsamında örgüte bağlı olan ve kendisine Özgürlük Yürüyüşçüleri adını takan kişilerin oluşturduğu gruplar beyazların yaşadıkları bölgelere siyahlar, siyahilerin yaşadıkları bölgelere de beyazların girmesiyle ayrımcılığa ve ırkçılığa karşı duruş sergilediler. Bunun yanı sıra otobüslerde beyazlara ayrılmış otobüs koltuklarına oturarak farklı duraklarda yanlış tuvaletleri kullanarak Amerika'nın güney eyaletlerindeki çeşitli bölgelerde beyaz ırkçılığı tahrik etmek için hedef belirlediler.

Özgürlük Yürüyüşçülerinin önemli figürlerinden biri olan James Farmer eyaletler arası toplu taşımada yaşanan ırkçılık krizlerine ve Amerika Birleşik Devletleri yüksek mahkemenin adı geçen olaylarda verdiği kararlara karşı olan net duruşuyla bilinir. Özgürlük Yürüyüşlerinin önceliğini yapan CORE kısaltma adıyla bilinen (Congress of Racial Equality) Irksal Eşitlik Kongresi'nin kurucusu ünlü aktivist James Farmer'dır. CORE'un kuruluş felsefesi de Martin Luther King'in desteklediği yaklaşım olan pasif direniş hareketlerini benimsemiştir. CORE eyaletler arası yolculuklarda yaşanan ırkçılık ve ayrımcılığa dikkat çekmeye yönelik boykot ve sessiz oturmalar ayarlamak için aktivistleri bir araya getirmiştir. Özgürlük Yürüyüşçülerinin güçlü simalarından James Farmer özgürlük yürüyüşlerinin amacını "Güneyli ırkçılara federal idarenin federal yasayı uygulamaya zorlanacağı bir kriz yaratacakları konusunda güvenebileceğimizi düşünüyorduk." şeklinde ifade etmiştir. (Kurlansky, 123)

Özgürlük Yürüyüşlerinde aktivistlerle birlikte yer alan Martin Luther King, Bob Moses gibi yurttaşlık hakları hareketine katkıda bulunmuş birçok Afrikalı-Amerikalı figürler eğitilmiş siyahlar olarak ön plana çıkar. Öteki taraftan pasif direnişten sıyrılarak daha radikal boyutlarda harekete geçen bazı figürler de vardır. Stokely Carmichael pasif direnişten yana bir özgürlük yürüyüşçüsüyken siyahilere yapılan baskı ve şiddetin artmasından sonra görüş değiştirerek pasif direnişin bir işe yaramadığına inanmış, daha radikal bir fikir benimseye karar vermiştir. Daha sonra Siyah Güç (Black Power)

hareketine dönüşecek olan organizasyonun başkanlığında şiddetin, ayrımcılığı ortadan kaldıracak bir güce dönüştürüldüğünde faydalı olacağına inanarak yurttaşlık hakları hareketindeki yerini alacaktır. Siyah olarak dünyaya gelmenin değerli olduğu, siyahın asilliğini, siyahi ırkı korumak adına şiddet içeren tekniklerin öğrenilmesi ve siyahi ırkı aşağı gören her türlü harekete karşı önlemlerin alınmasının oluşturduğu bilinçlenme siyah güç hareketinin çekirdeğini oluşturur.

Siyahi ırkçılık karşıtı gruplarda diğer gruplara nazaran daha militan ve radikal şekilde fikirleri ve hareketleriyle ön plana çıkan Kara Panterler (Black Panthers) grubudur. Kara Panterler Partisi olarak da bilinen Kara Panterler 1966 yılında Huey Newton ve Bobby Seale tarafından kurulmuş siyasi bir organizasyondur. Kara Panterler'in asıl kuruluş amacı polislerin Afrikalı-Amerikalılara karşı gaddarlıkları ve korumasız siyahi vatandaşlara uygulanan kontrolsüz güce dikkat çekmektir. Afrikalı-Amerikalı vatandaşlara uygulanan kontrolsüz güce dikkat çekmek amacıyla Kara Panterler 'in üyeleri simsiyah giyinmeye başlamışlardır. Radikal yüzlerini ve militan ruhlarını çekinmeden gösteren Kara Panterler grubunun ruhuna ayna tutan şu özetleme Mark Kurlansky tarafından *1968 Dünyayı Sarsan Yıl*'da dile getirilmiştir:

“Bob Moses ve Martin Luther King gibi yurttaşlık hakları hareketine mensup siyahilerin çoğu iyi eğitim almıştı; fakat Kara Panterler çoğunlukla belalı semtlerden, genelde sabıka kaydı olan sokak insanlarıydı. Siyah giysiler giyip siyah bereler takarak ve silahlarıyla pozlar vererek insanları korkutmaya çalışıyorlardı. Şiddeti salık veriyor ve siyahlardan gelecekteki şiddetli bir devrim için silahlanmalarını istiyorlardı.” (Kurlansky, 155)

Daha radikal ve militan bir çizgide yer alan Kara Panterler, siyah renge sahip olmanın gururuna inandıkları için organizasyonun ana çekirdeğini meydana getiren ilke ve felsefesinin Siyahi Güç (Black Power) hareketinin bir parçası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.6 MALCOLM X VE AFRİKALI-AMERİKALI ÇALIŞMALARINDAKİ ÖNEMİ

Şüphesiz ki yurttaşlık hakları hareketine damgasını vuran Afrikalı-Amerikalı figürlerinden en meşhur olanı Malcolm X'tir. Yurttaşlık hakları hareketindeki

yoldaşlarından biri olan Martin Luther King'den Malcolm X'i ayıran fikir çatışmasıdır. Daha önce de belirtildiği üzere Martin Luther King, suikastine kadar pasif direniş ruhundan yanaydı. Öteki taraftan Malcolm X ise pasif direnişin Amerikan toplumundaki ırkçılığı tamamen yok edemeyeceğini ifade ederek bunun için daha farklı bir yol olarak gördüğü ve ırkçılığı bitireceğine inandığı şiddet yolunu benimsemiştir.

Malcolm X'in öz yaşam hikayesi incelendiğinde farklı bir gerçek ortaya çıkmaktadır. Malcolm X hayatının bir döneminde sıkı sıkıya bağlı olduğu şiddet fikri bazı olaylardan dolayı değişime uğrar. Salt şiddetin de her şeyi değiştiremeyeceğini fark eder. Bu açılardan Malcolm X'in hayatı ve fikirleri Afrikalı-Amerikalı çalışmalar için önemlidir. Kitleleri harekete geçiren ve 1960'lı yıllara damgasını vuran iki dev figür Martin Luther King ve Malcolm X'in suikast sonucu ölmeleri 1960'lı yılların nasıl ateş içinde olduğunu ama aynı zamanda ateşi söndürecek suyun yatıştırıcı niteliğindeki çözümü de Amerikan toplumuna sunmuştur. Yurttaşlık hakları hareketi ve kitlelerin bir araya gelmesi bunun çözüm odaklı en güzel örneğini oluşturur. Herkesin diline pelesenk olmuş soğuk savaşın bölünmüşlüğü birleşmekle pekiştiren ve perçinleyen ırksal ve kültürel uyanış bilincini uyandırarak bölünmüşlük anlayışını değiştirmiştir. Bütün karışıklıklara rağmen yurttaşlık hakları hareketini Amerika'daki toplumsal, siyasal ve kültürel değişimin bir anahtarı olarak görmek gerekir. Şiddeti ilk zamanlarda Amerikan toplumunda bir tür bilinçlenme için teşvik edici güç olarak gören Malcolm X'in önemli bir figür haline gelmesi, onun anti-sömürgeci fikirlerin Atlantik ötesine taşıyarak biçimlendirdiği kişisel görüşleri bu yoldaki sloganını oluşturdu. Said Boumama *Afrika Devriminin Figürleri* kitabında Malcolm X'in kendi yaşamında deneyimlediği olaylar tarafından nasıl şekillendiğini "asimilasyonculuktan siyah ulusalcılığa yani anti sömürgeciliğe ve anti sömürgecilikten anti emperyalizme ve enternasyonalliğe" sözleriyle vurgular. (Boumama, 216)

Malcolm Little adıyla 1925 yılında Nebraska eyaletinin Omaha şehrinde dünyaya gelen Malcolm X hayatının belirli bir dönemini kimlik çatışması ve kargaşalı günlerin buhranlığını deneyimleyerek geçirmiştir. Yaşadığı kimlik çatışmasını otobiyografisinin yazarı Alex Haley'e ifade etmiştir:

"O zamanlar hatalı bulduğum tek şey bir hata yaparken yakalanmaktı. Bende vahşi bir orman kafası vardı, vahşi bir ormanda yaşıyordum, yaptığım her şeyi hayatta kalabilmek için ve iç güdüsel olarak yapıyordum; çünkü bunlar beyaz adamın

Hıristiyan dünyasında yaşamakta olan binlerce ve binlerce siyah insana reva görülen şeylerin sonucu olarak yapılmıştı.” (Haley, 19)

Harlemdeki kayıp günlerini değerlendirirken Malcolm X'in kimlik çatışmasını ve içinde bulunduğu karmaşayı vurgulamak için kullandığı “vahşi orman” benzetmesi daha önceden değinilen konulardan bir tanesiyle iç içe geçmektedir. Aime Cesaire'ın ve Frantz Fanon'un daha önce belirttikleri kimlik çatışmasıyla örtüşür. Malcolm X'in içinde bulunduğu çıkmaz durum aslında birçok Afrikalı kökenli insanla aynı kaderi paylaşanlarla benzerlik gösterir. Ait olduğu daha derinlerdeki orijinal Afrika kültürel mirasla baskın, egemen kültürün çatışması ve bundan dolayı nereye ait olduğunu bilememek sonucunda da kim olduğunu kestirememek duygusunun ikilemini anlatır. Bu ikilem başlangıç noktası Malcolm X'in çocukluk yıllarında başlar. Malcolm X'in annesi Louise Little'ın genlerinde beyazlığın daha baskın olduğunu vurgular. Çocukluk döneminde kardeşleri arasında kendisinin kardeşlerine göre daha beyaz kaldığını belirten Malcolm X açık ten rengini “bir üstünlük alameti” olarak gördüğünü hatta “insanın doğuştan böyle olmasının gerçek bir talih sayılması gerektiğine inanacak kadar çılgınlaşan milyonlarca Zenci arasında bulunduğunu düşünmüştür. (Haley, 126) Buradan da anlaşılacağı üzere Malcolm X beyaza yakın da olsa açık ten rengine sahip olmanın çocukluk yıllarında bir gurur kaynağının simgesi şeklinde görmüştür. Aksine Malcolm X'in babası da Marcus Garvey hayranı olarak siyahilerin beyazlara özenmemesi gerektiğini ve beyazların gölgelerinden sıyrılmalarının gerekliliğini vurgulayan fikirleri desteklemiştir.

Frantz Fanon'un siyahilerin kendi öz kimliklerini ve asıl kültürel özelliklerini küçümseyerek, hatta çoğu zaman bütünüyle reddederek öz bilince ulaşmak yerine kendilerini ait hissetmedikleri uzaktan tatlı görünen ama yaklaştıkça bireyin bütün karakteristik niteliklerinin yok olmasına neden olan can yakıcı kimlik karmaşasının kişide açtığı onulmaz yaralardan bahsetmiştir. Bu bahiste Fanon'un siyahi bir bireyde kendisine ait olmayan bir dünyaya kabulü için kişinin özünü görmezden gelmesini ve yitirmesini reddeder. Fanon için beyazların ırkçılığı siyahilerin kendilerine yaptığı ırkçılığın yanında masum bir olay gibi durur. Fanon'un kimlik çelişkilerinin en tehlikeli noktasını siyahi bireyin Afrika'dan getirdiği atalarından yadigâr olan ve derinlerde saklı kalan kültürel asıl mirasın bizzat siyahi birey tarafından küçük görülmesi ve yok sayılması olarak değerlendirir. Öyle ki çocukluk çağlarında ve ileriki ilk gençlik

dönemlerinde Malcolm X kendisine Afrika dendiğinde Afrika ile ilgili aklına gelen ilk örneklerin “çıplak yerliler”, “yamyamlar”, “maymunlar”, “kaplanlar” ve “korku salan balta girmemiş ormanlar” olduğunu dile getirmiştir. (Haley, 132) Malcolm X’in Afrika’yı tanımlayan sıfatları, beyazların Afrika’yı nasıl gördüklerinin özetidir ve çıplak yerliler, balta girmemiş ormanlar, yamyamlar olarak tanımlanan Afrika coğrafyası beyazların gözünde ilkel, medeniyetten uzak ve dolayısıyla Afrika coğrafyasından gelenlerin de aynı derecede ilkel ve uygarlıktan habersiz betimlemesini yaratmıştır.

Malcolm X’in çocukluk döneminde ten renginden dolayı yaşadığı bazı travmatik anlar onun kendisini nasıl görmesi konusunda kafasında birçok soru işareti bırakmıştır. Bunlardan bir tanesi babasının sıkı bir Marcus Garvey hayranı olduğu halde babasının ten renginin diğer kardeşlerinden daha çok açık olmasının iyi bir şey olduğunu dile getirerek iltimas geçerken annesinin babasının davranışlarının aksine açık ten renginden dolayı kendisine kızmasından dolayı yaşadığı ikilemi dile getirmiştir:

“Bana zaman zaman dışarı çıkmamı söylediğini, ‘Biraz güneş yüzü gör de rengin kararsın’ dediğini aynen hatırlıyorum. Ten rengimin açık oluşu nedeniyle benim üstünlük duygusuna kapılmama önlemek için elinden geleni yapmıştır annem. Eminim ki bana böyle davranmasının asıl nedeni, kendi ten renginin nasıl açık hale geldiğini kolay kolay unutamamış olmasıdır.” (Haley 134)

Okul yıllarında yaşadığı bazı olaylar Malcolm X’in kimlik arayışındaki noktalara nüfuz etmiştir. En sevdiği derslerden biri olan tarih dersine giren Bay Williams’ın siyahilerle ilgili yaptığı yorumlar Malcolm X’i kendi ırkdaşlarından kopmaya doğru iten yolda oldukça etkili olmuştur. Tarih ve İngilizcenin yanı sıra önem verdiği uğraşlarının başında spor gelmekteydi. Özellikle basketbol oynamaya karşı özel bir ilgisi olan Malcolm X’in bir basket maçı esnasında kendisine “zenci”, “tilki” ve “şeytan” gibi kötü anlamlı sıfatlarla seslenilmesi Malcolm X’i tıpkı tarih öğretmenin siyahiler hakkında “zencilerin ayakları o kadar iridir ki, geçtikleri yerlerde ayak izi değil adeta bir çukur bırakıp giderler” demesi kadar yaralayıcı bir etki bırakmıştır. (Haley, 169) Bununla birlikte Aime Cesaire’in altını çizdiği yabancılaşmanın toplumun merkezinde nasıl gerçekleştiğini Malcolm X kendi hayat hikayesinden kesitle özetler:

“Doğrusunu söylemek gerekirse benim de pek aldırıldığım yoktu. Benim o zaman ki psikolojim Zencilerin şimdi bile kendilerini bir türlü kurtaramadıkları o malum psikolojiydi: Beyazların kendilerine söylediği bu şeylere Zenciler her ne kadar için için üzülseler bile yaptıkları işlere bakarak Zencilerin bayağı “ilerlemekte” olduklarını Beyazların ağızlarıyla ikrar etmesini beklerler hep. Zenciler bu gibi

sözleri o kadar çok dinlemişlerdir ki, böyle olduğuna yürekten inanmaları, en azından bunun böyle olduğunu kabullenmeleri için adeta beyinleri yıkanmıştır.” (Haley, 170)

Malcolm X bir yandan psikolojik olarak kültürel bir kırılma ve zihinsel bir bölünme yaşarken bir yandan da siyahilerin Fanon’un da tehlikeli olarak gördüğü beyazlar tarafından onaylanma ve varlıklarının beyazlar tarafından kabul görmesinin verdiği problemlerin de farkındadır. W.E.B DuBois toplumdaki her hareketinin beyazlar tarafından kabul görmesini bekleyen Afrikalı-Amerikalılar için Booker T. Washington’un onların onaylarını beklemek konusundaki fikirlerini tenkit ederek bu tür siyahları aşağı gören yaklaşımlara karşı çıkmıştır. Du Bois’in çifte bilinç kavramı Malcolm X’in kimlik çatışmasına yansıtılacak olunursa ortaya çıkan sonuç kavramın yaratıcısı olan DuBois’in belirttiği gibi tek bir beden ve ten renginde ikili yaklaşımın açığa çıkardığı her türlü arada kalmışlık duygusu siyahin bireyin hayatında var olacaktır. Öyle ki ruhundaki bölünmüşlük her ne kadar beyazların onlar için biçtikleri rolü oynamaya itse de içinde kalan bir parça Afrika kültürel mirasına tutunan tarafı bir şekilde açığa çıkararak Malcolm X’i siyahilerin yaşadığı gettolara girmekten ve onları takip etmekten geri duramamıştır. Malcolm X’in suç dünyasına bulaşmasından cezaevine girene kadar ki geçen sürede Frantz Fanon’un bahsettiği ilk evre olan aşağılık kompleksinin baskın olduğu basamağı deneyimlemiştir. Siyahlığını reddetmesi, Afrikalı tarafını bastırmaya çalışarak sadece Amerikalı kimliğine yaslanmak için toplumdaki dominant beyaz kültürün belirlediği normlardan en temeli sayılan fiziksel görüntüsünü değiştirmeye gitmesi Amerikalı kimliğini ön plana çıkarmak için toplumun beklentilerini içselleştirmeye başladığının işaretidir. Beyazlara benzemek için fiziksel görüntüsüyle oynamaya iten o süreci şöyle dile getirir:

“İşte bu kafa düzeltirme işi, benim benliğimi yitirmeme doğru attığım en büyük adımlardan ilkiydi gerçekten. Sırf beyazların saçına benzesin diye, tut sen kendi kafanı bir iyice yak, bunun için dünyanın acısına katlan, olur şey miydi? Amerika’da siyahların daha ‘düşük ve tabi buna karşılık Beyazların daha üstün’ olduğuna inanacak kadar beyni yıkanmış ve bu inançla Beyazların ölçülerine göre ‘şirin’ görünebilmek için Allah’ın kendilerine verdiği bedensel özellikleri zorlamaları, bozmayı bile göze alacak kadar bilinçsizleşmiş bir yığın zenci arasına ben de katılmıştım sonunda.” (Haley, 209)

Sırf Beyazlara benzemek adına saçını düzeltmesi defalarca kendini maruz bıraktığı saçlarının yanması metaforik anlamda incelenirse ruhun karmaşa dönemi yaşadığını ancak yanma eyleminin sonunda Malcolm X’in kendi benliğini bulması açısından

önemli bir simgesidir. Sonraki dönem yani Malcolm X'in hapis yattığı zamanlarda oluşmaya başlayan bir aydınlanma ve bilinçlenme hayatındaki başlıca dönüm noktalarından biri olmuştur. Kendi benliğinin inkârı hapishane günlüklerinde onu okumaya, araştırmaya ve anlamaya iten farklı bir kişiliğin kapılarını aralayan anahtar görevini üstlenecektir. Siyahilerin dostunun yine kendi ırkından olanların altını çizirken beyazlara özenerek farklı görünmeye çalışan siyahilerin de yine kendi ırklarına destek yerine köstek olarak ırkçılığı pekiştireceklerini belirtmekteydi. Buradaki temel nokta Frantz Fanon'un öngörüsüyle ortaktır.

Malcolm X'in hayatının ikinci perdesi cezaevinde geçirdiği döneme rastlar. Elijah Muhammed ile tanışması onun için bir dönüm noktası olur. Hapisten çıkar çıkmaz adını Malcolm Little'dan Malcolm X'e dönüştürür ve bu değişim hayatında meydana gelen ve gelecek olan değişimleri de simgeler. Malcolm X hapishaneden çıkınca Siyah Müslümanlar adıyla bilinen bir cemaate katılır ve zaman içerisinde bu cemaatin önemli figürlerinden biri haline gelir. Malcolm X bunların yanı sıra Elijah Muhammed'in güvenini kazanarak onun sağ kolu olur. Siyah Müslümanların misyonunu siyahilerin kendi değerini bilerek hareket etmesi oluşturur. Beyazların onlara yüklediği sıfatların hiçbir önemi ve geçerliliği yoktur. NOI (Nation of Islam) tam adıyla İslam Ulusu Cemiyeti sadece Malcolm X'i değil arayış içindeki diğer siyahileri de kendisine çekmiştir, çünkü kimlik arayışındaki siyahiler için İslam Ulusunun vurguladığı siyahiler için özgürlük ve bağımsızlık, siyahi gururu temsil eden bir vizyona sahipti. Diğer pek çokları gibi boşlukta olan ruhunu kurtaran İslam Ulusuna Malcolm X'in kendisini adayarak çalışması cezaevinden çıkan biri için şaşırtıcı bir hamle değildi, çünkü İslam Ulusunun diğer amaçlarından biri de yolunu kaybetmiş olan Hıristiyan siyahları İslam diniyle buluşturmaktı. İslam Ulusunun başındaki isim olan Elijah Muhammed Amerika'daki siyahiler arasında oldukça kısa sürede popüler olmuştu. Bağımsız siyah Müslümanların oluşturduğu bir devlet kurma hayaliyle yola çıkan Elijah Muhammed'i bu hayal, beyaz toplumla entegre olmayı, bütünleşmeyi isteyenlerden ve Marcus Garvey gibi Afrika'ya geri dönüşü savunanlardan ayırmaktaydı.

Malcolm X'in İslam Ulusunda giderek yükselmesi onun geçirdiği zihinsel ve ruhsal dönüşümü ifade eder. İlk aşamada siyahi tarafını reddeden ve bunun için fiziksel görüntüsünü değiştirmeyi göze alan Malcolm Little'dan Malcolm X'e evrimleşme ve

değişme süreci Malcolm X'in hem siyasal hem de toplumsal manada onu yeni tema arayışlarına ve düşüncelere iter. Birçok Afrika ülkesini ziyaret eden Malcolm, Afrika coğrafyasındaki ırkdaşlarıyla aynı ortak yazgıyı paylaştıklarını ve birbirlerini tamamladıklarını ifade etmiştir:

“Afrikalıların, biz Afro-Amerikalılarla aramızdaki bu hısımlığı hissetmelerini sağlamaya; bu konu üzerinde, yani onlarla bizim birer kan kardeşi olduğumuzu ve bizim hepimizin de aynı ataların torunları olduğumuzu düşünmelerini sağlamaya çalıştım.” (Haley, 63)

Malcolm X'in üçüncü evre olarak deneyimlediği başka bir bilinçlenme manevi anlamda onu farklı bir basamağa taşıdı. Malcolm X İslam Ulusuna hizmet ettiği yıllar boyunca kendini Müslüman olmaya adanmış ve bunu yaparken de koşulsuz bir sevgi, gönül bağıyla Elijah Muhammed için çalışmıştır. İslam Ulusu yapısı ve vizyonu gereği siyasi ve toplumsal olaylara nüfuz etmekten kaçınarak kendi içinde kalmayı tercih eden kapalı bir örgüt olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Bunun yanı sıra sivil hareketlerle ittifak kurmaktan özenle uzak durmuştur. Bu bakış açısı Malcolm X'in şiddeti destekleyen fikriyle ters düşmeye başlar. Toplumda meydana gelen somut mücadelelere katılmayı reddetmesi, etkin tavırlar ortaya koyamaması ve Elijah Muhammed'in kişisel hayatındaki bazı durumların İslam Ulusunun yansıttığı kurallara uygun olmayan davranışlarından dolayı Malcolm X, Siyahi Müslümanlar hareketinden geri çekilmiştir. Bu geri çekilme Malcolm X için yeni bir aydınlanma sürecini de beraberinde getirir. Beyazlara karşı olan katı tutumu zaman içerisinde çözülmeye gider. Malcolm X hac görevini yerine getirmek için gittiği Mekke'de kendi gözlemleriyle bakış açısı bir kez daha değişime uğrar. Hac görevini yerine getirmek için dünyanın birçok farklı yerlerinden Mekke'ye gelen insanların renk, ırk, diline bakmaksızın ortak bir amaç uğruna yan yana gelmeleri ve ortak amaç için kitlelerin birlikte hareket etmesi Malcolm X'i derinden sarsar. O zamana kadar öğrendiklerinin yanlış öğretildiğini fark eder. Bunu fark etmesi Malcolm X için son evredeki değişimin bir aşamasını da tamamlar. Hac ziyaretinden sonra El-Hacc Malik el-Şahbaz ismini alır. Malcolm X geçirdiği bu değişimi şöyle açıklar:

“Hacca gitmek, görüş açımı alabildiğine genişletmiştir: Bu gezi, yeni bir anlayışı üfledi benim ruhuma. Kutsal Belde 'de geçirdiğim iki hafta içinde, Amerika'da geçirdiğim otuz dokuz yıl boyunca hiç rastlamadığım şeylere tanık oldum. Bütün ırkları bütün renkleri tanıdım; hem de gerçek bir kardeşlik anlayışı içinde. Tek bir yürek gibi çarpan! Tek bir beden gibi yaşayan! Tek bir varlık gibi ibadet eden! İrk

ayrımcıları yok, liberaller yok, bunların ne anlama geldiğini ne işe yaradıklarını bile bildikleri yok o insanların.” (Haley, 700)

Malcolm X İslam Ulusunda iken beyazlara karşı tutumunu da eleştirerek salt siyahileri iyi görerek beyazların hepsini kötü olarak aynı kategoride değerlendirmenin farklı bir ayrımcılık yarattığını ifade ederek bunun yanlışlığını “Gerçek İslam bana göstermiştir ki siyahların tümünü birden bir kalemde silip atmak ne kadar yanlış bir tutumsa, beyazların tümünü birden bir kalemde silip atmak o kadar yanlış bir tutumdur.” diyerek göstermiştir. (Haley, 700)

Malcolm X’in bu yolculuktaki değişimleri Amerikan toplumunda yaşanan olayların perde arkasına ışık tutar. Figürlerin hayatları ve başlarından geçen olaylarla toplumdaki Afrikalı-Amerikalıların kaderi ve geleceği de aynı ölçüde değişim göstermektedir. Malcolm X’in suikasta uğramasıyla onun fikirleri yok olmamış aksine toplum özünde kendine bir yer bularak insanlara örnek teşkil etmiş ve harekete geçmeleri için onlara özgüven aşlamıştır.

2.7 POSTKOLONYAL ÇALIŞMALAR ÇERÇEVESİNDE AFRİKALI AMERİKAN ÇALIŞMALARI

1960’lar ve 1970’lerde Üçüncü Dünyada gelişen ulusal kurtuluş hareketleriyle bağlantılı dekolonizasyon kültürünü anlamaya ve anlatmaya yönelik bir literatür gelişti. Daha önce de belirtildiği üzere postkolonyal çalışmaların çekirdeğinde ırk, ırkçılık, kimlik ve etnik çalışmaların analizleri önemli bir yere sahiptir, çünkü dekolonizasyon sürecinde bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerde yaşanan olaylarla birlikte kültürel olguları da hesaba katmak gerekir. Postkolonyal çalışmalar bağlamında literatür içinde yeni disiplinler de ortaya çıkmıştır. Onlardan bir tanesi de Afrikalı-Amerikalı çalışmalardır. Afrika Amerikalı çalışmaların önem kazanmasında postkolonyal çalışmaların ve dekolonizasyon sürecinin nüfuzları büyük rol oynamıştır. Öyleyse Afrika kıtasında yaşanan bağımsızlık süreçleri nasıl oldu da Amerika’da yaşayan Afro-Amerikalıları derinden etkiledi ve harekete geçmeleri için nasıl bir rol oynadı? Her şeyden önce Afrikalı-Amerikalıların mücadelesiyle Afrikalıların mücadelesi arasında en başından

beri bir paralellik vardı. Afrika'daki ulusal kurtuluş hareketleriyle karşılıklı etkileşim içerisinde olan Birleşik Devletler 'de ırkçılık sorunu böylelikle gündeme geldi. Pan Afrikacı ve Pan Siyahçı hareketler Birleşik Devletlerdeki Siyah entelektüellerin yıllarca yaymış olduğu düşüncelerden esinlenirken ideolojik görüşmeler ve bağlantılar Soğuk Savaş yılları boyunca yoğunlaşmaya devam edecekti. Amerika Birleşik Devletlerindeki Siyahi liderler Afrika'daki delokonizasyon sürecini yakından takip ederken Afrikalı önderler de aynı şekilde Birleşik Devletlerdeki ırk ayrımcılığını eleştirmişler ve Amerikan toplumundaki Siyahilerin hakları için destek kampanyaları yürütmüşlerdir. Pasif direniş yerine tıpkı Frantz Fanon gibi şiddet yanlısı bir felsefe benimseyen Afrikalı Amerikalı önderlerden biri olan Malcom X Kuzey Amerika'daki eşitlik ve adalet arayışlarını Afrika'daki anti-sömürgeci mücadeleyi birbirine olan paralellliğini öne sürerek iki hareketinde iç içe olduğunu ve bunun onlar için "bir yazgı ortaklığı" belirttiğini ifade etmiştir:

“Aramızda 22 milyon Afrika kökenli insan var ve biz demek ki kendi tercihlerimizle değil, tarihin acımasız cilvesiyle Amerika'dayız. Afrika'nın sorunlarının, bizim sorunlarımız ve bizim sorunlarımızın da Afrika'nın sorunları olduğuna kesinlikle inanıyoruz.” (Boumama, 215)

Dekolonizasyon sürecinde Afrika kıtasında siyasi ve ekonomik çözümler yaşanırken ırksal ayrımcılık, etnik çatışmalar ve kültürel farklılıkların ön plana çıkarılması da aynı dönem içerisinde patlak vermiştir. Siyasal olarak bağımsızlığını elde etmiş birçok ülkenin aynı zamanda birey olarak tanınmak ve kabul görmek istemesi doğal sürecin bir parçası olmuştur.

Toplumdaki her birey kabul görme duygusuyla perçinlenmiştir fakat çoğu zaman kültürel farklılıklardan dolayı ya ırk ayrımcılığına maruz kalmış ya da etnik çatışmaların ortasında yer almıştır. Bu çatışmaların Amerikan toplumunda vücut bulmuş hali ırk ayrımcılığına dayalı hareketlerdir. Amerikan toplumu kültürel olarak homojen bir toplum olmamıştır. Farklı dil, din ve ırka mensup bireylerin oluşturduğu heterojen bir gruptur. Ağırlıklı olarak beyazların üstünlüğü toplumun bünyesine hakimdir. Dolayısıyla hakimiyet beyazlara ait olunca diğer grupların beyaz ırkla çatışması kaçınılmazdır. Bu çatışmanın en yoğun yaşandığı dönem Soğuk Savaş yıllarının çetrefilli geçtiği 1950'li ve 1960'lı yıllar iken şiddetin de yoğunluk kazandığı çekişmenin ön sıralarında Afrikalı Amerikalılar vardır. Siyah ten rengine sahip oldukları

için Afro Amerikalıların baskı altına alınması, çeşitli haklardan mahrum bırakılması ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşundan çok sonraki yıllara kadar “kölelik” kurumu çerçevesinde köle statülerinin devam etmesi zamanla sistematik ve geri dönüşü olmayan bir nefret yaratmıştır. Sistematik bir nefretin oluşmasındaki en büyük pay şüphesiz ki kölelik kurumunun getirdiklerine aittir. Köle olarak plantasyonlarda çalışmaya zorlanan Afro Amerikalılar için deri renkleri, beyazlar tarafından onları köle olarak nitelermelerine haklılık sağlayan bir ölçüt haline gelmiştir. Kolonizasyonla beraber Siyahilerin Amerikadaki kölelik yolculukları için ten renkleri adeta birer bilet olur. Siyahilerin kargo gemilerine istiflenip başlayan zorlu yolculukları Afrikalı Amerikalı Çalışmalarının da bir bakıma başlangıcını oluşturur. Bu aynı zamanda emperyalizmin ortaya attığı medenileştirme söyleminin de kölelik için oluşturulmuş altyapı merceklerinden bir tanesidir. Kölelik ticaretiyle Amerika'ya yolculukları başlayan Siyahilerin 1950'ler, 1960'lar ve ötesine uzanan Afro-Amerikan çalışmalarının bel kemiği olan kölelik kurumu ve oradan özgürlüğe giden yoldaki mücadeleleri ve bu mücadelelerin ses olduğu bazı edebi eserlere değinilecektir.

2.8 AFRİKALI-AMERİKALI ÇALIŞMA ALANI KAPSAMINDA KÜLTÜR, KİMLİK VE EDEBİYAT İLİŞKİSİ

Postkolonyal çalışmaların şekillendirdiği alanların başında kültür çalışmaları ve edebiyat gelir. Edebi eserlerin birçoğu dönemin siyasi, toplumsal ve ekonomik altyapısından etkilenir veya döneme damgasını vuran olaylar ve süreçler yazarlara, şairlere ilham kaynağı olur. Afrikalı-Amerikalı çalışmalarının geniş bir yelpazesini de edebi eserler ve bunlarla ilgili yapılan araştırmalar oluşturur. Özellikle Afrikalı-Amerikalı edebiyatının belkemiğini Afrikalıların köle ticareti esnasında yaşadıkları deneyimleri ve anıları oluşturur. Bunun yanı sıra hikâye anlatıcılığı (storytelling) ve sözlü gelenek (oral tradition) Afrikalı-Amerikalı edebiyatının çatısını inşa eden önemli kavramlardır. Siyahi kültür gücünü ve oluşumunu sözlü gelenekten alır. Sözlü gelenek kültürü Afrikalıların köle olarak getirildikleri yeni dünyada ve bilmediği topraklarda ayakta kalmalarını, hayata tutunmalarını sağlamıştır. Afrika kültürü sözlü geleneğe

dayalı zengin bir mirastır. Afrikalıların bilinmeyen topraklara kendileriyle beraber getirdikleri bu kültür mirası onların aynı zamanda ana kimliklerinin can damarıdır. Sözlü gelenek kültürü kölelikten özgürlüğe giden yolda Afrikalılara bir kaçış yolu çizerek onları cesaretlendirmiştir. Hikayeci anlatı kültürü de halk masallarından ve çeşitli sözlü gelenek kültürünün örnekleri olan öykülerden meydana gelir. Bu ürünler Afrikalı-Amerikalılara birlik olma çağrısının yanı sıra birbirlerine ilham kaynağı olarak eğitmeye teşvik eder. Sözlü gelenek kültürüne Afrikalı-Amerikalıların bu kadar bağlanması ve benimsemesinin çeşitli sebepleri vardır. Bu sebeplerin başında da ırk ayrımcılığı, hoşgörüsüzlük, farklı olanlara karşı tahammülsüzlüğün sınırının aşılması, eşitsizlik, adaletsizlik, Amerikan toplumunun dominant kültür olması ve diğer azınlıkların kültürel özelliklerinin baskın kültür karşısında sahipsiz kalması gibi normlar gelmektedir. Bunların yanı sıra Afrikalı-Amerikalıların kölelik konuları ve köle oldukları için eğitim olanaklarından yararlanamamaları da sözlü geleneğin önemini arttırmıştır. Bu bağlanma sonucunda siyahi kültürü yansıtan çeşitli ve özünde orijinal ilahiler, söylevler, blues, caz, rap hip-hop ve gospel²⁷ müzik gibi sözlü formlar ortaya çıkmıştır.

Sözel formlarda en dikkat çekici nokta dinsel temaların ağırlık kazanmasıdır, bunun sebebiyse Afrikalı-Amerikalıların Hıristiyanlığa ve onun öğretilerine kucak açmalarıdır. Bu kucak açma kültürel ve dini pratiklerden yoksun kalan Afrikalılar için zamanla Anglo-Amerikan kültürünü kendi kültürel pratikleriyle sentezleyerek ortaya farklı bir harmoninin çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Afrikalı-Amerikalı edebiyatının ilk örnekleri temasal olarak baskı ve kölelikten kaçarak özgür olmaya çalışan siyahilerin hikayelerini oluşturur. The Slave Narrative adlı makalesinde Caille Millner bu konuya değinir:

“Girişten hemen sonra, olaylar kronolojik olarak bireyin doğumuyla başlar ve bireyin kölelikten kurtularak özgürlüğüne kavuşmasıyla son bulur. Yazarın ilk anıları ailesiyle yaşadıklarıyla başlar. Devamındaki olaylar bireyin kölelikte çektiği sıkıntılara, hor görülmeye, dayaklara, açlık ve kırbaçlı eziyetlerle ilgili anılarına dayanır.”²⁸ (Millner, 250)

Bütün bu gözlemlerin ve anıların edebi form biçimi köle hikayeleri (slave narrative) adıyla bilinen bir türü oluşturur.

²⁷ Gospel müzik: Afrikalı-Amerikalılara özgü bir müzik türü.

²⁸ A New Literary History of America

Köle hikayeleri üç aşamada değerlendirilirse ilk aşama siyahilerin köle konumundayken gözlemedikleri ve deneyimledikleri kötü anları kişisel hafızalarında biriktirip bir deneyim havuzu oluşturmasıdır. İkinci aşama deneyim havuzundan kurtulan anıların tesirindeki siyahilerin esaretten kurtulup özgürlüğe kavuşma hayalleriyle devam eder. Üçüncü aşama köleliğe ve ırk ayrımcılığına karşı başkaldırış hareketlerini izleyen direniş çabaları ve özgürlük için plantasyonlardan kaçış süreciyle tamamlanır. Bunların oluşturduğu bütünlük çerçevesinde aynı süreçleri ve acıları yaşamış insanları bir araya getiren bağ Afrika diasporasını meydana getirmiştir. Paul Gilroy diaspora kavramının Afrikalı-Amerikalı kültürünü tanımak adına faydalı olduğunu ifade etmiştir. Paul Gilroy diaspora kavramını şöyle tanımlar:

“Diaspora siyah Atlantik örneğinde kimlik karmaşasını anlamada kuramsal bir kavram olarak kullanılır. Bunlar, ataları Avrupalı ve Amerikan köle ticareti yoluyla Afrika kıtasından sökülüp atılan ve Afrika çölüne geniş bir şekilde yayılmış insan topluluğudur. (Riley&Smith, 357)

Paul Gilroy’un diaspora tanımından yola çıkarak Afrika diasporasını şekillendiren ve Afrikalıları bir araya getiren onların kader ortaklığıdır ve yazgı ortaklığında paylaşılanlar zamanla Afrikalı-Amerikalı çalışmaları adına öz kaynaklar oluşturmuştur. Afrikalı-Amerikalı deneyimi Amerikan edebiyatına yeni bir soluk getirmiştir.

Afrikalı-Amerikalı edebiyatının ivme kazandığı dönem on dokuzuncu yüzyıldır, fakat Afrikalı-Amerikalı edebiyatı için dönüm noktası 1920’li yıllarda sanat ve edebiyata yeni bir soluk getiren Harlem Rönesansı olmuştur. Harlem Rönesansı (Harlem Renaissance) 1920’li yıllarda Afrikalıları bir araya getiren, Afrikalılar arasında birlik, farkındalık ve ırksal bir uyanış yaratan sanat ve edebiyat akımıdır. Harlem Rönesansı Afrikalı-Amerikalı edebiyatının ve sanat incelemelerinin bir dönüm noktası niteliğindedir. Harlem Rönesansı hareketi sayesinde siyahi gruplara ait sanat ve edebiyat çalışmalarını ön plana çıkarmıştır. Siyah olmanın gururu, Harlem Rönesansı hareketinin önemi ve anlamı yazar, şair ve sanatçılar tarafından eserlerine yansıtıldı. Edebiyat ve sanat alanını etkileyen bir başka olay da Birinci Dünya Savaşı’dır. Birinci Dünya Savaşı’na gönüllü asker olarak giden birçok Amerikalı yazar, şair ve sanatçı savaşımın bitiminde yurda döndüklerinde Amerika’da gördükleri onları derinden etkiler. İnsanların umursamazlığı ve savaşta gördükleri ölüm duygusu ve çaresizlik hisleriyle birleşerek onları gelecekle ilgili hayal kırıklığına uğratar. Kayıp Nesil (Lost Generation) adıyla bilinen bir grup

kurulur. Grup Gertrude Stein, Ernest Hemingway, F. Scott Fitzgerald, T.S Eliot, John Steinbeck, John Dos Possos gibi ünlü yazar ve şairleri yaşadıkları hayal kırıklığı duygusu çerçevesinde bir araya getirdi. Hayal kırıklığı yaşadıkları durumların başında Amerika'nın demokrasi anlayışı, gelişmesi, zenginliği ve dünya barışına duydukları güvensizlik ve dünyanın daha iyi bir yer olacağıyla ilgili ümitsizlik ve şüpheleri gelmektedir. Kayıp Nesil yazarları ve şairleri eserlerinde toplumsal ahlak yapısının bozulmasını, insanların maddiyata giderek daha fazla önem vermesini işlemişler ve bu konudaki düşüncelerini eleştiri niteliğinde dile getirmişlerdir. 1920'li yıllar Jazz Age ve Roaring Twenties gibi adlarla da anılır. 1920'li yıllar Amerika'da teknolojik yeniliklerin yaşandığı, Birinci Dünya Savaşı ile gelen zenginlik ve tüketim kültürünün hız kazanmasıyla "altın çağların" başladığı bir dönemdir. Afrikalı-Amerikalı kültürün en önemli parçalarından biri olan caz müziğinin canlanması ve ön plana çıkması bu döneme denk düşer ve dönemin Jazz Age olarak adlandırılması bu yüzdendir. Jazz Age döneminden bahsetmişken caz ve Afrikalı Amerikalı kültürle olan ilginç bağlantısına da değinmek gerekir. Caz müziğinin Amerika'da popülerlik kazandığı yıllar Harlem Rönesansı'nın ön plana çıktığı döneme rastlar. Kathy Ogren *The Jazz Revolution: Twenties America & the Meaning of Jazz* adlı kitabında caz müziğinin geniş kitleler halindeki Afrikalıları bir araya getirerek kendilerini toplum içinde ifade etme anlamında bir evrimleşme sürecine girdiğini, Afrikalıları müzik aracılığıyla toplumda yer edinmek için birçok şans tanıdığını ve caz müziğinin kölelik deneyimlerini, Afrikalı ve Amerikan kültürünü sentezleyerek yaratıcı bir türün ortaya çıktığını belirtir. (Orgen, 119) Buna göre Harlem Rönesansı'nın önemli isimlerinden Claude McKay, Langston Hughes ve Zora Neale Hurston caz müziği gibi hibrit türde sentez kültürel özellikler taşıyan yapı taşların Amerikan toplumuna yeni bir nefes getirdiğine inanmışlardır. (Ogren, 126) *Writing Jazz Race, Nationalism, and Modern Culture in the 1920s* adlı kitapta da caz müziği için değişik yansımaları bir araya getiren ve kültürel ötesi bir harmoniye imza atan birleştirici bir güç olarak irdelenmiştir. (Evans ve Imre, 100) Caz müzik Afrikalı Amerikalıları etkilediği kadar Amerikan toplumundaki beyazları da oldukça etkilemiştir. Bu kültürel etkileşim W.E.B Du Bois'ın çifte bilinç ve peçe kavramlarının yansıttığı ikili durumun yanı sıra siyahlarla beyazları birbirinden ayıran duvarı birleştiren bir güç olarak ortaya çıkar.

1920’li yıllardaki diğerk bir önemli olay ise militan ve ırkçı bir grup olarak bilinen Ku Klux Klan’ın (KKK) yeniden ortaya çıkmasıdır. Ku Klux Klan ilk kez İç Savaş’tan (Civil War) sonra ortaya çıkmış ve siyah ırk karşısında beyaz ırkın üstünlüğünü militanca ve şiddetli yollardan savunmuştur. Salt terör ve şiddete dayalı taktiklerle ırkçılık ötesine geçen hareketleriyle Ku Klux Klan Jim Crow yasalarının kurumsallaşmasıyla Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar sönük kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Ku Klux Klan 1920’li yılların getirdiği zenginlik, kentleşme, makineleşme ve sanayileşmenin bir araya gelerek oluşturduğu bir ortamda yeniden canlanma imkânı bulmuştur. Renkli Derileri İyileştirme Derneği’nin (NAACP) üstün ve öncül çalışmalarıyla toplumdaki insanlar Ku Klux Klan’ın ırkçı amaçları karşısında sıkı bir eğitime tabii tutularak konu hakkında bilgiler edinilmesi ve nasıl hareket edilmesi gerektiği öğretilmiştir. Ku Klux Klan ırkçı faaliyetlerine yurttaşlık hakları hareketine kadar devam etmiştir.

Harlem Rönesansının doğması böyle bir döneme denk düşmektedir. Bu gelişme beyazın karşısında siyah renginin anlamının değişmesi adına çeşitli fırsatlar ortaya çıkardı. Harlem Rönesansı daha öncede belirtildiği üzere Negritude hareketine de yön vermiştir. Harlem Rönesansı’nın başlıca amaçlarından birisi de beyazların ırkçı söylemlerine karşı siyahın kendine özgü karakteristik özelliklerini korumasına yardımcı olmaktı. New Negro hareketine öncülük eden Harlem Rönesansı baskın kültür olan Amerikan kültürüne kafa tutarak siyahlar için -beyazların yönlendirdiği ve yönettiğinin aksine- tutsak kalmanın yanlış bir fikir olduğunu göstermiş. Siyahileri direnişeye çağırmış ve direnişin adresinin de edebiyattan ve sanattan geçmesinde özen göstermişlerdir. New Negro hareketindeki yenilik anlayışının açılım farkı da buradan kaynaklanır. Rönesansın “yeniden doğuş” anlamı New Negro hareketinde siyahilerin hayatındaki edebiyat ve sanat yoluyla oluşan yeni ve taze bir başlangıcı, yeni bir dönemi ifade eder. Bu yeni dönem özgürlüğe kavuşmaları için kaçmanın artık tek çözüm olmadığı, siyahilerin yalnız olmadığı ve özgürlüğün yolunun edebiyat ve sanatla da geleceğini ifade eder. New Negro ve Harlem Rönesansının baş ismi olan Alain Locke farklılığın önemini, her bireyin ayrı bir değer olduğunu ve farklı değerlerin toplumu bütünleştirdiği fikrini savunmuştur, bu yüzden Harlem Rönesansının yapı taşlarından biri de ırksal çoğulculuğu (racial pluralism) desteklemesidir. New Negro hareketi yenilik anlayışını

savunduğu için anlatıcının sadece tek sesliliğe odaklanmasını toplum huzuru adına yanlış bulmuştur.

Afrikalı-Amerikalı kimliğine dönük yapılan inceleme ve çalışmalarda toplumdan soyutlanmış veya dışlanmış farklı azınlık grupları Harlem Rönesansının değer ve düşünceleri çerçevesinde değerlendiren Houston Baker'ın²⁹ tespitleri ve öngörülleri Philip Smith ve Alex Riley'in *Kültürel Kurama Giriş* kitabında ifade etmiştir:

“Hâkim çevreleri terk eden Baker Afrikalı-Amerikalı tarihiyle çok daha yakından ilişkili farklı bir kategoriler bütünü kullanarak Harlem Rönesansına yaklaşmaya çalışır. Benzer biçimde Afrikalı-Amerikalı ulusçuluğunu ve kolektif kimliğini geliştirmeye ve konuşma dilini geçerli kılmaya yönelik süregelen bir çaba vardı. Baker'a göre Harlem Rönesansı'nın söz konusu daha geniş toplumsal, kültürel ve siyasal bir projenin bir ürünü olarak anlaşılması gerekir. Harlem Rönesansı daha uygun bir mercek kökleri baskı ve köleliğin tarihine uzanan on yılların mücadelelerinin bir parçası olarak düşünülebilir. Doğrusu en iyi şekilde, bir azınlık grubunun dayanışma kurmasını ve “insan iradesinin tiranlığa karşı direnişinin işitilebilir işaretlerini oluşturmasını sağlayan bir “yoklama stratejisi” olarak düşünülür.” (Riley&Smith, 344)

Houston Baker'ın dile getirdiği öngörüdeki gibi Harlem Rönesansı hareketi bir bütünlüğü yansıtır ve özgürlük, eşitlik, adalet gibi evrensel değerleri kazanmanın farklı bir adresi olarak Afrikan diasporasının gelişip büyümesine yardımcı olmuştur. Afrikalı-Amerikalı edebiyatının temel yapısında kimlik sorunsalı vardır. Kimlik sorunsalının derinliklerinde kölelik kurumunun izleri oldukça yoğundur ve köleliğin getirdiği kültürel travma nesilden nesile aktarılır. Bu travma Afrikalı Amerikalı kimliğin oluşumunda önemli bir role sahiptir:

“Kültürel travma toplumun yegâne varoluşuna yönelik köklü ve tehditkâr olarak kabul edilen belli bir toplumsal grubun üyelerince deneyimlenen son derece olumsuz bazı ortamların kolektif hafızasıdır. Onun iddiasına göre bu travmatik deneyimin en azından iki belirgin anlatısı ve bu deneyimin anlatımı Afrikalı-Amerikalı kültüründe ortaya çıkar –biri ilerici, modern ve Afrikalı-Amerikalıların Amerikan toplumuna entegrasyonuna işaret ederken; diğeri trajik, kurtarıcı ve siyah milliyetçiliğine işaret eder.” (Riley&Smith, 353)

Postkolonyal öznenin yani Afrikalı-Amerikalıların kimlik sorunsalının edebiyata yansımalarının ikili (çifte) durumun W.E.B. DuBois'in çifte bilinç kavramındaki anlatıyla iç içedir. Siyahilerin Amerikan toplumunda beyazların şekillendirdiği ölçütlere uymalarıyla gelişen süreç ve siyahi milliyetçiliği ön plana çıkaran durumların edebiyata

²⁹ Afrikalı-Amerikan deneyimi ve diaspora çalışmaları alanında çalışmaları bulunan Afrikalı-Amerikalı edebiyat profesörüdür.

yansıması hem kimlik analizine hem de siyasi olaylarla harmanlanan sürecin yazınsal alanda ses bulmasına yardım etmiştir. Afrikalı-Amerikalı çalışmalar ve literatürü aynı zamanda Kültürel Çalışmalarla sıkı ilişkiler içindedir. Bu yüzden kültürel çalışmalar edebiyat araştırmalarıyla iç içedir. Afrikalı-Amerikalıların başkaldırı ve direniş hareketlerinin özüne edebiyat alanından nasıl yansıdığını bakmak dönemlerin özelliklerini kavramak açısından farklı bir bakış açısı sağlar. *Kültürel Çalışmaları Anlamak* kitabında Raymond Williams'ın toplumsal başkaldırı, direniş ve birlik içindeki örgütlenmeleri duygu yapısı (structure of feeling) kavramıyla toplumda olup biten ilişki ağlarına farklı bir bakış açısı sunar:

“Raymond Williams'ın en yenilikçi kavramı duygu yapısı (structure of feeling) yapıtlarda ortaya konup açıklanır. Williams bu kavramla her dönemin ve her toplumun kimi duyguları tadıp kimi düşüncelere sahip olmayı sağlayan bir kültür iklimi ürettiğini keskinler. Bir dönemin duygu yapısı bireylerin birbirleriyle iletişime geçme biçimini etkiler, hatta düzenler. Bir toplumun bireylerinde belirli bir duygu yapısı aynı ölçüde bulunmasa da bu yapı toplumun tüm üyelerinde oldukça yaygın ve derindir. Bir dönemin duygu yapısı öğretilmez, en azından biçimsel ve planlı bir biçimde öğretilmez. Daha çok her kuşağın başarısıyla sonraki kuşağı belirli bir toplumsal niteliği ya da belirli bir kültürel şemayı benimsemeye yönlendirdiği düşünülebilir. Sonraki kuşağın da kendine özgü bir dünya yapısı vardır; kendine miras kalan evrene bir yanıt oluşturur.” (Bourse&Yücel, 21-22)

Raymond Williams'ın duygu yapısı kavramı Afrikalı-Amerikalı edebiyatındaki eserler ve incelemeler açısından değerlendirildiğinde dönemi ele alıp işlediği için dönemin “kültür iklimini” de içine alır. Siyahilerin Amerika'ya köle olarak getirilişlerinden yurttaşlık hakları hareketine kadar olan süreçteki her tarih dönemeci kendi kültürel iklimini de beraberinde getirerek bir birikim oluşturur ve edebiyat alanı da kendi içinde bu birikimi kullanarak eserlerini meydana getirir. Bu eserlerden de Afrika kıtasında başlayıp bir yönünün Amerika topraklarında sona eren kölelikten özgürlüğe giden yoldaki mücadele ve direniş hareketlerini birer anlatı olarak sunar. Duygu yapısı kavramı bu birikimin yani daha önceden konusu geçen kolektif hafızanın iskeletini meydana getirir. Bu iskelete deri görevi görececek olansa birikimin, kolektif hafızanın bünyesindeki edebiyata aktarılıp ortaya direniş, ayrımcılık, ırkçılık ve mücadeleleri anlatan çalışmaların ve yapıtların çıkmasıdır. Siyasetin ve tarihi olayların nezdinde önemli dönemleri daha iyi anlamak açısından eser incelemesi yapmak önemlidir.

2.9 HARRIET BEECHER STOWE VE TOM AMCANIN KULÜBESİ

Harriet Beecher Stowe 19. yüzyılın en önemli ve etkili yazarlarından bir tanesidir. Stowe, 1811 yılında Connecticut eyaletinde doğdu. Stowe kölelik karşıtı hareketlerde aktif olan bir aileden geliyordu. Harriet Beecher Stowe'un en ünlü eseri *Tom Amca'nın Kulübesi*'dir.

Bir dönemin akışını öğrenmenin en iyi yolu o dönemi ele alan veya o dönemde ele alınmış eserleri incelemektir. Raymond Williams'ın duygu yapısı kavramının özelliklerini *Tom Amca'nın Kulübesi* adlı eserde ne şekilde işlev gördüğüne bakarak Afrikalı-Amerikalı deneyiminin yanı sıra Amerikan toplumunda siyahilerin yaşamlarında kesitler sunarak analizi yapılacaktır. Her eser aynı dönemi farklı bakış açılarıyla yorumlayıp anlatacağı için her eserin analizi de farklı olur. *Tom Amca'nın Kulübesi* her şeyden önce bildungsromanın özelliklerini taşımaktadır. Bildungsroman kişinin veya karakterin eserin başından sonuna kadar geçen süredeki psikolojik ve zihinsel gelişimini ele alır. Karakterler yaşadıkları olaylar çerçevesinde roman boyunca karakterel bir gelişim ve olgunlaşma gösterirler. *Tom Amca'nın Kulübesi* de karakterlerin değişim geçirmesi açısından bildungsromanın özelliklerini taşımaktadır.

Eserin yazıldığı tarih olan 1850'li yıllara damgasını vuran olaylardan biri Kaçak Köle Yasası'nın (Fugitive Slave Act) onaylanmasıdır. Kaçak Köle Yasasına göre plantasyonlardan kaçan kölelerin yakalanıp köle sahiplerine geri iadesini gerektiriyordu. Bunun yanı sıra kaçan ya da kaçmaya çalışan kölelerin sonu pek iyi bitmiyordu. Yasaların ve toplumsal kuralların giderek katılaşması ve kölelere kaçmaması için kırbaç, dayak, aç bırakılma ve ölüm cezalarının da artmasıyla siyahiler özgürlüklerine kavuşmak için çeşitli yollar aramaya başladılar.³⁰ Bunlar arasında kaçak yollarla çevredeki ülkelere kaçmak popüler olanıydı. 1850'li yıllarda özellikle Kanada gibi ülkelerin başta siyahiler olmak üzere baskıdan kaçan binlerce insana yaşam standartlarını sağlayacak şekilde imkân tanımıştır. Bu dönemi yansıtan en iyi eserlerden biri Harriet Beecher Stowe'un *Tom Amca'nın Kulübesi*'dir. Birçok karakterin hayat

³⁰ Bu kaçış yollarından en popüler olanı yeraltı demiryolu (underground railroads) olarak bilinen kaçış yoludur. Harriet Tubman demiraltı yollarını kullanarak birçok Afrikalı-Amerikalı'nın özgürlüklerine kavuşmalarını sağlamıştır. <https://www.u-s-history.com/pages/h481.html>

döngüsünü birbirine bağlayan Stowe'un romanında üzerinde durduğu konuların başında köle olarak kendi rızası dışında bebek ve çocukların annelerinden zorla koparılmaya çalışmasını anlatır. Evlat acısını kendi hayatında bizzat yaşayan Stowe, ırkçılığın en can alıcı noktasının siyahi çocukların verilen karara bağlı olduğunu gözler önüne serer. Eliza Harris karakteri Stowe'un en güçlü karakterlerinden biridir, çünkü oğlu Harry'i köle tüccarlarına vermemek için evden kaçar. Stowe, Eliza'nın Ohio ırmağından cesaret edip geçişini ve ölümü göze almasını nehir sembolünü kullanarak Eliza'nın yeni, özgür hayatına doğru ilk adımlarını atarken aynı zamanda özgürlük için başlatılan direniş hareketlerinin bireysel bir tercümesini de Eliza karakteriyle okuyucuya sunar. Romanın sonunda Eliza oğlu Harry ve kocası George ile tehlikeye atılarak özgürce bir yaşam sürmek için Kanada'ya giderler.

Tom Amca'nın Kulübesi'ndeki karakterlerin zıtlığı da dönemin sosyal ve kültürel ortamına ayna tutar. Özellikle George Harrison ve Tom Amca karakterleri birbirine zıt özelliklere sahiptir. George Harrison, Tom Amca'nın aksine gözü pek, mücadeleci ve özgürlüğe susanmış bir karakterdir. Bunların yanı sıra George Harrison döneminin beyazlar tarafından oluşturulmuş siyahilerin portresine uymamaktadır, çünkü Stowe George Harrison karakterini farklı biri olarak tasvir eder. George becerikli, akıllı ve çalışkandır. Eğitimin ve kişisel gelişimin önemini farkındadır. Bu kadar kabiliyetli ve çalışkan olması toplumdaki diğer insanların pek hoşuna gitmez, çünkü bu özelliklere sahip bir siyahi beyazlara göre tehlike arz etmektedir. Stowe George Harrison'un diğer siyahilerden farklı olduğunu şöyle tanımlar:

“Yakışıklı bir adam olduğu kadar hoş giden tavırları da vardı, sonuç olarak da fabrikada herkesin gözbebeği olmuştu. Yine de yasanın gözünde bir insan değil de bir “nesne” olması bir yana, bu üstün nitelikler kaba saba dar kafalı ve gaddar bir efendinin denetimine bağlıydı. Aynı zat, George'un icadı kulağına çalınca bu akıllı “taşınır malın” ne yaptığını görmek için fabrikaya kadar uzandı. İşverence büyük bir heyecanla karşılandı ve bunca değerli kölesi olduğu için kutlandı.”
(Stowe, 22)

Sonrasında kendi yerinin tehlikede olduğu düşüncesiyle kafası bulanık efendisi George'u aşağılamak için onu bir makine, bir nesne olarak görmekten mutlu olur. George için kırılma noktasının makine gibi görülmesinin verdiği acı bizzat kendisi tarafından dile getirilir:

“Kim onu benim efendim yaptı? Benim düşündüğüm bu. Benim üstümde nasıl hak sahibi olabilir? Ben de onun kadar insanım. Ondan daha da iyi bir insanım. İş

ondan iyi biliyorum, ondan daha iyi bir yöneticiyim, ondan daha iyi okurum, el yazım onunkinden daha güzel ve bunların hepsini kendi kendime öğrendim, bu konuda ona teşekkür borcum yok, ona karşın öğrendim, peki şimdi nasıl oluyor da onun beni yük beygiri yapma hakkı doğuyor. Beni yaptığından daha iyi yaptığım bir işten alıp da herhangi bir beygirin yapabileceği bir işe koşma hakkını kim veriyor. Yapmaya çalıştığı bu, beni çökerteceğini, burnumu sürteceğini söylüyor, tutup özellikle en zor, en kötü, en pis işe mahkûm ediyor.” (Stowe, 27)

Ana karakter Tom Amca iyi, saf ve dindar bir karakterdir. Irkçılığın zulmünden kurtulmak için Hıristiyan öğretilerine bağlı kalmıştır. Her ne kadar iyi yürekli ve saf bir karakter sergilese de George Harrison’un aksine başına gelenlere tepki göstermemesi ve efendilerine sonuna kadar sadık kalması dikkat çekicidir. Bu yüzden Tom Amca ırkçılık ve köleliğe karşı çıkamayan, pasif ve edilgen bir yapıya sahiptir. George Harrison kendisine dayatılan sisteme karşı gelip direnerek özgürlüğüne kavuşmuş ve başka insanlara ve ülkelere kendi örneğini gösterirken Tom Amca sisteme başkaldırmadığı için bir köle olarak plantasyonda gözlerini hayata kapatmıştır. Tom Amca’nın karısı Chloe ile olan konuşmasında Tom’un efendisi hakkındaki görüşlerinde pasifize olduğu açık ve nettir:

“Chloe, efendi aleyhine tek söz bile duymak zoruma gidiyor. O benim kollarıma bebekken verilmedi mi? Onun için iyi düşünmem doğal. Ayrıca zavallı Tom’u çok da fazla düşünmesi gerekmez. O kendisine böyle davranılmasına alışık, bana fazla kafa yordüğünü sanmam. Bu hiçbir biçimde beklenemez zaten. Onu öbür efendilerle kıyasla da söyle bakalım, kimde benim yaşamım oldu, kime benim gibi davranıldı? Önceden görebilseydi bunun başıma gelmesine asla izin vermezdi. Vermeyeceğini biliyorum.” (Stowe, 128)

Tom Amca’nın başına gelenleri kabul etmesi ve ırkçılıkla yüzleşmesi gerektiğinde yüzleşmeye cesaret edememesi kurban ve kutsallık rollerini gündeme getirir. Amerikan toplumunun en derinine işlemiş olan köleliğe karşı durmak Tom Amca’nın karakteristik özelliklerine ve zihniyetine aykırıdır, çünkü başına gelenleri kabul etmiş, sonuçlarına karşı durmak yerine hakarete, aşağılanmaya ve insanlık dışı muamelelere katlanmayı tercih etmiştir. Bu sebepten dolayı Tom Amca’nın olanları kabullenışı ve tepkisiz kalması safhaları onun ırkçılığın ve sistemin kurbanı olduğu portresini çizer. Öte yandan Tom Amca romanın sonunda ölürken deneyimlediği manevi an, kurban rolündeki Tom Amca’yı çektiği acılardan dolayı kutsallıkla onurlandırır. Kaderine razı gelmesinin ödülünün maneviyatı resmedilirken çiftlikte efendisinin geri gelip bedelini ödeyerek onu tekrar satın alacağı ve kulübesine geri döneceği fikriyle hiçbir şey yapmadan ölmesi anlatıda ironi olarak gösterilir. Tom Amca’nın kendisini direniş ve

mücadele göstermeden sadece kaderine rıza göstererek ilahi ve kutsal bir amaca hizmet ettiğine inanması Fanon'un ve Cesaire'in bakış açılarıyla değerlendirildiğinde Tom Amca'nın düşünce ve yaklaşımlarının tehlikeli boyutu dikkat çeker, çünkü beyazların dünyasına ait olma fikri ne kadar hastalıklı ve boşaysa Tom Amca'nın aktif bir tavır sergilemeden kurban rolünden kutsal bir anlayışa yönelmesi de bir o kadar tehlikelidir. Bundan dolayıdır ki George Harrison yeni, siyahi mücadelecisi ve özgürlükçü siyahiyi temsil ederken Tom Amca da değişimi direnişe geçmeden mücadele etmeden bekleyen veya beyazların dünyasına kabul edilmeyi bekleyen siyahileri simgeler.

Tom Amca'nın Kulübesi'nin kültürel iklimini yansıtan özelliklerden biri de sözlü örnekleridir. Stowe siyahilerin kimi zaman nasıl insan-dışlaştırıldığını kimi zaman da onların farklı, ilkel ya da egzotik görüldüğünü romanında çarpıcı bir dil ve anlatımla gösterir:

“Burada anımsanmalıdır ki, zenci dünyanın en muhteşem, en üstün ülkelerinin egzotik bir ürünüdür ve yüreğinin derinliğine tüm bu güzel, zengin ve beğenilecek şeylere bir tutku besler. Bu, incelmemiş bir beğenin kabaca boyun eğdirdiği çok daha soğuk, kuralcı, beyaz ırkın alaylarını üstüne çeken bir tutkudur.” (Stowe, 216)

İrkçilik örneklerini satır aralarına serpen Stowe'u daha iyi analiz etmek için romandan iki karakterin tasvir edilişi ırkçılık söylemlerinin kolaylıkla toplumda kabul gördüğünün altını çizer. Romanda mükemmel özelliklere sahip, alçak gönüllü, iyi yürekli Eva St. Clare adeta meleşimsi bir karakter olarak okuyucunun karşısına çıkar. Öteki taraftan St. Clare'in evlerindeki kölelerden biri olan Topsy karakteri de kötücül, vahşi, akılsız ve uygarlıktan nasibini almamış biri olarak betimlenir. Postkolonyal çalışmalarda renklerin anlamlarının önemine daha önce değinilmişti. Eva ve Topsy renk bazında ele alınırsa romanda beyaz bir melek gibi anlatılan Eva Amerikan toplumunu, medeniyeti, Batı değerlerini yansıtan üstünlüğü ve gelişmişliği simgelerken Topsy adeta ele avuca sığmayan siyahi bir tohumdan sürgün gelmiş siyah bir bitkiyi anımsattığından Topsy Eva'nın aksine gelişmemişliği, ilkelliği, sıradanlığı bu nedenle de boyun eğmesi gereken bir nesne konumunda tasvir edilmiştir. Eva'nın ölümüyle Topsy vahşiliğinden sıyrılarak Ophelia karakterinin onun için doğru yol olarak gösterdiği Hıristiyan öğretileriyle uygarlaşmaya başlar. Eva'nın Tom Amca ile olan arkadaşlığı da dikkat çekici ayrıntılardan biridir. Tom'un Eva'yı ilk gördüğü anda onu bir meleğe benzetmesi ve Eva ile olan arkadaşlığı Tom'un ona hayran olmasını sağlar, çünkü Eva beyazlığın,

saflığın ve mükemmelliğin vücut bulmuş halidir. Bu noktada akla gelen Frantz Fanon'un yine önemle üzerinde durduğu konulardan birisi olan siyahilerin beyazları taklit etmesidir. Tom'un Eva'yı melek olarak görmesi hatta Eva'yı Tanrı'nın yeryüzündeki ışığı olarak düşünmesi onu kendi nezdinde yücelterek ırkçılık için adeta zemini parlatmıştır. Eva ile Topsy'nin arasındaki uçurumun derinliğini Stowe romanda dile getirir:

“İki çocuk toplumun karşıt iki aşırı ucunun simgesi olarak karşı karşıya duruyorlardı. Altın başı, derin gözleri, ruhunun zenginliğini gösteren soylu alın ve bir prensesi andıran hareketleriyle açık renkli, iyi yetişmiş çocuk ve kara, kurnaz, hilekâr, korku içinde ama yine de zeki öteki. Orada soylarının simgesi olarak duruyorlar. Yüzyılların bilgisinden doğmuş, emir, eğitim, bedensel ve ahlaki seçkinlik anlamına gelen Sakson ırkıyla baskı, boyun eğiş, aşağılanma, işkence ve kötü olarak anılmış Afro ırk!” (Stowe, 322)

Beyaz ırktan aşağı olarak görülen Afro-Amerikalıların insan-dışlaştırılmasını Stowe romanında şöyle dile getirir:

“Güney'e satılan zencilerin çektikleri acıları kavrayabilmek için bu ırkın içgüdüsel duygularının özellikle güçlü olduğunu anımsamak gerekir. Bir yere duydukları bağlılık son derece güçlüdür. Yaradılış olarak cüretkâr ve açık göz değillerdir, ama evcimen ve duyarlıdır. Buna bir de bilgisizlik ve bilinmeyenden duyulan korkuları eklerseniz Güney'e satılmanın zencilerde çocukluktan beri cezalandırmanın son aşaması kabul edilmesini anlarsınız. Kırbaçlamak ya da her türlü işkence görmekten daha korkutucu bir gözdağı varsa o da nehrin aşağısına gönderilmektir. Biz bu duyguyu onlar dile getirdiğinde duyduk ve dedikodu saatlerinde oturup “nehrin aşağısı” için korkunç öyküler anlattıklarında o içten korkuyu yüzlerinde gördük. (Stowe, 129)

Tom Amca karakteri birçok yere köle olarak satıldığında hem koca hem de baba rollerini kaybeder. Tom'un evden ayrılmasından sonra karısı Chloe kulübeye sahip çıkmış, çocuklara hem anne hem de baba olmuş ve Tom'un eve geri dönmesi için gereken parayı tamamlamak için elinden geleni yapmıştır. Tom'un baba ve eş olarak toplumsal işlevselliğini kaybetmesi köle olarak başka yere gönderildiğinde netlik kazanmıştır. Babalık rolünün de fonksiyonunu yitirmesinden sonra Tom'un köle etiketinden başka bir adı, özelliği ve niteliğinin kalmamıştır. Bu durumsa kimlik olgusunun yitirilmesiyle sonuçlanır. Sosyolog Orlando Patterson ata erkillik ve maskülenliğin Afrikalı-Amerikalı aile babalarında yok edilen değerlerin kölelik kurumu vasıtasıyla eşleri ve çocukları karşısında otorite figürü halini bütünüyle elinden almasıyla Afrikalı-Amerikalı erkeklerin karakter yıkımına uğradığını belirtmiştir. Köle olarak getirilen Afrikalı erkeklerin eşlerinden ayrılmaları, çocuklarından koparılmaları

veya eşlerinin, çocuklarının gözleri önünde aşağılanıp kırbaçlanmalarının yarattığı travmatik deneyimler ve aşağılık kompleksi duygusuyla Afrikalı-Amerikalı edebiyatındaki ataerkil ve baba figürü merkezli anlatıların niteliği oldukça etkilenmiştir. *The Creation of Patriarchy* kitabında bu durum sembolik olarak erkeklerin gururunun kırılması şeklinde ele alınmıştır, çünkü köle yaftası yiyen Afrikalı erkek, efendisine hiçbir şekilde hayır diyemez. Köle Afikalının kendini savunma hakkı yoktur. Bütün haklar efendisine aittir ve efendisi isterse konuşabilir. Eşinin, kız kardeşlerinin, annelerinin ve çocuklarının kirlenmelerini önlemesine ve onları korumasına izin verilmediği ve ipleri başkasının elinde olduğu için ailesine de yardım edemez. Öyle ki George Harrison'un eşi Eliza ve oğlu Harry'nin güvenliği ve canları için peşlerinden gelen köle avcılarını karşısında katil olmayı göze alması ailesine verdiği değerlerin simgesi olmasının yanı sıra mücadeleci ruhu da sembolize eder.

Tom Amca'nın Kulübesi'nin diğer bir çarpıcı yanı da verdiği mesajların etkileyici olmasıdır. Köle sahipleri, köleler eğitilirse kendilerine karşı ayaklanacaklarını ve iş gücünü kaybedeceklerinin bilincinde oldukları için siyahilerin eğitim almalarına şiddetle karşı çıkmışlardır. Bunun nedenini Stowe romanda belirtir:

“Aşağı tabaka eğitilmemeli. Buna dua etmenin zamanı geçti. Eğitilecekler, bize düşen yalnızca nasıl olacağı. Bizim düşünmemiz onları barbarlık ve kabalık içinde eğitiyor. Tüm insancıl bağları koparıyor, onları birer acımasız hayvana dönüştürüyoruz. Günün birinde üstünlük onlarda olursa karşımızda onları böyle bulacağız.” (Stowe, 350)

Kölelerin eğitildiği takdirde onları ayağa kaldırarak güçlerini birleştireceklerini, bunun da “alt sınıfın üst sınıf olacağı” gerçeğinin romanda dile getirilmesinden anlaşılacağı üzere bu gerçeklik beyazlar tarafından bilinmekte ve korktukları net bir şekilde aktarılmaktadır. Stowe kitleleri eğitmenin önemli olduğunu fakat haklarını nasıl koruyacaklarını bilmedikleri sürece eğitimin de yetersiz kalacağını “Ama diyelim ki, yarın sabah uyandık ve herkesi özgürlüğüne kavuşturduk, bu milyonları kim eğitip onlara özgürlüklerini nasıl kullanacağını öğretecek?” sorusuyla vurgulamıştır.

Köleliğin ve ırkçılığın toplumda nasıl yaralar açtığını ve siyahilerin beyazlar tarafından nasıl algılandığını çarpıcı bir şekilde gösteren *Tom Amcanın Kulübesi* adlı eserde sembolik anlatımlarla desteklenerek Raymond Williams'ın duygu yapısı teriminin hayat bulduğu görülür. Kölelerin efendilerine tabii olmak zorunda kaldığını, bir nesne, bir

eşya gözüyle değerlendirildiğini, eğitim almaktan ve haklarının bilinmesinden uzak tutulmalarını, sonrasında kaçak kölelerin özgürlük mücadelelerini Harriet Beecher Stowe romanında dile getirmiştir. Kulübe imgesi kölelik kurumunu temsil ederken Kanada kölelikten kaçanlar için yeni bir sığınak, yeni hayaller ve mücadelenin sonundaki umudu ifade eder. Amerika Kıtası'nın keşfedilmesiyle bir zamanlar yaratılmış olan Yeni Dünya imgesi, eziyet, zulüm ve baskı görenlerin kaçarak sığındığı yeryüzü cenneti³¹ şeklinde anılırken siyahilerin Amerika'dan kaçarak başka ülkelere göç etmesi Amerika için kullanılan umut imgesini yıkmıştır. Kulübe aynı zamanda Tom'un salt mutluluğu ve huzuru bulunduğu bir mekanken köle olarak kalmayı kabul etmesiyle kölelik kurumunun güçlü sembollerinden biri olmuştur. Kulübe hep oradadır ve orada kalmaya devam edecektir. Kulübenin içine girenler değişse bile kulübenin inşası, rengi, dokusu aynı kalacaktır. Kölelik kurumu da aynı benzetmeden yola çıkarak adı değişse dahi işlevinin ve amacının aynı kalacağı *Tom Amcanın Kulübesi*'yle simgeleştirilmiştir.

Sonuç olarak *Tom Amcanın Kulübesi* Afrikalı Amerikalı edebiyatın önemli çalışmalarından biri olup post kolonyal çalışmalar ışığında değerlendirildiğinde kimlik sorunsalına değinir. Otoriteye karşı çıkarak önceden belirlenmiş bir kılıfın içine girmemek adına mücadele vermek mi yoksa otoriteye boyun eğerek kılıfa ayak uydurmak mı siyahiler için bir kimlik belirleme ölçütüdür Stowe okuyucuya kimlik sorunsalını romanda bu şekilde sunmaktadır. Bildungsroman türünün özelliklerini taşıyan roman, karakterlerin iç dünyalarını, çatışmalarını ve romandaki içsel yolculuklarını okuyucuya sunar. Postkolonyal çalışmalarda birey önemli ve birincil merkezdir. İnsanı çalışma alanı içinde en önemli yere koyan post kolonyal çalışmalar açısından bireyin zihinsel yolculuğu kimlik sorunsalı açısından da önemlidir. Irkçılık ve ayrımcılık konularını derinlemesine analiz eden Stowe'un gerçek hayattan izler ve deneyimler taşıyan örnekleri post kolonyal çalışmalar açısından ezen tarafın değil de ezilen tarafın gözünden ele alması dikkat çekicidir.

³¹ City upon a hill: Amerika'nın keşfinin güzellikler ve yeni umutlar bahsettiğine değinen sembolik ve mitik özellikleri olan bir tabirdir. Yeni dünya olgusuna gönderme yapar. John Winthrop tarafından Püriten anlayışın Amerika'da yankı bularak dünyaya örnek olacağı şeklinde tasvir edilmiştir.

<https://www.britannica.com/biography/John-Winthrop-American-colonial-governor>

2.10 TONI MORRISON VE EN MAVİ GÖZ

Toni Morrison 1931’de Amerika’nın Ohio eyaletinde dünyaya geldi. Nobel ödüllü yazar Toni Morrison’un ilk eseri *En Mavi Göz* adlı romanıdır. Morrison eserlerinde Afrikalı-Amerikalı insanların hayatlarını, mücadelelerini, ırksal baskı ve siyahilerin mağduriyetlerini konu olarak ele almıştır.

Toni Morrison’un *En Mavi Göz* romanında ele aldığı ilk temalardan birisi Batı merkezli güzellik anlayışıdır ve bu güzelliğe sahip olamadığını düşünen Afrikalı-Amerikalıların kendilerinden nefret etme eğilimleridir. Romanın ana karakterlerinden biri olan Pecola Breedlove, siyahi genç bir kızdır ve kendi ten renginden dolayı kendisini çirkin bulmaktadır. Pecola roman boyunca mavi gözlere sahip olmayı arzular, böylelikle mavi gözlere sahip olursa toplumda herkes tarafından sevilleceğini düşünür ve kabul göreceğine inanır. Fiziksel bir özelliğin beğenilmemesi bir diğer üstün olduğuna inanılan başka fiziksel bir özellik ile değişmesi için arzu edilen durum Pecola’nın ruhsal ve zihinsel manada yıkıma yol açacak sınırlarının oluşmasına zemin hazırlar. Pecola Shirley Temple³² fincanını gördükten sonra onun güzelliğine vurularak onun gibi olmak istediğine karar verir. Shirley Temple romanda beyaz kültürü ve batı merkezli dayatmacı güzellik anlayışını temsil eder. Romanın ana karakterlerinden ve aynı zamanda anlatıcılarından biri olan Claudia MacTeer Pecola’nın Shirley Temple’ı çok sevmesini yadırgar. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri de Noel’de hediye olarak gelen “kocaman mavi gözlü” taş bebeklere baktığında Claudia’da şirinlik ve güzellik duyguları yerine yüreğinin derinliklerinde nefret ve öfke uyandırmasıydı. Claudia Pecola’nın aksine mavi gözlü bebekleri çirkin bulur ve beyaz tenli, mavi gözlü olmanın neden standart güzellik anlayışı kabul edildiğine anlam veremez. Claudia kendisine hediye olarak verilen taş bebeklerden birini kabullenmek için kendini zorlar:

“Al bakalım, dediler, “bu güzel bir bebek; bugün ona ‘layık’ olduğuna göre senin olabilir. Yay gibi kaşlarına hayret ederek suratını parmaklarımla yokladım; gemici düğümünü andıran büzülmüş kırmızı dudaklarının arasına iki piyano tuşuymuşçasına sıkıştırılmış, inci gibi dişlerine dokundum. Parmağımı hokka gibi burnunun üzerinde gezdirdim, cam mavisini gözlerine soktum, sarı saçlarını büktüm. Onu bir türlü sevmiyordum.” (Morrison, 25)

³² Shirley Temple, 1930’lı yıllarda Hollywood’ta canlandırdığı rollerle meşhur olmuş çocuk oyuncu. Sarı lüle saçlarıyla bir porselen bebeği andırmaktadır.

Claudia sonrasında taş bebeği sevemediğine bütünüyle karar verip bebeği paramparça eder. Büyüklerin güzelim bebeği paramparça etmesine karşılık azarlamaları ve söylenmelerine de Claudia anlam veremez. Claudia'nın anlam veremediği bu durum Amerikan toplumunun dayatmalarının aslında bir gerçeğidir. Büyüklerin kızması toplumda siyah ve beyaz ayrımcılığının normalleştirildiğini ve bunun kabullenildiğini sembolize eder. Pecola Amerikan toplumunun belirlediği standartlara uyum sağlamak için elinden geleni yaparken kendi özünden uzaklaştığının farkında değildir. Öbür yandan Claudia kendi özünün farkında olmaya çalışan güçlü bir karakterdir. Toni Morrison Claudia karakterinin bakış açısını bir bakıma anlatı olarak kullanırken ırkçılığın (racism) yanı sıra cinsiyet ayrımcılığını (sexism) vurgulayarak toplumdaki özellikle siyah kadınların bu durumu içselleştirdiğinin de altını çizer:

“Beyaz taş bebekleri paramparça ettim. Ama asıl dehşet verici olan, aynı dürtüleri beyaz kız çocuklarına karşı da duymamdı. Onları baltayla parçalarken ki hissettiğimi sarsacak tek şey, bunun için duyduğum arzuydu. Başkalarının üzerindeki, benim akıl erdiremediğimi o sihirli etkilerinin sırrını keşfetmek istiyordum. İnsanların bana değil de onlara baktıklarında hayranlıkla of çekmesine; siyah kadınların sokakta onlara yaklaşırken gözlerini kaydırmasına, onlara sahiplenici bir nezaketle davranmasına sebep olan şey neydi?” (Morrison, 27)

Frantz Fanon'un siyahilerin beyazlara imrenmesine, taklit etmesine ve onların fiziksel ve psikolojik kategorilerini toplumda kabul görmek için çırpınmalarını eleştiren tutumu Pecola karakteri için oldukça uygundur. Pecola'nın mavi gözlü olmak için çabası Amerikan toplumunun standartlarına uymak için kendi özünü reddetmesi Fanon'un uyarıda bulunduğu noktaya işaret eder.

Laurie Vickroy, *Trauma and Survival in Contemporary Fiction* kitabında Toni Morrison'un *En Mavi Göz* romanındaki öz kimliğin reddedilmesini farklı bir açıdan yorumlayarak topluma sirayet eden ırkçı ve ayrımcı hareketlerin siyahiler açısından neden kolaylıkla kabul gördüğünü postkolonyal geçmişin getirdiği kolektif anılardan meydana gelen ortak hafızanın yüklediği travmatik ve psikolojik deneyimlerden kaynaklandığına dikkat çeker. Pecola'nın kendisini beğenmemesi ve ten renginden duyduğu rahatsızlık her şeyden önce psikolojik bir süreçtir ve her ne kadar toplumdaki güzellik algısıyla iç içe olsa da ortak deneyimlerin kolektif hafıza aracılığıyla kendi özünü reddetme veya inkâr etme geçmişte siyahilerin ten renklerinden dolayı linç edilmeleri, kırbaçlanmaları ve horlanmalarının oluşturduğu psikolojik travma gelecekteki Afrikalı-Amerikalıların postkolonyal geçmişten gelen izlerin ve süreçlerin

etkisi altındadır. Postkolonyal çalışmalar çerçevesinde psikolojik travma insan eliyle oluşturulmuş çeşitli hareketleri içerir. Psikolojik travmaya neden olan durumlar çeşitlik gösterir ki bunlar genellikle stres faktörleri, ayrımcılık, horlanma, toplumdan dışlanma, baskı ve şiddetin var oluşudur. Bu ve buna benzer travmatik olguları Morrison'un *En Mavi Göz* romanındaki karakterler aracılığıyla okuyucuya yansımaktadır. Postkolonyal çalışmaların edebiyattaki itici gücü olan kolonizasyon sürecinin bireyde yarattığı stres faktörlerinin bazı psikolojik durumları tetiklemesi kaçınılmazdır. *The Framework of Racism in Toni Morrison's The Bluest Eye: A Psychosocial Interpretation* adlı makale ırkçılığın ekonomiyle de aslında yakından bağlantılı olduğuna dikkat çeker. Özellikle ırkçılığın siyasi ve toplumsal boyutundan etkilendiği kadar kapitalizmden dolayısıyla ekonomiden de etkilendiğini vurgulamıştır. Bu bağlantıyı özetleyecek satırlar romandan aktarılabilir:

“Breedlove’ların dükkân vitrininde oturmalarının nedeni, fabrikadaki kesintilere uyum sağlamakta geçici olarak güçlük çekmeleri değildi. Yoksul ve siyah olmalarıydı; orada kalmaya devam etmelerinin nedeni ise çirkin olduklarına inanmalarıydı.” (Morrison, 43)

En Mavi Göz romanı ırkçılığın siyah bedenlerin derilerine işleyerek onları içten içe kemirerek tükettiklerini ve ayrıca Fanon’un eserlerinde belirttiği toplumun önyargılarını kabul etmelerinin örneklerini oluşturur:

“Sanki her şeyi bilen, esrarengiz bir üstat hepsine birer çirkinlik pelerini vermiş, onlar da gıklarını çıkarmadan bu işe razı olmuştu. Üstat onlara, “Siz çirkin insanlarsınız.” demişti. Onlar da kendilerine şöyle bir bakıp bu yargıyı haksız çıkaracak hiçbir şey bulamamış; hatta tüm reklam panolarının, tüm filmlerin, tüm bakışların onu desteklediğini görmüşlerdi. “Evet” demişlerdi. “Haklısınız.” Çirkinliği ellerine alıp, bir manto gibi sırtlarına atmışlar, her biri kendi yolundan onunla baş ederek hayatına devam etmişti.” (Morrison, 40)

Tony Morrison’un üstat benzetmesiyle vurgulamak istediği nokta Amerikan toplumuna bir gönderi niteliğinde olup toplumun dayatmalarına ve kategorilerine siyah ırkın hiçbir şey demeden kabul etmelerini ve bunu bir manto gibi giyerek ruhlarına saklamalarını eleştirmiştir. Toplum hayatında başkaları tarafından beğenilmek, kabul edilmek sosyal bir olgudur ve toplumsal bir ihtiyaçtan dolayı ortaya çıkar. Psikolojik açıdan değerlendirildiğinde de beğenilmek insan ruhunda oldukça baskın bir karaktere sahiptir. Toplumun beklentilerini karşılayamadığını düşünen Pecola’nın kendisini değiştirmek istemesinin ardında yatan itici güçleri anlamak oldukça önemlidir. Pecola’nın siyah ten rengi onu yaşlılarından, arkadaşlarından ve diğerlerinden hatta ailesinden bile ayıran,

toplumla arasına bir bariyer gibi konumlanmıştır. Claudia'nın belirttiği Pecola'nın kendisinden tiksilmesi de ten rengine duyduğu nefretle başlar:

“Pecola mavi gözleri olsun diye dua etti, hiç istisnasız her gece. Bir sene boyunca büyük bir tutkuyla dua etmişti. Az çok cesareti kırılmış olsa da hala umudu vardı. Bunun gibi fevkalade bir şeyin gerçekleşmesi uzun, çok uzun zaman alacaktı. Bu şekilde tek çaresinin bir mucize olduğuna dair sabit bir fikre kapıldığı için hiçbir zaman kendi güzelliğinin farkına varamayacaktı. Etrafta görülecek ne varsa onu, yani başkalarının gözlerini görecekti sadece.” (Morrison, 52)

Romanın can alıcı noktalarından biri de Pecola'nın ailesinin güçlü olmalarını sağlayacak aile bağlarının zayıflamış olmasıdır. Afrikalı-Amerikalı edebiyatında aile dayanışması ve birliktelik çok önemlidir. Öyle ki yurttaşlık hakları hareketine öncülük eden de bu birliktelik ve beraberlik duygusu olmuştur, fakat Pecola'nın ailesindeki bağlılığın yitirilmesi de kolektif hafızanın zayıfladığının bir göstergesidir. Birlikteliğin yıkıldığını Breedlove ailesinin iletişim kopukluğundan, sürekli kavga etmelerinden ve birbirlerine bağırarak diyalog kurmalarından anlaşılmaktadır. Pecola'nın annesi Pauline'in çalıştığı evde kızına vurması, onu incitecek şekilde azarlaması, Pecola'dan utandığını gösterir. Pauline zengin bir ailenin yanında çalışmaktadır ve annesi kendisine vurduğunda zengin ailenin beyaz tenli çocuğu ağlamaya başlar. Pauline Pecola'ya azarladığında çocuğa candan bir sevgiyle yaklaşması Pecola'nın kendisinden daha çok nefret etmesine sebep olur. *Tom Amcanın Kulübesi*'nde görülen kurban rolü ve Afrikalı-Amerikalı edebiyatın anlatıcı rolündeki baba figürünün zayıflığı *En Mavi Göz* romanında da görülür.

Afrika kültürünün temel taşı ailedir. Afrika'dan Amerika'ya geldiklerinde yanlarında zengin ve köklü bir kültür ve değerler bütünü de getirmişlerdir. Afrika kültürünün özünde yardımlaşma, birlik beraberlik, konukseverlik ve çalışma etiği vardır. Aile bağlarına verilen önem Afrikalı kültürün olmazsa olmaz ana parçalarındandır. (Schaefer, 39) Fakat Afrika kültürüne ait bu denli önemli olan aile bağı Breedlove ailesinde yoktur. Pecola'nın babası Cholly Breedlove sevgi dolu bir baba değildir, aksine toplumda gördüğü ırkçı davranışlarının acısını karısı ve çocuklarından çıkaran zorba bir karakterdir. Irkçılığın, baskı ve şiddetin bir benzerini kendi evinde gösteren Cholly Breedlove babalık görevini yerine getiremez. Cholly'nin gençlik yıllarında deneyimlediği aşağılanma ve alayla sonuçlanan trajik bir o kadar da travmatik bir olay sonraki yıllarda babalık rolünü de etkiler. Öyle ki Pecola'nın kendi öz babasından

hamile kalması Cholly'nin babalık figürünün yıkıldığını gösterir. Bir yandan roman boyunca ırkçılığı içselleştirmiş olan karakterdeki durumu kabulleniş, karakterlerin kendilerini kurban kabul etmelerini de beraberinde getirir. Pecola'nın kendi ten renginden olan çocuklar tarafından aşağılanarak alaya alınması kurban rolüne büründüklerini gösterir:

“Oracıkta uyduruverdikleri tekerleme iki hakareten oluşuyordu; her ikisi de kurbanın elinde olmayan meselelerle ilgiliydi: Biri Pecola'nın ten rengi, diğeriye bir yetişkinin uyku alışkanlıklarıydı ki tekerlemenin tutarsızlığına da gayet uygundu bu. Tekerlemeyi söyleyenlerin siyah olmasının ya da kendi babalarının da buna benzer rahat alışkanlıkları olmasının önemi yoktu. Onları Pecola'ya hakaret etmeye iten, kendi siyahlıklarına duydukları nefretti. Hiçbir engelle karşılaşmadan sürdükleri cehaletlerini, bütün incelikleriyle öğrendikleri kendinden nefret duygusunu, en ufak ayrıntısına kadar tasarlanmış çaresizliklerini ele alıp, hepsini asırlardır zihinlerinin derinliklerinde yanmakta olan ateşten bir aşağılama külahının içine sıkıştırmış –soğutmuş- ve onu önüne çıkan her şeyi yok edecek kadar öfkeyle dolu dudaklara boca etmişlerdi adeta. Kurbanın etrafında bir ölüm dansı tutturmuşlardı, kendi amaçları uğruna bu kurbanı alev çukurunun içine atıp feda etmeye hazırdılar.” (Morrison, 71)

Toplumsal önyargılar, ayrımcılığın ve baskının acı, kötü yüzüyle mücadele içinde kendini, aslında kimliğini bulmaya çalışan Pecola Toni Morrison'un gözünden kölelikten başlayıp Amerikan toplumunda kendini arayan gölgelerin sesi olmuştur. Pecola hem siyahi hem de fakirdir ve toplumun hangi köşesine giderse gitsin bununla yüzleşmek zorunda kalır. Pecola'nın mavi gözlere sahip olmak istemesi onun çaresizliğini yansıtan en iyi örneklerden biri de Sabunkafa Kilisesi adıyla bilinen vaizden isteğidir. Sabunkafa insanların dileklerini gerçekleştirdiğine inanılan bir karakterdir:

“Kıza yardım etmek için elinden hiçbir şey gelmeyeceğini bilmenin öfkesiydi bu. Sabunkafa'ya göre şimdiye dek işittiği tüm o dileklerin (para, sevgi, intikam) arasında en dokunaklısı ve yerine getirilmeyi en çok hak edenini buydu. Siyahlığının çukurundan çıkıp dünyayı mavi gözlerle görmek isteyen siyah bir kız çocuğu[...]" (Morrison, 183)

Romanın sonuna doğru Pecola mavi gözlere kavuşur, ancak artık hayal dünyasında yaşamaktadır. Mavi gözlere sahip olunca toplum tarafından kabul edileceğine düşünmüştür, fakat ten rengine müdahale edememesi onu toplumdan daha çok soyutlar ve beklediğinin aksine gittikçe daha da görünmez olur. Artık Pecola kendine bile bütünüyle yabancıdır. Pecola'nın zihinsel olarak kendini kaybetmesi toplumdan fiziksel olarak da silinmesi anlamına gelir. Pecola ve bebeğini hayatta tutabilmek için kardeşi

Frieda ile birlikte son ana kadar umutla çırpınan Claudia'nın kendi içine kapanarak kaybolmasını, toplumun zihniyetinin kötülüğünü, umudun bitişini ve ırkçılığın sonuçlarını açıklar:

“Şimdi onu çöpleri karıştırırken gördüğümde acaba ne arıyor, diye düşünüyorum. Bizim katlettiğimiz şeyi mi? Tohumları öyle çok ekmediğimden, onların aslında toprağın, memleketin, kasabamızın suçu olduğundan bahsediyorum. Hatta artık bu ülkenin topraklarının o sene kadife çiçeklerine düşmanca davrandığını düşünüyorum. Toprak bazı çiçek türlerine kötü gelir. Bazı tohumları asla beslemez, bazı meyveleri asla yetiştirmez ve ne zaman ki toprak kendi iradesiyle öldürür, biz olanlara razı olup kurbanın yaşamayı hak etmediğini söyleriz.” (Morrison, 214)

Sonuç olarak *En Mavi Göz* romanı post kolonyal çalışmalar ışığında değerlendirildiğinde kimlik sorunsalı karşımıza çıkmaktadır. Romandaki kimlik çatışmasını en yoğun yaşayan karakter Pecola'dır. Pecola'nın sahip olmak istediği mavi gözler, Cesaire ve Fanon'un şiddetli bir şekilde eleştirdiği siyahilerin beyazlara özenmesi durumunu temsil etmektedir. Pecola her iki tarafa da ayak uyduramamış bir karakter olarak kendi öz kimliğini oluşturamamıştır. Öte yandan güzellik algısının toplumda belirleyici bir statü olarak karşımıza çıkması Amerikan toplumunda var olan siyah ve beyaz ayrımına odaklanarak ırkçılığın ve ayrımcılığın normalleştirildiğini gösterir. Pecola karakteri kendi iç dünyasındaki yolculuğunda güzellik algısına ve toplumsal kabullenme basamaklarına takılıp kalırken romanın anlatıcısı Claude karakteri toplumun dayatmalarına karşı çıkarak kendi adına taş bebekleri almayı reddederek ırkçılık ve ayrımcılığa bir anlamda meydan okumuştur. Bu nedenle Claude kendi iç dünyasında toplumda yaşanan olayları irdeleyerek zihinsel anlamda Pecola'dan daha farklı bir yol izlemiştir.

2.11 HARPER LEE VE BÜLBÜLÜ ÖLDÜRMEK

Harper Lee 1926 yılında Alabama'da dünyaya geldi. Yazarın en meşhur romanı *Bülbülü Öldürmek*, ırkçılığa ve toplumsal adaletsizliğe dikkat çeken önemli eserlerin arasında yer alır. Kendi babası da avukat olan Harper Lee'nin romanındaki mücadeleci avukat karakterinde babasının izleri görülür.

Raymond Williams'ın duygu yapısı kavramını *Bülbülü Öldürmek* romanında Harper Lee net bir şekilde ortaya koymaktadır. Harper Lee romanı 1960'lı yıllarda yazmasına

rağmen romanın işlediği tarih 1930'lı yıllara uzanır. Dönem kadar roman için seçilen mekân da önemli bir role sahiptir. Olayların geçtiği yer olan Alabama eyaletinin Maycomb ilçesidir. Alabama Amerika'nın en ırkçı eyaleti olmasıyla bilinirken olayların gerçekleştiği 1930'lı yıllar Büyük Buhran (Great Depression) döneminin kasvetli günlerine denk düşer. Harper Lee'nin bu dönemi seçmesinin özel bir sebebi vardır. Romanın konusunda geçen olaylar serisinin bir benzeri tarihte vuku bulmuştur. Romanın duygu yapısını ortaya koyan olay 1930'lı yılların başlangıcında meydana gelir. Scottsboro Erkekleri (Scottsboro Boys) olarak bilinen 9 Afrikalı-Amerikalı erkek çocuğu Alabama Scottsboro civarlarında bir trende iki beyaz kadına cinsel saldırıdan dolayı suçlanarak tutuklanır. Bu durumu, ırkçılığa da dikkat çekmek amacıyla Harper Lee *Bülbülü Öldürmek* romanında ele alır. Bunu yaparken anlatıcı olarak Jean Louise Finch (Scout) karakterini kullanır. Altı yaşındaki Scout, erkek kardeşi Jem ve arkadaşları Dill'in gözünden Maycomb'un sıradan yaşantısının yanı sıra şahit oldukları ırkçılık ve ayrımcılığa da yer verir. Olayların ana noktası babaları Atticus Finch'in Tom Robinson'un davasını almasıyla başlar. Scout'un günlük, sıradan yaşantısı babasının Tom Robinson davasını almasıyla değişecektir, çünkü Scout toplumun merkezine kötü bir tohum gibi bırakılmış ve kök salmış olan ırkçılığın kendisiyle bizzat tanışacaktır.

Tom Robinson davası sıradan bir dava değildir. Tom Robinson adlı siyahi bir adam Mayella Ewell adındaki genç, beyaz bir kadına tecavüz ettiği gerekçesiyle suçlanmıştır. Hiçbir avukat Tom Robinson'un davasını almayı göze alamazken Atticus Finch davayı alarak ilçedeki hemen hemen herkesin tepkisini çeker, çünkü Atticus'un aldığı dava özel bir davadır. Atticus'un Tom Robinson'un avukatlığını yapmak istemesi toplumca kınanmasına yol açar. Tom Robinson'un suçlandığı davaya intikal eden suç, Alabama gibi ırkçılığın köklü olduğu Güney eyaletlerinde işlenecek türden bir suç değildir ve böyle şeyler Güney eyaletlerinde bir siyahi tarafından asla yaşanmamalıdır, söz konusu durum bir de beyaz tenli bir kadınsa işler daha da sıkıntılı bir hale gelir.

Atticus'un davayı almasıyla çocuklarının hayatları da değişmeye başlar. Arkadaşları sokakta Scout ve Jem'i kızdırmak veya alay etmek için Atticus'un "zencileri sevdiğini" ve onları koruduğunu ima eden çoğu zaman aile onurunu küçük düşürücü sözlere maruz kalırlar. Bunun en can alıcı örneğini Scout'un kuzeni Francis ile girdiği tartışmalı diyalogları oluşturur:

“Sokak köpekleriyle dolaşmana Atticus Amca izin veriyorsa, bu onun kendi bileceği iştir, büyükannem öyle diyor, yani kabahat sende değil. Ayrıca Atticus Amca zenci hayranıysa bu da senin kabahatin olamaz, ama sana şunu söyleyeyim, ailenin geri kalanı utançtan geberiyor...” (Lee, 107)

Francis’in sözleri karşısında şaşırان ve öfkeye kapılan Scout babasına vurulan “zenci hayranı” damgasıyla yüz yüze gelir. Francis’in Scout’a devamında söyledikleriyse Maycomb ilçesindeki adalet duygusunun köreldiğini gözler önüne serer:

“Ne dediğimi biliyorum. Büyükannemin dediğine göre sizi başıboş bırakması kötü bir şey ama şimdi bir de zenci hayranı olduğu ortaya çıktı. Maycomb’un sokaklarında bir daha asla yürüyemeyeceğiz. Aileyi rezil ediyor, onun yaptığına rezil etmek denir.” (Lee, 107)

Harper Lee’nin *Bülbülü Öldürmek* romanıyla spesifik olarak üzerinde durduğu konulardan biri de adalet sisteminin düzgün işleyip işlemediği ve gerçekten adaletin toplumda var olup olmadığı sorunsalıdır. Mahkemeler, jüriler, avukatlar ve hakimler yasaları korumakla ve herkese adaletli olmakla yükümlüdür, fakat adaletin düzgün işlemediğini Harper Lee Tom Robinson davasıyla gözler önüne serer. Atticus’un bu adaletsizliği “bizim mahkemelerimizde, beyaz adamın dünyasıyla siyah adamın dünyası karşı karşıya geldiğinde, her zaman beyaz adam kazanır.” sözleriyle adaletin herkes için eşit olmadığı vurgulanır. (Lee, 278) Öte yandan Tom Robinson’un işlemediği suçtan dolayı cezaevine girmesiyle sonuçlanan adalet sisteminin adaletsizliğine karşı Tom Robinson’un kendi adaletini aramak için hapisneden firar etmesine sebep olan süreci, yozlaşmayı ve toplumsal adaletsizliği vurgulayan Harper Lee romanında bu duruma şöyle değinir:

“Ayrıca beyaz bir kadına üzülecek kadar iyi yürekli ve cesur bir insan, böylesine halim selim, saygın, alçakgönüllü bir zenci iki beyazın karşısında ifade vermek zorunda kaldı. O iki beyazın tanık kürsüsüne nasıl çıktıklarını, nasıl davrandıklarını size hatırlatma gereği duymuyorum –kendi gözlerinizle gördünüz. Maycomb İlçesi Şerifi dışında kalan mahkeme tanıkları, karşı, yani bu duruşmaya arsızca bir güvenle çıktılar: Kimse onların tanıklıklarından kuşku duymayacaktı, siz Baylar onlar ne derse inanacaktınız çünkü onların varsayımına göre – o talihsiz varsayımlarına göre- bütün Zenciler yalan söyler, bütün Zenciler temelde ahlaksız yaratıklardır, kadınlarımızın yakın çevresinde hiçbir zenciye güven olmaz, insanların zihinlerinin çapını gösteren bir varsayım bu.” (Lee, 257)

Varsayımların ve genellemelerin şekillendirdiği ayrımcılık ve ırkçılık toplum içinde bu yollarla kendisine yer bulmaktadır. W.E.B. DuBois bu tür genellemeler ve varsayımların ırkçılığı besleyerek ateşlediğini vurgulamıştır. DuBois’a göre ırkçılığın zihinsel ve toplumsal yapılanmalardan beslenerek gelişmesinin kökeninde bir ırkın

diğer ırka olan üstünlüğü fikrinin olduğunu belirterek kategorizasyon, sınıflandırma ve üstünlük kurma çabalarının tehlikelerinin varlığına gönderme yapar. Bu nedenle Du Bois bir ırkın diğer ırka olan üstünlük anlayışını toplumsal bir kurgu kabul etmiş ve renk skalasına dayalı ırkçılığı reddetmiştir. Tom Robinson gibi siyahilerin Afrikalı-Amerikalılar için oluşturulmuş önyargılar yüzünden adaletsizliğe kurban gitmelerinin oldukça sıradan ve doğal bir olgu gibi karşılanmasını Du Bois eleştirir.

Adalet, ayrımcılık ve ırkçılık gibi temalarının yanı sıra romandaki bülbül³³ simgesi de önemli bir ayrıntıdır. Romandaki *mockingbird* bir taraftan masumiyeti simgeler. Bozulmuş ve yozlaşmış bir toplumda Scout, Jem, Tom Robinson gibi karakterler masumiyeti simgeler. Özellikle Scout karakterinin roman boyunca yaşına rağmen kendi gözlemleriyle toplumdaki adaletsizliğe ve babasının adalet için çabalarına şahit olur. Bu da Scout karakterinin bildungsromanın özellikleri eşliğinde karakter olarak olgunlaşma ve mental anlamdaki gelişmesiyle bütünleşir. Masumiyetin yanı sıra *mockingbird* kelime anlamı olarak diğer kuş seslerini taklit eden³⁴ kuş anlamına gelir. Bu anlamdan yola çıkarak *mockingbird* simgesini toplum yapısına uygulanırsa toplumdaki ırkçılığın toplum tarafından nasıl doğal bir şekilde kabul edildiği gerçeğini de vurgulamış olur. Atticus davayı aldığı anda ilçedeki hemen hemen herkesin onu “zenci hayranı” olarak etiketlemesi ve Tom Robinson’u cezaevinde linç etmeye³⁵ giden Maycomb güruhunun birbirini taklit ederek hareket etmesi olarak yorumlanabilir. Buradaki taklit etme sorunsalı düşünmeden hareket etme ve toplumda birinin peşinden gitme eylemlerinin zarar verici yanlarına dikkat çeker.

Du Bois’in peçe (veil) kavramıyla altını çizdiği siyahları beyazlardan ayıran ince, derin çizgiye pek çok durum örnek verilebilir. Bu romanda vurgulanabilecek en önemli kavramlar adaletsizlik ve eşitsizlik olacaktır. Peçenin bir tarafında kalanlar masumiyetlerini kaybederken peçenin diğer tarafında kalanlarsa adalet ve eşitliği sağlamak için uğraşanlar, masumiyetin korunmasına kendilerini adaylardır. Harper

³³ Mockingbird(orijinal): alaycı kuş

³⁴ Mock-ing: Taklit eden, alay eden demektir.

³⁵ Lynching: Linç etme bir tür mahkemenin yargı yetkisi dışında kalan cezalandırma yöntemi olarak bilinir ve tanımlanır. Kelime anlamı olarak zarar vermenin ötesinde öldürmeyi amaçlayan bir cezalandırma yöntemidir. Amerika’da özellikle siyahileri linç etme yöntemi olarak yargısız infazlar yapılmıştır. <https://www.naacp.org/history-of-lynchings/>

Lee peçenin iki yakasını da bütün netliğiyle romanında yansıtarak toplumdaki çarpıklıkları ele almıştır.

Sonuç olarak *Bülbülü Öldürmek* romanı postkolonyal çalışmalar açısından değerlendirildiğinde Harper Lee toplumdaki ırkçılık ve ayrımcılığı gözler önüne sermektedir. Harper Lee'nin kendi deneyimlerinden etkilenerek kaleme aldığı roman aynı zamanda toplumdaki yozlaşmış halkın düşüncelerini, yargısız infaza maruz kalan siyahilerin beyazlarla olan ilişkisine ve adaletin ten rengini baz alarak kişiye göre değişmesine ayna tutmaktadır. Romanda kimlik sorunsalını masumiyet ve adalet gibi konular çerçevesinden ele alan Harper Lee kimliğin toplumdaki çatışma ve siyahilere olan histerik yaklaşımların etkisinde şekillendiğini göstermeye çalışmıştır. Du Bois ırkçılığın, ayrımcılığın, zorbalığın sosyal hayatta bilinçlenme yoluyla öğrenildiğine dikkat çeker. Bu tip öğrenmeler genetik yollarla aktarılmaz, toplumdaki etkileşimlerle sonradan öğrenilir. Atticus'un davayı almasıyla Scout'un yaşadığı mahallede diğer beyazlar tarafından alaya alınması ırkçılık konusunda Du Bois'in belirttiği gibi bu tip şeyleri öğrenmesi için oldukça elverişli bir ortamdır. Normal şartlarda Scout yaşındaki biri için genetik aktarımlar olmadan sosyal etkileşimler vasıtasıyla öğrenilen ırkçılık ve ayrımcılık gibi toplumu bölmeye çalışan yaklaşımlar kolayca empoze edilebilir. Scout'un güçlü bir karakter olması empoze edilemeye çalışılan kalıp davranışları hemen almak yerine mahkeme salonuna gidip olayları kendi gözüyle görerek anlamaya çalışır. Maycomb ilçesinde eksik olan sağduyu Scout'un zihinsel dünyasında kendi yolculuğunda yeşermeye yüz tutar. Atticus'un romanın sonlarına doğru özellikle belirtmeye çalıştığı sağduyu eksikliği toplumdaki adaletsizliğin başlıca sorumlusudur. Romandaki kimlik sorunsalına gönderme yapan en önemli ayrıntı da bu sağduyu eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

2.12 RALPH ELLISON VE GÖRÜLMİYEN ADAM

Ralph Ellison 1914 yılında Oklahoma'da dünyaya gelir. Ellison Tuskegee Entitüsünü yarıda bırakarak New York'a taşınır. Burada diğer önemli yazarlardan biri olan Rihard Wright'ın da desteğiyle yazarlığa adımını atar. İlk romanı olan *Görülmeyen Adam*'ı

kaleme alır. Bildungsroman özelliğini taşıyan eserinde Ralph Ellison genç ve idealist siyahi bir gencin kendine doğru yaptığı zihinsel yolcuğu anlatır. Ellison'un *Görülmeyen Adam* romanı toplum içindeki kimlik çatışmasına ve köleliğin getirdiği adaletsizliğe ve bireyin üzerindeki travma deneyimlerine ışık tutar. Beyaz kültürün egemen olduğu Amerikan toplumundaki travmatik deneyimler ve zihinsel süreçlerden sonra romanın anlatıcısının kimlik arayışına değinen romanın başlığı da bu sürece ayna tutar. Anlatıcının deneyimleri kendi gözünden ve bakış açısından aktarılırken bu anlatıya yabancılaşma temasının ve post kolonyal anlatımın da eşlik ettiği görülür.

Postkolonyal teorideki özne bireyin kendisidir ve bireyin kimlik arayışı ve topluma yabancılaşma süreçlerine ışık tutar. Postkolonyal özne konumundaki ana karakter olan anlatıcının romanda adı geçmez, o sadece anlatıcıdır. Anlatıcının isimsiz oluşu bir bakıma postkolonyal çalışmalar çerçevesinde değerlendirildiğinde kendisi gibi topluma yabancılaşan ve egemen beyaz kültür içinde kendi öz benliğine ulaşmaya çalışan bütün isimsiz siyahileri temsil eder. Romanın anlatıcısı çarpıcı bir giriş yaparak başlar ve insanlar tarafından kanlı canlı olsa da görülmediğini ifade eder:

“Görülmeyen bir adamım ben. Yo, Edgar Allan Poe'nun peşini bırakmamış olan o hayaletlerden biri değilim; ne de o sizin Hollywood filmlerindeki dış plazmalardan biri. Ben, maddesi, eti-kemiği, lifleri, sıvıları olan bir insanım; hatta bir aklım olduğu da söylenebilir. Görülmezim, anlıyor musunuz, sırf insanlar beni görmek istemedikleri için görülmezim. Tıpkı sirklerde gördüğünüz bedensiz başlar gibi, sert, çarpıtıcı camdan yapılmış aynalar çevirmiş etrafımı. Bana yaklaştıklarında yalnızca çevremdekileri, yani kendilerini ya da hayallerinde uydurdıkları şeyi görürler, her şeyi, en küçük şeyi görürler de beni görmezler.” (Ellison, 7)

Anlatıcının görünmezlikle ilgili vurguladığı nokta fiziksel görünümünden ziyade toplumdaki bireysel farkındalığını insanlar tarafından görmezlikten geldiğini ifade eder, buna sebep olan da ten renginin siyah olması ve hâkim paradigmalara uyum sağlayamamasıdır. Anlatıcı evrensel bir ses olarak ele alınırsa Afrikalı-Amerikalıların sözlü geleneklerinin vücut bulmuş halidir ve kendi yolculuğunu bütün siyahilerin yolculuğu olarak kucaklayan bir karakter tarafından şekillenir. Raymond Williams'ın duygu yapısı kavramını gösteren ortam 1930'lı yıllara dayanır. Hem Büyük Buhran'ın getirdiği zorlu ekonomik koşulları, İkinci Dünya Savaşına giden yolda baş gösteren toplumsal huzursuzluklarla birlikte kaos ortamını Ellison romanında ele alır.

Anlatıcı karakter roman boyunca yaşadıkları ve gözlemledikleri sayesinde zihinsel ve psikolojik olarak gelişir ve değişir. Anlatıcı, *Tom Amca'nın Kulübesi*'ndeki George Harrison gibi ideal bir karakter olarak romanda tasvir edilir. İyi bir gözlemleyici olan anlatıcı aynı zamanda dili de oldukça iyi kullanmaktadır. Hatipliğini keşfeden Jack Kardeş sayesinde Kardeşlik Örgütünde kendisine yer bulur. Kardeşlik Örgütüne girmeden önce anlatıcı kolej eğitimi almaktaydı. Okuldan atılınca Güney'den New York'a siyahilerin en yoğun bulunduğu Harem'e gelip hayatını düzene sokmak için yanında taşıdığı sahte referans mektubuyla iş arar. Anlatıcının bazı çarpıcı gerçekleri görmesi Harem'e gelmeden önce kolejde başlar. Kurucu heyet üyelerinden biri olan Bay Norton okulu ziyarete gelir ve anlatıcı da Bay Norton'un isteği üzerine onu zenci mahallesine götürür. Yaşanan olaylar çerçevesinde bir bardaki kavgada bayılan Bay Norton okula apar topar getirildiğinde anlatıcı kendisinin okuldan kovulmasına sebep olacak olayların fitilini ateşler. Aynı zamanda okulun müdürü olan Dr. Bledsoe'nun iki yüzlülüğünün de farkına varır. Dr. Bledsoe okulun müdürüdür ve yaşanan olayla birlikte bencil, iki yüzlü karakterinin gerçek yüzünü de gösterir. Siyahilerin yanındayken siyahilere, beyazların yanındayken beyazlara farklı davranan bu adamın iki yüzlülüğü anlatıcıyı şaşkırtır ve onu bazı önemli noktaları düşünmeye iter:

“Dr. Bledsoe'nun Bay Norton'a karşı davranışı ise hepsinden çok karıştıyordu kafamı. Okulda kalma şansımı azaltır korkusuyla söylediklerini tekrar edemiyordum. Doğru olamazdı, canım, ben yanlış anlamıştım. Benim söylediğini sandığım şeyi söylemiş olamazdı. Kaç kez, onu, şapkası elinde, iki büklüm beyaz konuklara saygı dolu yaklaştığını görmemiş miydim? Yemekhanede okulun beyaz konuklarıyla yemek yemeyi kabul etmeyip ancak onlar yemeği bitirdikten sonra içeriye girmemiş ve oturmayı bile reddedip şapkası elinde onlara ayakta güzel nutuklar çekmemiş sonra yine saygı dolu oradan ayrılmamış mıydı? Yapmamış mıydı bütün bunları? Ben, kendim kaç kez yemek odası ile mutfak arasındaki kapıdan gizlice görmemiş miydim onu bu durumda? Sonra onun en sevdiği dini şarkı “Mağrur Olma” şarkısı değil miydi? Ve pazar akşamları kilisede kürsüye çıkıp, bin dereden su getirerek bulunduğumuz konumdan hoşnut olarak yaşamamız gerektiğini öğretmez miydi bize hep? Öğretirdi ve inanmıştım ben ona. Kurucu'nun izinden giden iyi insanları anlatırken bize hiç kuşkusuz inanmıştım ona.” (Ellison, 102)

Anlatıcının hayatının ikinci evresi New York Harem'e gelmesiyle başlar. Kardeşlik Örgütünde kendisine yer edinen ve ayrımcılık üzerine toplum içinde konuşması ve kitleleri harekete geçirmesi istenir. Anlatıcı konumundan mutludur ve örgütün kendisine biçtiği rolü en iyi şekilde yerine getirmek için canla başla çalışır. Anlatıcı Kardeşlik Örgütünün de iki yüzlülüğünü fark edene kadar bir hatip olarak çalışmaya devam eder.

Anlatıcı konuşmalarıyla siyahileri harekete çağırırken onların iyiliği ve selameti için çalıştığına inanır. Beyazların onu kukla gibi kullandığından ve yönlendirdiğinden habersizdir. Anlatıcının romanda aydınlanması ve farkındalığı gerçeklerle yüzleşmesiyle başlar. Bu farkındalığın tamamen anlatıcının bilincine yerleşmesi Kardeşlik Örgütünden tasfiye edilmesi ve öncesinde örgütün en işlevsel ve karizmatik baş üyelerinden biri olan Tod Clifford karakterinin aniden ortadan kaybolmasıyla hızlanır. Buradaki en önemli ayrıntı anlatıcının yürekten sahiplendiği mekan veya kurumların bir şekilde onu uzaklaştırma çabası siyahilerin bir yerlere ait olma isteklerini ve toplumda kabul görme arzularının katı bir sembolüdür. Anlatıcının yaşadığı bilinçlenme ve farkındalığı örgütün önemli elemanlarından biri olan Tod Clifford örgütün iki yüzlülüğünü ve dolayısıyla toplumun iki yüzlülüğünü fark eder. Tod Clifford'un sokakta Samboo bebeklerini satarken polis tarafından vurulması da anlatıcının gözünden baskın kültürün acımasızlığına yapılan bir eleştiri niteliğindedir. Romandaki Ras karakteri de Ellison'un toplumdaki militan ve siyah güzeldir sloganını ön plana çıkarır. Ras Harlem 'de ayaklanmalar çıkaran anlatıcının konuşmasından daha çok fiziksel şiddet yanlısı olan aktif bir karakterdir. Siyahilerin toplumdaki varlıklarının kabulü için Ras'ın savunduğu fikir, direniş için şiddetin kullanılmasıdır. Bu yönden Ras anlatıcının mukabil karakteri³⁶ konumundadır.

Anlatıcının yaşamının üçüncü evresi yer altına kaçıp orada saklanmasıyla devam eden süreçtir. Yer altında geçirdiği süre boyunca anlatıcının bilinçlenme ve farkındalık yolculuğu artık iyice pekişmiştir. Beyazların dünyasına ait olmaya çabalamasını, toplumun beyaz olmayanları öyle olmaya zorlamasını eleştiren anlatıcı asıl tutkunun ve gerçekliğin “başkalık” ve “farklılık” olduğunun altını çizer:

“Evet; ama ikinci dönem nedir? Kaç kez bulmaya çalıştım onu. Onu aramak için kaç kez, kaç kez yeniden yukarı çıktım. Çünkü ülkedeki herkes gibi payıma düşmüş olan iyimserlikle başladım işe. Çok çalışmaya, ilerlemeye ve eyleme inandım, ama şimdi, önce toplum “için”, sonrada ona “karşı” olduktan sonra kendime ne bir rütbe ne de sınır tayin ediyorum; böylesi bir davranışsa bu günlerin eğilimine pek karşıdır. Ama benim dünyam sonsuz olanakların dünyası iyi bir yaşam görüşü ve bir insan bundan başkasını kabul etmemelidir. Yeraltında bu kadarını öğrendim.” (Ellison, 539)

³⁶ Foil character: Ana karakterin tercihlerini okuyucunun zihninde daha anlaşılır kılmak için ana karakterin tercihlerinin tam tersini yansıtmaları için oluşturulmuş karakterdir.

Anlatıcının yer altında inzivaya çekilmesi gözlemlerindeki derinliği arttırmıştır. Bu derinlik karakterin daha da olgunlaşmasına ışık tutar:

“Hayallerle dolu, herkesin önünde bir yaşam sürdüğüm ve dünyanın katı, bütün ilişkilerin onun içinde olduğu varsayımı altında iş görmeye çalıştığım o günlerden bu yana çok yol aldım. Şimdi insanların farklı ve tüm yaşamın bölünmüş olduğunu gerçek sağlığın ancak bu bölünmede bulunduğunu biliyorum. Bundan dolayı da inimde kalmaktayım [...]” (Ellison, 539)

Sonuç olarak *Görülmeyen Adam* romanı postkolonyal çalışmalar ışığında ele alındığında diğer üç roman gibi kimlik sorunsalına vurgu yapar. Anlatıcının kimliğiyle ilgili çatışmalarını dindirmek için sığındığı yer altı aslında anlatıcının kendi benliğindeki görünmeyen derinlikleri ve bilinçaltındaki kaçmaya çalıştığı Afrikalı kültürünü de temsil etmektedir. Yer altına kaçış ırkçılık ve ayrımcılıktan kaçış anlamına da gelmektedir. Anlatıcının içsel yolculuğu her ne kadar yaşadığı olaylarla kesintiye uğramış görünse de yer altına çekilme dönemi kimlik sorunsalını irdelemesi açısından bir çeşit zihinsel inziva olarak adlandırılabilir.

SONUÇ

Soğuk Savaş'ın süper güç devleti ve emperyalizmin en büyük destekçisi olan Amerika Birleşik Devletleri Batı kültürünün en önemli koruyucusu görevini üstlenmiştir. Uzun yıllar boyunca Batı kültürü ve değerleri diğer kültürlerden daha üstün tutulmuştur. Batı kültürü dendiğinde akla gelen medeniyet, akılcı, üstünlük gibi kavramlardır. Batı kültürünün temelleri beyaz Avrupalılara aittir ve üstün meziyetlere sahiptir. Bu algının oluşmasındaki en büyük pay Doğu-Batı kavramlarının zıtlığından kaynaklanmaktadır. Doğu-Batı kavramı çerçevesinde Batı'nın neden diğer kültür ve uluslardan üstün görüldüğünü Edward Said Şarkiyatçılık adlı kitabında Doğu miti üzerinden ele alır. Batılı anlayışa göre Doğu coğrafi bir özellik belirtmekten daha çok soyut bir anlam taşımaktadır. Doğu egzotik, yabancı, kaynak açısından sınırsız olan toprakları ve ilkeği temsil etmektedir. Doğu mitinin oluşmasında özellikle Avrupalı seyyahların ve maceraperestlerin yanlış bir şekilde aksettirdiği tasvirlerin büyük etkisi vardır. Doğu miti sayesinde sömürgecilik faaliyetleri hızlanır. Görünür amaç yeni topraklara üstün görülen Batı kültürünün götürülmesi olsa da asıl hedef Batı değerlerini götürmenin dışında çoğalan Avrupa nüfusuna yeni topraklar kazandırmak ve toprakların kaynaklarından yararlanmaktır. Nitekim sömürgecilik faaliyetlerinin hızlanmasında maddi kazançlar daha ön plandadır. Sonradan Üçüncü Dünya ülkeleri adıyla bilinecek olan birçok ülke sömürgecilik faaliyetleri yüzünden maddi ve manevi kayba uğrarlar. Maddi kaynaklar ülkelerinin ekonomik kaynaklarını oluştururken manevi kaynaklarına içinde yaşadıkları toplumun gelenekleri, görenekleri, inançlarının yanı sıra ırk, etnik köken, dil, din, kültürel kimlik gibi kavramlar da girer.

Sömürgeciliğin zayıflaması 2. Dünya Savaşının sonralarına dayanır. Özellikle Soğuk Savaşın başlamasıyla sömürgecilik faaliyetleri emperyalizm adı altında devam etmiştir. Üçüncü Dünya ülkeleri olarak bilinen Afrika, Asya kıtalarındaki ülkelerde bağımsızlık mücadeleleri başlar. Sömürgecilik yüzünden ezilmiş halklar özgürlükleri ve hakları için harekete geçer. Söz konusu durum maddi kaynakların sömürülmesinin çok ötesini işaret eder. Batı kültürünün üstünlüğü altında ezilmiş halkların hakları gasp edilmiş ve insanlık dışı yaşamlara mahkûm edilmiştir. Haklarının kısıtlanmasının yanı sıra ırkçılık, ayrımcılık, baskı, zorbalık gibi durumlarla da karşı karşıya kalmışlardır. Post kolonyal

çalışmaların başlangıçcı sömürgecilik faaliyetleri kadar eskiye dayanır. Ön plana çıkması Soğuk Savaş yıllarını bulsa da post kolonyal çalışmaların geçmişi oldukça eskidir. Mücadele dönemine kadar Batı hep ön planda olmuştur, ancak post kolonyal çalışmaların ilerlemesiyle Batı dışında kalan ezilmiş halkların sesi de duyulmaya başlanır. Post kolonyal çalışmalarının kırılma noktasını ezilmiş halkların özgürlükleri adına başlatılan mücadele oluşturur. Post kolonyal çalışmaların merkezinde birey ve onun mücadelesi vardır. Bu mücadeledeki anlatıcı ezen taraf değil ezilen taraftır. Post kolonyal çalışmaları sadece Üçüncü Dünya ülkeleriyle sınırlamak doğru değildir. Birey merkezli bir yaklaşım benimsediği için başka örneklere de kucak açar. Buradaki örnek ise Amerika Birleşik Devletleri'ne aittir. Post kolonyal çalışmalar çerçevesinde Amerika farklı ve eşsiz bir örnek olarak karşımıza çıkar. Amerika bu örnekte post kolonyal çalışmalarda sömürgeciliğin bir türü olan iç sömürgecilikle değerlendirilir. İç sömürgecilik toplumu maddi etkenlerden çok manevi etkenlerle tüketir. İç sömürgeciliğin başlıca unsurları toplumu tüketme, başkalaştırma veya bölme araçları ırkçılık, ayrımcılık, zorbalık, baskı, hakları yok sayma olarak sıralanabilir. Kolonyalizm sonrası döneme ışık tutan post kolonyal çalışmaları Amerika örneğine iç sömürgecilik yoluyla uygulayacak olursak ırkçılık ve ayrımcılık Amerikan toplumu adına bir adım öne çıkar. Daha önceden de belirtildiği gibi Amerikan kültürünü meydana getiren yapı taşları çeşitli ve farklıdır, çünkü bünyesinde farklı birçok ırktan ve etnik kökenden insanları bulundurmaktadır. Bu kadar farklılığın içinde belirgin bir şekilde ırkçılık ve ayrılıkçı hareketler de ön plana çıkmıştır. Bu teze konu olan grup Afrikalı Amerikalılardır. Afrikalı Amerikalıların birincil örnek teşkil etmesinin en önemli sebepleri hem post kolonyal çalışmalar bağlamında ortaya kendi çalışma alanlarının (Afrikalı Amerikalı çalışmaları) çıkmış olması hem de Yurttaşlık Hakları Hareketi'ne kadar olan süreçte hakları ve özgürlükleri adına mücadele etmeleridir.

Yurttaşlık Hakları Hareketi Afrikalı Amerikalılar için oldukça önemlidir. İç sömürgeciliğin araçları olan ırkçılığa, haksızlığa, adaletsizliğe ve ayrımcılığa karşı kuvvetli bir şekilde inen en büyük darbedir. Afrikalı Amerikalıların ırkçılıkla karşılaşmaları kölelik yıllarına dayanır. Kölelik yıllarında yaşadıkları Afrikalı Amerikalılar için hem bir hayat dersi niteliğindedir hem de özgürlük arayışına girmelerindeki temel sebepleri oluşturur. Kölelik kurumunun inşası renk skalasına dayalı ırkçılığa dayanır. Afrikalı Amerikalılara karşı yapılan ırkçılığın merkezinde

beyazların siyahılara olan üstünlüğü inancı vardır. Bu inanç Amerikan toplumunda ırkçılığı körükleyen ana etmenlerin başında gelir. Toplumdaki beyaz kültüre ait değerlerin baskın gelmesi Amerikan toplumunda yaşayan siyahiler için ırkçılıkla yüz yüze gelmelerine neden olur. Irkçılık ve zorbalığın getirdiği çatışmalı durumlar kendini kimlik ve kültürel çevrede göstermeye başlar. Aime Cesaire ve Frantz Fanon'un ırkçılık ve kimlik sorunsalı arasında kurduğu bağ post kolonyal çalışmalar açısından oldukça önemlidir. Beyazların siyahilere karşı üstünlük taslamaları ve onları ten renklerinden dolayı aşağı görmeleri toplumda siyahilerin öz benliklerini sorgulamalarına yol açar. W.E.B Du Bois'in çifte bilinç ve peçe kavramlarıyla ifade etmeye çalıştıkları soyut bir duvarla karşılaşır. Du Bois duvarın bir tarafının Afrika kültürünü yansıttığını diğer tarafınınsa baskın Amerikan kültürüne ait olduğunu ileri sürmüştür. Arada kalan ince çizgide siyahiler gidip gelmektedir ve hangi tarafa ait oldukları sorunsalı kimlik çatışması yaratmaktadır. Du Bois'in bu tespiti ırkçılığın üstünlük kurma çabalarının peşinde olan insanlar veya devletler için bir illüzyon olmaktan öteye gidemeyeceğini açıkça göstermektedir. Nitekim Du Bois ırkçılığın fizyolojik sebeplere dayandırılan belirsiz anlamından beslendiğini aslında ırkçılığın sosyal bir fenomen olduğunu ve toplumda ırkçılığın öğretildiğini belirtmiştir.

İnsanlar çoğu zaman ırk kavramına gereğinden fazla kafa yormuştur, bu yüzden ırkın tanımına yapılan atıflar oldukça çeşitlidir. Anlam olarak bu kadar belirsiz bir kavram olmasına rağmen ırk üzerine olan söylemler çeşitli şekillerde devam etmiştir. Kimi zaman ırkçılığın yayılmasını beslemiş kimi zaman da öjenik hareketler gibi aşırılık belirten çalışmaların zeminini oluşturmuştur. Post kolonyal çalışmalar ırk kavramından çok ırkçılığın neden olduğu durumları inceler. Bu durumların en açık şekilde kendini gösterdiği yer edebiyat olmuştur. Post kolonyal çalışmalar edebiyatla iç içedir. Özellikle post kolonyal çalışmalar doğrultusunda Afrikalı Amerikalı çalışmaları alanı şekillenmiştir. Afrikalı Amerikalı çalışmalarının başlangıç noktası Atlantik'le başlayan köle ticareti ve kölelik deneyimleridir. Sonrasında Amerikan İç Savaşı, Özgürlük Bildirgesi, Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, Soğuk Savaş, Yurttaşlık Hakları Hareketi ile şekillenerek yoluna devam etmiştir. Afrikalı Amerikalı çalışmalarını ön plana çıkaran bazı husus ve unsurlara değinmekte fayda var. Bu alandaki çalışmaların özünü Afrikalıların zengin kültürel mirasıyla harmanlanmış sözlü anlatım geleneği başta olmak üzere hikâye anlatıcılığı oluşturur. Sözlü gelenekle beraber caz, blues, rap,

hiphop gibi Afrika kültüründen ilham alan çeşitler ortaya çıkmıştır. Harlem Rönesansı Afrikalı Amerikalı çalışmaları için bir dönüm noktasıdır. Harlem Rönesansı sayesinde birçok yazar, düşünür ve aktivist bir araya gelmiş ve toplumda ifade edilmenin yolunun sanattan, müzikten ve edebiyattan geçtiklerini vurgulayarak Afrikalı Amerikalılar adına farklı bir kapı aralamışlardır. Yurttaşlık Hakları Hareketi ile farklı bir boyut kazanan Afrikalı Amerikalı çalışmaları kölelikten özgürlüğe gidem yolda insanlar için birleştirici bir harç olmuştur, bu yüzden Afrikalı Amerikalı çalışma alanı oldukça geniş ve kaynaklar açısından zengindir. Özgünlüğü bünyesinde zıt fikirleri bir arada tutabilmesinden ve fikir çatışmalarına rağmen birliktelik duygusunu hiç kaybetmemesinden ileri gelmektedir. Afrikalı Amerikalı çalışmaları Frederick Douglass, Marcus Garvey, Booker T. Washington, W.E.B Du Bois, Martin Luther King, Bob Moses, Stokely Carmichael, James Farmer, Rosa Parks gibi Afrikalı Amerikalı düşünür ve aktivistlerin yanı sıra Aime Cesaire, Frantz Fanon gibi Afrika kökenli düşünürlerin fikirlerine de başvurur.

Post kolonyal çalışmalar ışığında kavramları, figürleri ve olayları analiz etmek için Afrikalı Amerikalı yazarlara ait seçmeli eser incelemesi genel olarak çalışmanın sonucunu oluşturur. Farklı dönemlere ait dört adet roman Amerika örneğindeki post kolonyal çalışmalar incelemesi için iç sömürgeciliğin sonuçlarını kimlik sorunsalı ve kültürel uyanma başta olmak üzere çok yönlü olarak ele almıştır. İlk eser Harriet Beecher Stowe'un *Tom Amca'nın Kulübesi* adlı romanıdır. Romanı post kolonyal çalışmalar açısından ön plana çıkaran kimlik sorunsalını ele alması, ırkçılık, ayrımcılık konularını değerlendirmesi ve karakter merkezli bir yaklaşım benimsemesidir. *Tom Amca'nın Kulübesi*'nin Tom Amca karakteri üzerinden kölelik kurumunu sorgulaması, siyahilerin maruz kaldıkları ırkçı davranışları net bir şekilde ortaya koyması ve roman boyunca kimlik çatışmasının mücadele yoluyla alt edilebileceğinin mesajlarını vermesi açısından post kolonyal çalışmalar ışığında önemli bir eserdir. İkinci eser Toni Morrison'un *En Mavi Göz* adlı romanıdır. Toni Morrison'un romanı da tıpkı Stowe'un romanı gibi kimlik sorunsalını, ırkçılığı ve karakter merkezli anlatıcı tercihiyle ön plana çıkar. Bunun yanı sıra *En Mavi Göz* romanının diğer bir etkili noktası Batı merkezli güzellik anlayışından yola çıkarak ırkçılığı ele almasıdır. Hem *Tom Amcanın Kulübesi* hem de *En Mavi Göz* romanında Afrika kültüründe önemli bir yere sahip olan aile değerlerinin parçalanmasına ve babalık figürünün ırkçılık yoluyla yok edilmesine

değnilmiştir. Üçüncü eser Harper Lee'nin *Bülbülü Öldürmek* adlı romanıdır. Bu roman da post kolonyal çalışmalar ışığında kimlik sorunsalına değinir, ırkçılığa vurgu yapar ve karakter merkezli deneyimleri aktarır. Harper Lee bu aktarımı yaparken ayrıca toplumdaki baskıyı, adaletsizliğı, siyahi ırk düşmanlığını gözler önüne serer. Dördüncü ve son eser Ralph Ellison'un *Görölmeyen Adam* romanıdır. Bu roman ırkçılığı ve kimlik sorunsalını tanımlarken toplumun iki yüzlölüğünü ön plana çıkararak gösterir. İki yüzlölüğe dayanamayan ve sonunda yer altında inzivaya çekilmeye karar veren anlatıcı sonunda ne yaparsa yapsın toplumda insanlar ten renginden dolayı onu nasıl görmek isterlerse o şekilde var olacağını dile getirerek kimlik sorunsalına farklı bir bakış açısıyla yaklaşır. Post kolonyal çalışmalar ışığında Afrikalı Amerikalı edebiyatına ait bu eserlerin önemle üzerinde durduğı kimlik sorunsalına karşı bakış açıları W.E.B Du Bois'in çifte bilinç kavramıyla yakından örtüşmektedir. O hayali duvar hep oradadır. Afrikalı Amerikalılar için kimliklerinin bir tarafı Afrika kültürüyle biçimlenirken diğler bir taraf Amerikan kültüründen beslenmektedir. Duvardaki ince çizgi ruhu ve bilinci ikiye ayırmaktadır. Bir diğler noktaysa dört eserin de Raymond Williams'ın duygu yapısı kavramıyla uyuşmasıdır. Romanlar yazıldığı dönemden ayrı düşünölemez bu yüzden post kolonyal çalışmalar açısından duygu yapısı kavramı önemlidir. Her roman yazıldığı veya konu edindiğı dönemi yansıtır. Bundan dolayı post kolonyal çalışmalarda edebiyatın önemli bir yeri vardır.

KAYNAKÇA

Acar, Cemal. *Soğuk Savaş: Süpergüçlerin Hakimiyet Kavgası*. 1. Basım ed., Ötüken Yayınları, 1991.

Agarwal, Shikha. “Reflection of American Society in Harper Lee’s *To Kill a Mocking Bird*.” *Imperial Journal of Interdisciplinary Research (IJIR)*, vol. 2, no. 7, 2016, pp. 975–977.,

www.onlinejournal.in/IJIRV2I7/181.pdf.

Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*. 19. Baskı ed., Timaş Yayınları, 2014.

Ashcroft, Bill, et al. *Postcolonial Studies: the Key Concepts*. Routledge, 2013.

Aughton, Peter. *Dünyanın Çehresini Değiştiren Seyahatler*. 1. Basım ed., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019

Bell, Bernard W. *The Contemporary African American Novel: Its Folk Roots and Modern Literary Branches*. University of Massachusetts Press, 2005.

Berger, Arthur Asa. *Kültür Eleştirisi: Kültürel Kavramlara Giriş*. 2. baskı ed., Pinhan Yayınları, 2014.

BETTS, RAYMOND F. “Decolonization: A Brief History of the Word.” *Beyond Empire and Nation: The Decolonization of African and Asian Societies, 1930s-1970s*, edited by ELS BOGAERTS and REMCO RABEN, Brill, 2012, pp. 23–38. JSTOR, www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w8h2zm.5.

Bloom, Harold. *Toni Morrison's The Blue Eyes*. Infobase Publishing, 2007.

Bloom, Harold. *Harper Lee's To Kill a Mockingbird*. Infobase Publishing, 2010.

Bonet, Lluís, and Emmanuel Negrier, editors. *Ulusal Kültürlerin Sonu Mu? Çeşitlilik Snavında Kültür Politikaları*. 1. Basım ed., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.

Bookchin, Murray. *Geleceğin Devrimi: Halk Meclisleri ve Demokrasi*. 2. baskı ed., Dipnot Yayınları, 2017.

Brown, Angela Khristin. "Cultural Perspective on African American Culture." *International Journal of Education & Literacy Studies*, vol. 1, no. 2, Oct. 2013, pp. 54–68.,

www.journals.aiac.org.au/index.php/IJELS/article/view/444/378.

Brown, Angela Kristin. "Black Culture." *International Journal of Education & Literacy Studies*, vol. 1, no. 1, July 2013,

files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1149909.pdf.

Boumama, Said. *Afrika Devriminin Figürleri*. 1. Basım ed., Nota Bene Yayınları, 2016.

Breidlid, Anders, et al., editors. *American Culture: An Anthology of Civilization Texts*. 1. Basım ed., Routledge, 1996.

Bourse, Michel, and Halime Yücel. *Kültürel Çalışmaları Anlamak*. 1. Basım ed., İletişim Yayınları, 2017.

Bradley, Adam. "Two Days in Harlem." *A New Literary History Of America*, edited by Greil Marcus and Werner Sollors, Harvard University Press, 2009, pp. 710–714.

Burke, Peter, and Tunçay Mete. *Kültür Tarihi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2008.

Cesaire, Aime. *Sömürgecilik Üzerine Söylev*. Translated by Güneş Ayas, Doğu Kütüphanesi, 2005. Fransız Irkçılığının Fikri Temelleri Sömürgecilik Üzerine Söylev

Carson, Clayborne, et al. *A History of the African American People: The History, Traditions & Culture of African Americans*. Wayne State University Press, 1997.

CHAPTER 33- *The Cold War and Decolonization, 1945–1975*.
mrfarshtey.net/whnotes/CHAPTER_33-Cold_War-Decolonization.pdf.

Editors, History.com. “Civil Rights Movement Timeline.” *History.com*, A&E
Television Networks, 4 Dec. 2017,

www.history.com/topics/civil-rights-movement/civil-rights-movement-timeline.

Cieciorka, Bobbi, and Frank Cieciorka. *Negroes in American History: A Freedom
Primer*. 1. Basım ed., The Student Voice Inc, 1966.

https://www.crmvet.org/docs/negro_history_primer.pdf

Crawford, Margo Natalie. “TEXTUAL PRODUCTIONS OF BLACK AESTHETICS
UNBOUND.” *Publishing Blackness: Textual Constructions of Race Since 1850*, edited
by George Hutchinson and John K. Young, University of Michigan Press, Ann Arbor,
2013, pp. 188–210. *JSTOR*,

www.jstor.org/stable/j.ctv3znzrx.13.

Darian-Smith, Eve. “Re-Reading W. E. B. Du Bois: the Global Dimensions of the US
Civil Rights Struggle.” *Journal of Global History*, vol. 7, no. 3, 2012, pp. 483–505.,
doi:10.1017/S1740022812000290.

Early, Gerald Lyn. *Ralph Ellison: Invisible Man*. Marshall Cavendish Benchmark,
2010.

Eisenstadt, S. N. *Modernleşme Başkaldırı ve Değişim*. 2. baskı ed., Doğu Batı
Yayınları, 2014.

Ellison, Ralph. *Görülmeyen Adam*. 2. baskı ed., İletişim Yayınları, 2016.

Evans, Nicholas M., and Roberta W Imre. *Writing Jazz Race, Nationalism, and Modern
Culture in the 1920s*. Routledge, 2016.

Fanon, Frantz. *Yeryüzünün Lanetlileri*. 2. baskı ed., Versus Kitap, 2013.

Fanon, Frantz. *Siyah Deri Beyaz Maskeler*. Encore Yayınları, 2016.

Gates, Henry Louis, and Gene Andrew Jarrett. *The New Negro: Readings on Race, Representation, and African American Culture, 1892-1938*. Princeton University Press, 2007.

Gates, Henry Louis, and Cornel West. *The African-American Century: How Black Americans Have Shaped Our Country*. Simon and Schuster, 2002.

Goldstein, Joshuas S., and Jon C. Pevehouse. *Uluslararası İlişkiler*. 2. baskı ed., BB101 Yayınları, 2017.

Griffin, Farah Jasmine. "Toni Morrison." *A New Literary History Of America*, edited by Werner Sollors and Greil Marcus, Harvard University Press, 2009, pp. 993–997.

Gözen, Ramazan, editor. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. 3. baskı ed., İletişim Yayınları, 2016.

Haley, Alex. *Malcolm X*. 10. Baskı ed., İnsan Yayınları, 2018.

Hall, Jacquelyn Dowd. "The Long Civil Rights Movement and the Political Uses of the Past." *Journal of American History*, vol. 91, no. 4, 2005, p. 1233., doi:10.2307/3660172.

Hall, James C. *Mercy, Mercy Me: African-American Culture and The American Sixties*. Oxford University Press, 2001.

Hawkins, Billy Joe. *The New Plantation: Black Athletes, College Sports, and Predominantly White NCAA Institutions*. Palgrave Macmillan, 2013.

Hekimoğlu, Birsen, editor. *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasi İdeolojiler*. 10. Baskı ed., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018.

Heywood, Andrew. *Siyasi İdeolojiler*. 11. Baskı ed., BB101 Yayınları, 2016.

Hıraoğlu, Kortay. *Üçüncü Soğuk Savaş Dönemi*. 1. Basım ed., Profil Yayıncılık, 2012.

Huntington, Samuel P. *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*. 16. Basım ed., Okuyan Us Yayınları, 2018.

Hilton, Blake T. "Frantz Fanon and Colonialism: A Psychology of Oppression." *Journal of Scientific Psychology*, Dec. 2011, pp. 45–59., www.psyencelab.com/uploads/5/4/6/5/54658091/frantz_fanon_and_colonialism.pdf.

Howe, Stephen. *Afrocentrism Mythical Pasts and Imagined Homes*. Verso, 1999.

Jarab, Josef, and Werner Sollors. "Up From Invisibility." *A New Literary History Of America*, by Greil Marcus, Harvard University Press, 2009, pp. 732–737.

Johnson, Bob. "Globalizing the Harlem Renaissance: Irish, Mexican, and 'Negro' Renaissances in The Survey, 1919–1929." *Journal of Global History*, vol. 1, no. 2, 2006, pp. 155–175., doi:10.1017/S1740022806000118.

Kara Erdemir, Gökçen. "Postkolonyalizm ve Afrikalı Amerikalılar Kimlik Sorunsalı." *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, vol. 18, 2018, pp. 74–93.,

www.uhedergisi.com/dergi/postkolonyalizm-ve-afrikali-amerikalilar-kimlik-sorunsali20180405085137.pdf.

Khan, Md. Reza Hassan, and Md. Shafiqur Rahman. "The Framework of Racism in Toni Morrison's *The Bluest Eye*: A Psychosocial Interpretation." *Advances in Language and Literary Studies*, vol. 5, no. 2, 2014, pp. 25–28.,

Doi: 10.7575/aiac.all.s.v.5n.2p.25.

King, Richard. *Postcolonial America*. Univ. of Illinois Press, 2000.

Kurlansky, Mark. *1968 Dünyayı Sarsan Yıl*. 2. baskı ed., Everest Yayınları, 2011.

Lee, Harper. *Bülbülü Öldürmek*. 24. Baskı ed., Sel Yayınları, 2018.

Lerner, Gerda. *The Creation of Patriarchy*. Oxford University Press, 1986.

Levine, Philippa. *Eugenics: a Very Short Introduction*. Oxford University Press, 2017.

Loomba, Ania. *Colonialism/Postcolonialism*. Routledge, Taylor & Francis Group, 2015.

Lundquist, Suzanne Evertsen. "Ethnocriticism and Multiculturalism." *The Critical Experience: Literary Reading, Writing and Criticism*, 2. baskı ed., Kendall Hunt Publishing Company, pp. 259–285.

Lowry, Beverly. "Uncle Tom's Cabin." *A New Literary History Of America*, edited by Greil Marcus and Werner Sollors, Harvard University Press, 2009.

Mackenthun, Gesa. "America's Troubled Postcoloniality: Some Reflections from Abroad." *Discourse*, vol. 22, no. 3, 2000, pp. 34–45. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/41389583.

MacLeod, Christine. "Black American Literature and the Postcolonial Debate." *The Yearbook of English Studies*, vol. 27, 1997, pp. 51–65. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/3509132.

Mate, Manoj. "Black Consciousness in Toni Morrison's Novel The Bluest Eye." *International Journal for Research in Engineering Application & Management (IJREAM)*, vol. 4, no. 2, May 2018, pp. 685–687.

<https://www.ijream.org/papers/IJREAMV04I0238208.pdf>

Mauk, David, and John Oakland. *American Civilization An Introduction*. 4. baskı ed., Routledge: Taylor&Francis Group.

McClintock, Anne. "The Angel of Progress: Pitfalls of the Term 'Post-Colonialism.'" *Social Text*, no. 31/32, 1992, pp. 84–98. *JSTOR*,

www.jstor.org/stable/466219.

McMahon, Robert J. *Soğuk Savaş*. Dost Yayınları, 2003.

Mills J. The myth of the collective unconscious. *J Hist Behav Sci*. 2019; 55:40–53.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/jhbs.21945>

Morris, Aldon D. "A RETROSPECTIVE ON THE CIVIL RIGHTS MOVEMENT: Political and Intellectual Landmarks." *Annual Review of Sociology*, vol. 25, no. 1, 1999, pp. 517–539., doi: 10.1146/annurev.soc.25.1.517.

Morrison, Toni. *En Mavi Göz*. 3. baskı ed., Sel Yayınları, 2015.

Nicholas, Herbert G. "Uncle Tom's Cabin, 1852-1952." *The Georgia Review*, vol. 8, no. 2, 1954, pp. 140–149. JSTOR,

www.jstor.org/stable/41398017.

Ogren, Kathy J. *The Jazz Revolution: Twenties America & the Meaning of Jazz*. Oxford University Press, 1989.

O'Loughlin, Jim. "Articulating 'Uncle Tom's Cabin.'" *New Literary History*, vol. 31, no. 3, 2000, pp. 573–597. JSTOR,

www.jstor.org/stable/20057620.

Omi, Michael, and Howard Winant. *Racial Formation in the United States*. Routledge, 2015.

Oyman, Çağlar, and Volkan İpek. "Postkolonyal Teori ve Uluslararası İlişkiler." *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, edited by Ramazan Gözen, 3. baskı ed., İletişim Yayınları, 2016, pp. 405–431.

Parla, Jale. *Efendilik, Şarkiyatçılık ve Kölelik*. 7. baskı ed., İletişim Yayınları, 2018.

Patterson, Orlando. *Slavery and Social Death: a Comparative Study*, with a New Preface. Harvard University Press, 2018.

Peterson, Charles. *Dubois, Fanon, Cabral: the Margins of Elite Anti-Colonial Leadership*. Lexington Books, 2007.

Rampersad, Arnold. "The Problem of Color Line." *A New Literary History Of America*, edited by Greil Marcus and Werner Sollors, Harvard University Press, 2009, pp. 469–473.

Remond, Rene. *ABD Tarihi*. Translated by Işık Ergüden, Dost Kültür Kitaplığı.

Rezazade, F., & Zohdi, E. (2016). The power of being color-blind in to kill a mockingbird. *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, 71, 47-53. <https://doi.org/10.18052/www.scipress.com/ILSHS.71.47>

Riley, Alexander, and Philip Smith. *Kültürel Kurama Giriş*. Dipnot Yayınları, 2016.

Roth, Philip. *Pastoral Amerika*. 1. Basım ed., Yapı Kredi Yayınları, 2018.

Said, Edward W. *Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Arayışları*. 10. Baskı ed., Metis Yayınları, 2017.

Sander, Oral. *Siyasi Tarih 1918-1994*. 27. Baskı ed., İmge Yayınevi, 2017.

Sangeetha, V., and K. Divya Lakshmi. "Race and Racism in the Bluest Eye: Toni Morrison." *International Journal of Multidisciplinary Research and Development*, vol. 4, no. 3, Mar. 2017, pp. 165–166., www.allsubjectjournal.com/archives/2017/vol4/issue3/4-2-39.

Shohat, Ella. "Notes on the 'Post-Colonial.'" *Social Text*, no. 31/32, 1992, pp. 99–113. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/466220.

Schaefer, Richard T. *Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Society*. Vol. 1, SAGE Publications, 2008.

Schmidt, Peter, and Amritjit Singh. *Postcolonial Theory and the United States: Race, Ethnicity and Literature*. University of Mississippi, 2000.

Sigrist-Sutton, Clare. "Mistaking Merry: Tearing off the Veil in American Pastoral." *Philip Roth Studies*, vol. 6 no. 1, 2010, pp. 47-68. Project MUSE, muse.jhu.edu/article/383557.

Sollors, Werner, and Caille Millner. "The Slave Narrative." *A New Literary History Of America*, edited by Greil Marcus, Harvard University Press, 2009, pp. 249–254.

Stein, Judith. *The World of Marcus Garvey: Race and Class in Modern Society*. Louisiana State University Press, 1986,

Stone, Oliver, and Peter Kuznick. *ABD'nin Gizli Tarihi*. Profil, 2015.

Stowe, Harriet Beecher. *Tom Amca'nın Kulübesi*. 5. Basım ed., Can Yayınları, 2018.

Taylor, Carol M. "W.E.B. DuBois's Challenge to Scientific Racism." *Journal of Black Studies*, vol. 11, no. 4, 1981, pp. 449–460. JSTOR,

www.jstor.org/stable/2784074.

"The Afro-American Documentary Novel." *Telling the Truth: The Theory and Practice of Documentary Fiction*, by Barbara Foley, Cornell University Press, Ithaca; London, 1986, pp. 233–264. JSTOR,

www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt207g5pj.11

Vickroy, Laurie. *Reading Trauma Narratives: The Contemporary Novel and the Psychology of Oppression*. University of Virginia Press, 2015.

Warnick, Brian R. "Oppression, Freedom and the Education of Frederick Douglass." *Philosophical Studies in Education*, vol. 39, 2008, pp. 24–34., files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1071984.pdf.

Williams, Michael W. "Pan-Africanism and Zionism: The Delusion of Comparability." *Journal of Black Studies*, vol. 21, no. 3, 1991, pp. 348–371. JSTOR,

www.jstor.org/stable/2784343

Wolff, Cynthia Griffin. "'Masculinity' in Uncle Tom's Cabin." *American Quarterly*, vol. 47, no. 4, 1995, pp. 595–618. JSTOR,

www.jstor.org/stable/2713368.

Young, Robert J. *Postkolonyalizm: Tarihsel Bir Giriş*. 1. Basım ed., Matbu Yayınları, 2016.

Yılmaz, Muzaffer Ercan. *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Etnik Çatışmalar: Etnik Çatışmaların Nedenleri ve Etnik Barışın Tesisi*. 1. Basım ed., Nobel Yayın Dağıtım, 2007.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 08/07/2019

Tez Başlığı / Konusu: Postkolonyal Çalışmalar Işığında Afro-Amerikan Edebiyatından Örnekler (1890-1950)

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 65 sayfalık kısmına ilişkin, 08/07/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 10'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç/dâhil
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

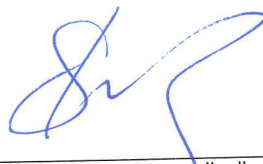
Gereğini saygılarımla arz ederim.

08.07.2019
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: İlknur KONUKALDI ŞAHİN
Öğrenci No: N14228821
Anabilim Dalı: TARİH
Programı: TARİH
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Serhat KÜÇÜK

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 08/7/2019

Tez Başlığı Postkolonyal Çalışmalar Işığında Afro-Amerikan Edebiyatından Örnekler (1890-1950)

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

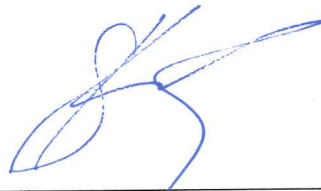
Gereğini saygılarımla arz ederim.

08.07.2019
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: İlknur KONUKALDI ŞAHİN
Öğrenci No: N14228821
Anabilim Dalı: TARİH
Programı: TARİH
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Serhat KÜÇÜK

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr